

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU PROGRAMI

İSLAM HUKUKUNDA MÜZİK

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Mehmet HOŞ

BURSA - 2017

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU PROGRAMI

İSLAM HUKUKUNDA MÜZİK
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Mehmet HOŞ

Danışman:

Prof. Dr. Halil İbrahim ACAR

BURSA - 2017

TC

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

.....*Temel İslam Bilimleri*.....Anabilim/ ~~Anasanat~~ Dalı
.....*İslam Hukuku*.....Bilim Dalı'nda...*701923043*
numaralı*Mehmet Hoş*.....'nın hazırladığı
".....*İslam Hukukunda Miras*.....
... .." konulu*Yüksek Lisans*..... (Yüksek Lisans ~~Doktora/Sanatta~~
Yeterlilik Tezi/Çalışması) ile ilgili tez savunması sınavı, *11.10.2017* günü *16.00-17.30*
Saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/
çalışmasının*Basarılı*..... (başarılı/ ~~başarısız~~) olduğuna *04 Çoğunluk* (oy
birliği/ oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav

Komisyonu Başkanı)

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Prof. Dr. H. İbrahim ACAR
Uludağ Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Prof. Dr. Ueçdi AKYÜZ
Marmara Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

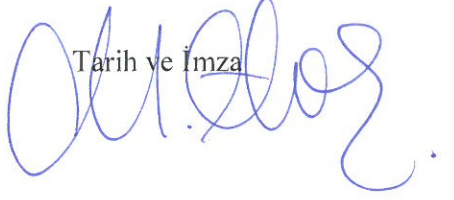
Yrd. Doç. Dr. Zinnur KANIK
Uludağ Üniversitesi

11.10.2017

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “İslam Hukukunda Müzik” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

09/08/ 2017

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Mehmet HOŞ
Öğrenci No : 701423043
Anabilim Dalı : Temel İslami Bilimler
Programı : İslam Hukuku
Statüsü : Yüksek Lisans Tezi

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 28/07/2017

Tez Başlığı / Konusu: İSLAM HUKUKUNDA MÜZİK

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarında oluşan toplam 91 sayfalık kısmına ilişkin, 28/ 07/ 2017 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimi benzerlik oranı % 23 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

28.07.2017

Adı Soyadı: Mehmet HOŞ

Öğrenci No: 701423043

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Programı: Yüksek Lisans

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman
Prof.Dr.H.İbrahim ACAR

Mehmet HOŞ
M.H. Hoş

ÖZET

Yazar Adı Soyadı	: Mehmet HOŞ
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Temel İslami Bilimler
Bilim Dalı	: İslam Hukuku
Tezi Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: X + 92
Mezuniyet Tarihi	: / / 2017
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Halil İbrahim ACAR

İSLAM HUKUKUNDA MÜZİK

Bir duyguyu, düşüncüyü, fikri veya doğal bir olayı anlatmak gayesiyle, ölçülü ve ahenkli seslerin belli bir sanat anlayışı içerisinde, ritimli veya ritimsiz olarak estetik bir şekilde bir araya getirilmesi ile oluşan müzik, zamanla Hz Peygamber (s.a.v) dönemindeki sade kullanımından uzaklaşıp çok daha girift bir hal almıştır.

İslam Hukukçuları müziği, çalgı aleti kullanılıp kullanılmaması bakımından iki farklı kısımda incelemişlerdir. Bu noktada birçok görüş öne sürülmüş olup, Âlimler genel olarak müziğin istisnai durumları dışındaki hallerine cevaz vermeyip, müziğin İslam hukuk ilkelerine uygun olması şartı ile meşru olabileceğini belirtmişlerdir.

Bu çalışma, giriş, dört bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Müziğin İslam hukuku açısından araştırılması ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler:

İslam Hukuku, Müzik, Musiki, Tasavvuf Musikisi, Delil

ABSTRACT

Name and Surname : Mehmet HOŞ
University : Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Basic Islamic Sciences
Branch : Islamic Law
Degree Awarded : Master
Page Number X + 92
Degree Date : / / 2017
Supervisor : Prof. Dr. Halil İbrahim ACAR

MUSIC IN ISLAMIC LAW

The music which is consisted of bringing the harmonious and melodious sounds together with a sense of art in order to express the emotions, ideas and thoughts has transformed into a more complex form by moving away from the simple form it had during the era of prophet Muhammed (s.a.v).

Islamic jurists generally examined music in such two different perspectives as it includes instruments or not. At this point, many points of view have been put forward by the Islamic scholars, and they have generally pointed out that music may be legitimate in only exceptional situations that depends on whether it conforms to the legal Islamic principles.

In this study, consisting of introduction, four chapters and conclusion, it is discussed that the place of the music in terms of Islamic Law.

Keywords:

Islamic law, Music, Sufi Music, Evidence

ÖNSÖZ

Müzik tarih boyu hayatın çeşitli noktalarında insanlar tarafından icra edilen bir sanat olmuştur. Meselenin lehinde ya da aleyhinde birçok eser telif edilmiş ve tartışmalar günümüze kadar intikal etmiştir.

Müzik ile ilgili tartışmalar İslam literatüründe müstakil eserler halinde ortaya konulduğu gibi, tefsir, hadis, fıkıh ve tasavvuf kaynaklarında dağınık olarak da nakledilmiştir.

20. yüzyılın getirdiği teknolojik icatlar ile radyo, televizyon gibi yayın organları yaygınlaştı. Özellikle içerisinde bulunduğumuz 21. yüzyılın ilk çeyreğinde cep telefonlarının, cep bilgisayarlarına dönüşmesi ve internetin de yaygınlaşması ile müzik ister istemez karşılaştığımız bir konuma gelmiştir. Geçmiş dönemlerde müziğe ulaşabilmek için çeşitli gayret ve çabalara ihtiyaç duyuluyordu. Günümüzde bu durum neredeyse tamamen değişip, müzik kendisine tarihte hiç olmadığı kadar bizlere yakın bir yer edinmiştir.

İnsanın dili ile tat alıp lezzetlendiği, burnu ile güzel kokulardan hoşlandığı gibi kulakları ile de güzel sesler dinlemesinin insanın hoşuna gittiği bir gerçektir. Bu noktada incelenmesi gereken, deliller ışığında bu lezzetlerin caiz olması veyahut caiz olmaması durumunda sınırların nereden çizileceğidir.

Biz bu çalışmamızda bu sınırların belirlenmesi için elde edebildiğimiz delilleri sunmaya çalışacağız.

Özellikle ders ve tez çalışmamız döneminde bilgi, tecrübe ve yönlendirmeleriyle şekillendiğimiz değerli hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca başta konu seçimi olmak üzere, böyle bir çalışmaya bizi sevk eden, çalışmamızda fikirlerinden ve yönlendirmelerinden istifade ettiğim, yoğun çalışma temposuna rağmen kıymetli vakitlerini bana ayıran danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Halil İbrahim ACAR'a şükranlarımı arz ederim. Ayrıca çalışmamızda katkısı bulunan hoca ve arkadaşlarım ile özellikle desteklerinden dolayı aileme de en içten dileklerle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1
1. KONUNUN ÖNEMİ.....	1
2. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI.....	3
3. ARAŞTIRMA METODU VE KONUNUN SUNULMASI.....	3

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜZİĞİN TANIMI VE HADİS, FIKİH, TASAVVUF KAYNAKLARINDA KULLANILAN TERİMLERİ

I- MÜZİĞİN TANIMI	5
A- LUGAT MANASI	5
B- İSTILAH MANASI.....	5
II-MÜZİK İLE İLGİLİ OLARAK HADİS, FIKİH VE TASAVVUF KAYNAKLARINDA KULLANILAN TERİMLER.....	6
A- el-Gınâ:	6
B- el-İnşâd:	8
C- el-Hudâ / el-Hidâ:	8
D- en-Nasb:.....	8
E- en-Niyâhe:	8
F- es-Semâ':.....	9
G- el-Mûsikî:.....	10
H- el-Edvâr:	10
I- el-Elhân:	10

İKİNCİ BÖLÜM

MÜZİĞİN HÜKMÜ İLE İLGİLİ KUR'AN VE SÜNNETTEN DELİLLER

I- MÜZİĞİN CAİZ OLDUĞUNU SAVUNANLARIN DELİLLERİ	11
---	----

A- KUR'AN'I KERİMDEN DELİLLER.....	11
B- SÜNNETTEN DELİLLER.....	12
C- DEĞERLENDİRME.....	18
II- MÜZİĞİN CAİZ OLMADIĞINI SAVUNANLARIN DELİLLERİ.....	27
A- KUR'AN'I KERİM'DEN DELİLLER.....	27
B- SÜNNETTEN DELİLLER.....	33
C- DEĞERLENDİRME.....	40
D- KADIN SESİNİN ŞARKI SÖYLEMEDE Kİ HÜKMÜ.....	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜZİĞİN HÜKMÜ İLE İLGİLİ HULAFİ RAŞİDİN DÖNEMİ SAHABELERİN VE MEZHEPLERİN GÖRÜŞLERİ

I-HULEFA-İ RAŞİDİN DÖNEMİ.....	46
A-ŞARKI SÖYLEYEN VE ÇALGI ALETİ KULLANAN SAHABİLER.....	46
B-ŞARKI VE ÇALGI ALETLERİNE KARŞI ÇIKAN SAHABİLER.....	49
II-MEZHEPLERİN GÖRÜŞLERİ.....	51
A-HANEFİ MEZHEBİ.....	51
1- ŞARKI VE ŞARKICILARLA İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	52
2-ÇALGI ALETLERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	55
B-MALİKİ MEZHEBİ.....	58
C-ŞAFİİ MEZHEBİ.....	60
1- ŞARKI VE ŞARKICILARLA İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	61
2- ÇALGI ALETLERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	65
D- HANBELİ MEZHEBİ.....	67
1- ŞARKI VE ŞARKICILARLA İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	69
2- ÇALGI ALETLERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER.....	71

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM TASAVVUFUNDA MÜZİK

I-MÜZİĞİN TASAVVUFU GİRİŞİ.....	73
II-TASAVVUFİ AÇIDAN MUSİKİNİN TARİFİ.....	74
III-TASAVVUF MUSİKİSİNİN HEDEFİ.....	74
IV-TASAVVUF MUSİKİSİ VE VECD.....	76

V- TASAVVUF MUSİKİSİNİN CEVAZI HAKKINDA GÖRÜŞLER.....	80
A-FUKAHANIN GÖRÜŞLERİ	80
B-TASAVVUFÇULARIN GÖRÜŞLERİ.....	83
SONUÇ	86
KAYNAKÇA	88

KISALTMALAR

Bibliyografik Bilgiler	Uluslar arası	Türkçe
Basım yeri yok	w.place	y.y.
Basım tarihi yok	w.date	t.y.
Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler	et. al.	v.d.
Çeviren	trans. by	çev.
Editör/ yayına hazırlayan	ed. by	ed. veya haz.
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi	müif	müif
Razıyallahu anh	r.a	r.a
Sallallahu aleyhi ve sellem	s.a.v	s.a.v
Sayfa/ sayfalar	p. / pp.	s. / ss.
TDV İslam Ansiklopedisi	DİA	DİA
Tahkik eden		thk.

GİRİŞ

1. KONUNUN ÖNEMİ

İnsan, yaratılışı itibarı ile bazı şeylerden haz, bazı şeylerden ise elem duyar. Doğal olarak haz duyduğu şeylere doğru bir yönelme, elem duyduğu şeylere karşı ise bir uzaklaşma temayülündedir. İnsan bu temayülü ile doğaya baktığında, güzel bir manzaradan zevk almakta ve saatlerce usanmaksızın manzaranın keyfini çıkarmaktadır. Bazen bu keyfi yaşamak için uzunca yollar katederek ülkeler dolaşmakta, bazen günlerce dağlara tırmanıp meşakatlere katlanıp bu keyfe ulaşmak için çabalamaktadır. Hoşnut olmadığı bir görüntü karşısında ise bu görüntüden kurtulmak için, bazen üzerini örterek bazen o mahalden uzaklaşarak bu hoşnut olmadığı durumdan kaçmaya çabalar. Bakmaktan alınan hoşnutluk veya hoşnutsuzluk duruma göre değişiklik arzettiği gibi aynı şekilde insanın koklama, tat alma ve işitme gibi farklı unsurları için de geçerlidir. Bu unsurlardan olan işitmenin de aynı, bakma hissiyatında olduğu gibi hoşuna giden veya gitmeyen yönleri vardır.

Cahiz sesin etkisini şu şekilde anlatmaktadır:

Ses, ilginç bir vakadır. Farklı şekillerde kullanılabilmesi olağanüstüdür. Yıldırım sesi gibi seslerden bazıları öldürücü olup bazı sesler ise insana coşku verip neşelendirir ve raks etmeye yönlendirir. Hatta kişi bazen bu nağmelerden dolayı kendisini yüksekten aşağı bırakır. Seslerden bazıları ise hüzün vericidir. Hüzünlü sesler, makamlı okuyuşlar gibi seslerden bazıları ise akli giderme ve insanı kendisinden geçirme özelliğini taşır. Seslerin insanlardaki etkisi, sözlerin belirttiği manadan dolayı olmayıp çoğu zaman manasını dahi bilmeyebilirler. Örneğin tabip olan Basralı Yahudi Masercuye, Ebul'l-Huh'un okumuş olduğu Kur'an-ı Kerim'den dolayı ağlamıştır. Kendisine;

-İnanmadığım halde Allah'ın Kitabı yüzünden niçin ağladın? Denildiğinde;

-Beni ancak onun nağmesinin hüznü ağlatmıştır! Demiştir.

Seslerden bazıları da vardır ki, çocukları uyutmaktadır.

Seslerin hayvanlar üzerindeki tesirlerine baktığımızda binek hayvanları, binicisinin söylemekte olduğu seslere kulak verir. Develer, yola çıkacakları vakit, ilk önce binicisinin nağmelerine kulak verirler, daha sonra istekleri çoğalır ve yürümedeki hızları artar.

Balıkçılar ağlarına kurdukları ses vasıtasıyla balıkları ağa çekerler. Bu sesi de beraberlerinde taşımış oldukları sopayı karışık sesler çıkarmak için peş peşe vurarak yaparlar. Bazı balıklar gözlerini bir noktaya dikerek bu sesleri dinlerler ve bu dalgınlıkları sebebi ile ağa yakalanırlar. Kuşları yakalamak maksadı ile taşlara vurulup kuşların dikkati dağıtılır. Saldırı hazırlığında olan aslana da tas vurularak mukabele edildiği vakit o bu seslerden dolayı ürker ve kaçır. Geyiklerin ıslık sesi ve nağmelerle avlandığı söylenilmektedir. Geyikler bu sesleri çıkaran kişilerin seslerini duymaya devam ettiği müddetçe sabit olarak dururlar. Geyik avcıları bu şekilde yaparak hayvanı oyalayıp arkasından sessizce yaklaşır geyiği avlarlar. Binek hayvanlar ıslık çalınarak sulanır, kuşlar ise ıslık çalınarak tohum yemekten uzaklaştırılırlar. Yaratılış itibariyle sese göre hareket eden hayvanlardan biride yılandır. Yılan eğiticisi, yılanın önünde el çırpıp, sesinin şiddetini artırarak konuştuğunda yılan, son hızla eğiticisine doğru hareket eder.¹

Özellikle Arap edebiyatında çok yaygın olan ve seferlerde develerin yürümesi için şiir ve şarkı okunması musiki açısından büyük önem taşır. Uçsuz bucaksız çöllerde katar görevini üstlenmiş olan develer de, adeta vites görevini yapmakta olan şarkı ve şiirlerin, deve kervanları için kaçınılmaz olduğu tarihi belgelerle kanıtlanmış olan bir gerçektir.²

Enes'den (r.a) gelen rivayette, Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde yolculuk esnasında develeri gayrete getiren şiirler okunurdu. Enceşe (r.a) kadınlar için şiir okurdu. Malik'in oğlu Berra da (Enceşe'nin kardeşidir) erkekleri heyecana getiren şiirler okuyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “*Yavaş Ey Enceşe! Testileri düşünerek kervanı yavaş sür.*”³

Deve kervanının arkasında şarkı söylemek, Arapların süregelen âdetlerindendi. Bunlar da vezinli makamlar ve güzel ses ile söylenen şiirlerdi. Bazen yorgun develeri harekete geçirmek, bazen de keyiflenmek için, şiirler okunurdu.⁴

¹ Bayram Akdoğan, “Câhiz ve Mûsikînin Tesiri Hakkında Makalesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLII, 2001, s. 248-250.

² Yalçın Çetinkaya, *İhvan-ı Safa' da Müzik Düşüncesi*, İnsan Yayınları, İstanbul, y.y. , 1995, 97.

³ Buhari, “Edeb”, 90; Müslim, “Fedail”, 70, 73; Beyhaki, *Sünen*, X, 227.

⁴ Gazzali, Ebu Hamid Muhammed, *İhyau Ulumi'd-Din*, I-IV, İstanbul, II, 719.

Meseleye dikkatlice bakıldığında sesin etkisinin sadece insanlar üzerinde olmadığı bilakis şuur ve fikri olmayan hayvanlarda da bir tesir meydana getirdiği görülmektedir.

Müziğin birçok yönü bulunmaktadır. Sesin inişli çıkışlı basit nağmelerden oluşan şekilden başlayıp enstrümanlı şekillerine kadar birçok basamağı vardır. İnsanlar, tarih boyunca bu basamaklar arasında dolaşmışlardır. Müzik, insanlara verdiği haz neticesinde, günümüzde olduğu gibi tarihte de kendi başına bir sektör oluşturmuştur.

İnsanlar müzik ile hayatının her noktasında karşılaşmakta ve bu meselenin sınırları bilinmemesi sebebi ile bazı hatalara düşmeleri de kaçınılmaz olmaktadır. Düğün, sünnet, asker uğurlama vb. çeşitli cemiyetler ile karşımıza çıkan müzik, son dönemlerde bilgisayara dönüşen cep telefonlarımız ile daha da yakın bir hal almıştır.

Müzik meselesinin birçok basamaktan oluşması ve insanlar arasında çokça rağbet görmesi sebebi ile bu meselenin sınırlarının belirlenmesi ciddi bir zaruret olmuştur.

Ayrıca temel kaynaklara başvurarak bu konunun açığa çıkarılması Temel İslam Bilimleri ve İslam hukuku açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Bundan dolayı bu konunun incelenip araştırılması amaçlanmıştır.

2. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Geniş kapsamlı olan bu çalışmayı müzikle ilgili ayet ve hadislerin incelenip, sahabe ve mezheplerin bu mesele hakkında ki görüşleri ile sınırlandırdık. Zira müzik bahsini tüm yönleri ile incelemek çok geniş bir araştırma gerektirmektedir. Bu nedenle çalışmamızı, müziğin İslam Hukuku açısından incelenmesi ile sınırlandırdık.

3. ARAŞTIRMA METODU VE KONUNUN SUNULMASI

Araştırmamızı yürütürken klasik fıkıh kitaplarının yanında, müzik üzerine yazılan müstakil kitaplardan da yararlandık.

Konumuzla ilgili temel eserlerden; Gazzali, Nablusi, İbn Hacer el-Heytemi, İbn Kayyim el-Cevzi, Nasiruddin Elbani, Pehlül Düzenli, Süleyman Uludağ gibi müelliflerin müzik ile alakalı eserlerinden istifade ettik.

Çalışmamızı şekillendirirken çağdaş metotla yazılmış eserlerden de yararlandık. Müzik ile alakalı tezleri, makaleleri ve bilimsel çalışmaları inceledik. Klasik ve modern bilgileri bir araya getirip, aralarında bir sentez meydana getirmeye gayret ettik. Müziğin genel yapısı ve İslam Hukuk ilkeleriyle olan münasebeti hakkında bilgi vermeye çalıştık.

Araştırmamız, giriş dışında dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümünde; Müziğin tanımı ve hadis, fıkıh, tasavvuf kaynaklarında bununla ilgili kullanılan terimler açıklanmıştır.

İkinci bölümünde; Müziğin hükmü hakkındaki ayet ve hadislerden oluşan delillerin incelenmesine ve bu delillerin açıklamalarına yer verilecektir.

Üçüncü bölümünde; Sahabenin ve mezheplerin görüşleri nakledilecektir.

Dördüncü bölümünde ise; Tasavvuf musikisinin çıkışı, hedefi ve bu konu hakkın da fukaha ve mutasavvıfların görüşleri verilecektir.

Sonuç kısmında ise;

Çalgı aletleri olmaksızın söylenen şarkı ve çalgı aletleri ile söylenen şarkının İslam hukuku açısından genel bir değerlendirilmesi yapılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜZİĞİN TANIMI VE HADİS, FIKIH, TASAVVUF KAYNAKLARINDA KULLANILAN TERİMLERİ

I- MÜZİĞİN TANIMI

A- LUGAT MANASI

Müzik kelimesinin kökeni hususunda farklı görüşler beyan edilmiştir. Bunların bir kısmı şöyledir:

Müzik kelimesinin kökeni hakkında ki farklı görüşler arasında en yaygın olanı, Latince bir kelime olan musicaya dayandığı görüşüdür. Eski Yunanca'daki mousikeden (mousa) geldiği kabul edilen musicanın kökü ise müz (muse) kelimesidir. Antikçağ'ların sonlarına doğru “mus” veya “musike” denildiğinde günümüzdeki musiki kavramı anlaşılmaya başlamıştır. Bu terim birçok milletin lisanında Latince'sine benzer kelimelerle kendisine karşılık bulmuştur. Türkçe ve Farsça da musiki; Arapça da musika şeklinde seslendirilmiştir.¹

B- İSTILAH MANASI

İstilah da müzik kelimesinin birçok tarifi bulunmaktadır. En yaygın olan tariflerden birisi şöyledir: “Musiki; bir duygu, düşünce ve fikri veya doğal bir olayı anlatmak gayesiyle, ölçülü ve ahenkli sesleri belli bir sanat anlayışı içerisinde, ritimli veya ritimsiz olarak estetik bir şekilde bir araya getirme sanatıdır.”²

Şemseddin Sami'ye göre: “Elhan ve namağatın usul ve kavaidinden bahseden ilimdir.”³

¹ Nuri Özcan - Yalçın Çetinkaya, “Musiki”, *DİA*, XXXIV, Ankara, 2006, XXXI, 257

² Özkan, *İsmail Hakkı, Türk Musiki Nazariyatı ve Kudüm Velveleleri*, İstanbul, Neşriyat yayımları, 2007, s.35

³ Şemseddin Sami, *Kamus-i Türki*, İstanbul, y.y. , 1317, 1429

İbn Sina'ya göre müzik: “Birbiriyle uyumlu olup olmadığı yönünden sesleri ve bu sesler arasındaki zaman sürelerini araştıran riyazî bir ilim”dir. Abdülkadir el-Merağî musikiyi “ika” devirlerinden biriyle tertip edilip kulağa hoş gelen nağmelerin bir araya getirilmesi" olarak tanımlamıştır.⁴

Fârâbî (870-950)'ye göre müzik: “Genel olarak nağmeler ve nağmeleri daha güzel hale getiren çalışmaları kapsayan bir sanattır.”⁵ Fârâbî bu tarifinde sesle alakalı her türlü çalışmayı müzik olarak yorumlamış, müziği sadece ses sanatı olarak değerlendirmiştir. Müzik ile beraber icra edilen raks, klipler, eğlenceler, deveran vb. icraatların müziğin haricinde, müzik ile alakalı farklı bir konu olarak ele alınması gerekmektedir.

Hiz. Peygamber (s.a.v) dönemindeki musiki terimleri ile bağlantılı olarak Tarih, Edebiyat, Hadis, Tefsir vb. kaynaklarda farklı tespitler mevcuttur. Bu çalışmada, öncelikle hadis kaynaklarındaki terimler üzerinde yoğunlaşılacak olup ayrıca musikin tefsir, fıkıh ve tasavvuf kaynaklarında geçen terimleri de nakledilmeye çalışılacaktır.

Hiz. Peygamber'in (s.a.v) hadisleri ve diğer İslâm kaynaklarında yer alan belli başlı musiki kavramları şunlardır: “el-Gınâ”, “el-inşâd”, “el-Hudâ /el-Hida”, “en-Nasb”, “en-Niyâhe”, “Semâ”, “Mûsikî”, “el-Edvâr”, “el-Elhân”.

II- MÜZİK İLE İLGİLİ OLARAK HADİS, FIKIH VE TASAVVUF KAYNAKLARINDA KULLANILAN TERİMLER

Kur'ân-ı Kerim'de müziği açık bir şekilde ifade eden herhangi bir lafza rastlanılmadı. Müzik ile alakalı, başta hadis-i şerifler olmak üzere fıkıh ve tasavvuf kaynaklarında kullanılan terimlerden başlıcaları şu şekildedir:

A- el-Gınâ: Hadislerde ve diğer İslâm kaynaklarında kullanılan en yaygın terimdir. “Yetinmek” manasına gelmektedir.⁶ Ses ile alakalı bir terim olarak “sesin

⁴ Nuri Özcan - Yalçın Çetinkaya, “Musiki”, *DİA*, XXXIV, Ankara, 2006, XXXI, 257

⁵ Farabi, *Kitabu'l-Mûsiki'l-Kebir*, (yay. haz. Eckhard Neubauer), intitute for the History of Arabic-İslâmic Science, Frankfurt, y.y. , 1998, 8-9.

⁶ İbn Manzur, Ebu'l Fadl Cemale'd-Din Muhammed b. Mukarrem, *Lisânu'l-Arab*, I-XV, Beyrut, M 1984, XV, 136

yükseltip bu yükseltilen sesin peş peşe devam etmesi” manasına gelmektedir.⁷ Bir sese bu ismin verilebilmesi için o sesin coşturucu olması esastır.⁸ Makamlı ve coşturucu her lafız bu mefhum içerisinde ele alınır.⁹

Ebu'l-Bekâ (ö. 1094/1683)'ya göre bir şeyin “Gınâ” ve “Teğannî” olarak sayılabilmesi için, bu sözlerinin şiir kalıbında olması, alkışla beraber söylenmesi ve bu alkışın çalgıyla beraber bir uyum içerisinde olması gereklidir.¹⁰

Hanefî fakihlerinden Kuhistânî'ye (ö. 962/1554) göre ise “gınâ” şiir lafızlarının makam ile beraber ve makama uygun bir şekilde el çırpmasıyla söylenmesidir. Bu üç şart -ses, makam ve el çırpma- olmaz ise “gınâ” meydana gelmez.¹¹

“Gınâ” kelimesi Arapça'da, sadece sesi yükseltme manasına geldiği gibi, Arapların “Nasb” (gurbet türküleri) ve “Hidâ” (yolculuk türküleri) için de kullanılır. Ancak bunları yapanlara, “gınâ” kelimesinin ismi fail kalıbı olan ve aslen ‘şarkıyı icra eden kimse’ manasını ifade eden “Muğanniye” kelimesi kullanılmıyordu. Bu “Muğanniye” kelimesi, çekişli, kırıklı, coşturucu ve kötülöklere teşvik edici sözler söyleyenler için kullanılır.¹²

İlk dönemlerde aşk, övgü veya hiciv içeren şiirlerinden, makamla söylenen her türlü şarkı çeşidine kadar “gınâ” ve “teğannî” terimi kullanılıyordu.¹³ Sonraki dönemlerde bu terimler çalgı aletlerini de içerisine alan daha genel bir kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Nitekim Ebu'l-Ferec el-isfehânî (ö. 356/967)'nin bir çeşit müzik tarihi olan eserinin adı da “Kitâbü'l-Eğânî”dir.

⁷ İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, X, 136, İbnü'l-Esir, Necmüddin ibnü'l-Esir, *en-Nihaye fi garibi'l-hadis ve'l-eser*, V, Beyrut, y.y. , t.y. , III, 391.

⁸ İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, X, 139.

⁹ İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, X, 140

¹⁰ Ebu'l-Bekâ, Eyüp, *Külliyât*, Beyrut, y.y. , 1993, 670

¹¹ İbn Âbidîn, Muhammed Emin, *Reddü'l-Muhtar ala Durri'l-Muhtar*, XII, İstanbul, y.y. , 1249, V, 305.

¹² Nevevi, Muhiddin Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref, *Sahihu Müslim bi Şerhi'n-Nevevi*, VIII, Beyrut, y.y. , 1990, VI, 182-183; İbn Hacer, Şihbu'd-Din Ahmed b. Ali b. el-Askalani, *Fethu'l-Bari bi Şerhi Sahihi'l-Buhari*, XVII, Mısır, y.y. , 1978, V, 115; Ayni, Bedre'd-Din Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, *Umdetü'l-Kari fi Şerhi Sahihi'l-Buhari*, XI, Mısır, y.y. , 1972, V, 370.

¹³ İbn Manzur, *Lisânu'l-Arab*, X, 140.

Türkçe’de “Gınâ”, “ezgi, ağız, şarkı ve türkü söyleme” olarak da terceme edilmiştir.¹⁴

B- el-İnşâd: Kaynakların bazısında müzikle alakalı olarak “el-inşâd” terimi kullanılmıştır.¹⁵ “el-İnşâd” kelimesi aslen “yüksek sesle şiir okuma”¹⁶ manasını ifade eder.

Bazı Arap edebiyatı tarihçilerine göre bu kelime, normal bir şiir okuma sanatı olmayıp, daha çok musiki özelliği taşıyan bir şiir okuma biçimidir.¹⁷

Şiirde musiki, şiir veznine bağlı bir beste iken, gınada ise şiirin vezinlerinin de üstüne çıkabilme özelliği taşıyan, bir beste şekli vardır. Günümüzde şiir, özel bir şekilde okunur ve musikinin dışında bir sanat olarak telakki edilir. Hz. Peygamberin (s.a.v) inşad ve şiir ile alakalı açıklamaları ile gına hakkındaki açıklamaları ihtiva ettikleri mana bakımından birbirinden farklıdır.¹⁸

C- el-Hudâ / el-Hidâ: “Deve sürme” manasına gelmektedir.¹⁹ Araplar develerini sürerken el-Hidâ ismi verilen birtakım türküler söylerlerdi Bu musiki türü Arap musikisinin ilk örneği olarak kabul edilmektedir.

D- en-Nasb: Bir çeşit yolculuk türküsüdür. Hidâ ile aynı özellikte olmakla beraber Hida’dan daha etkileyici bir özelliğe sahiptir.²⁰ Nasb, aynı zamanda bir tür gurbet türküsüydü. Müslümanlar içerisinde Mekke’den Medine’ye hicret edenler, Mekke’ye olan özlemlerini türkülerle (nasb) dile getirirlerdi.²¹

E- en-Niyâhe: Niyâhe “ağlamak (ağıt yakmak) ve başkasını ağlatmak”²² manasına gelen bir kelimedir. Hz. Peygamber devrinde ve sonraki her dönemde halk arasında yaygındı. Cahiliye döneminde ölen kişilerin ardından ücret karşılığında kıyafetlerini yırtıp, saç-baş yolarak feryat eden bir takım kadınlar vardı. Nâiha veya

¹⁴ Şemseddin Sâmî, *Kâmus-i Türkî*, 970.

¹⁵ Pehlül Düzenli, *İslam Kültür Tarihinde Musiki*, İstanbul, Kayıhan yayınları, 2014, 32

¹⁶ Firuzabadi, *Kamusu’l-Muhit*, (thk: Mekteb tahkiku’t-türas fi müesseseti’r-Risale), Beyrut, y.y. , 1987, 411.

¹⁷ Pehlül Düzenli, *İslam Kültür Tarihinde Musiki*, 32

¹⁸ Pehlül Düzenli, *İslam Kültür Tarihinde Musiki*, 33

¹⁹ Firuzabadi, *Kamus*, 1643; İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, XIV, 168.

²⁰ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, I, 761, 762.

²¹ Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, X, Beyrut, y.y. , 1992, X, 225.

²² Firuzabadi, *Kamus*, 314.

Mürinne²³ adı verilen bu kadınlar ölen kimselerin arkasından iyiliklerini ve kahramanlıklarını ifade eden ezgiler okur, ses ve hareketleriyle çevredekileri acıya ve kedere boğar, hüznü bir matem havası meydana getirirlerdi. Böyle olduğunda bazen kabile ihtilaflarını ve kan davalarını körüklerlerdi. Böylelikle ölüm olayı ve cenaze kaldırma meselesi bir güç gösterisi ve bir intikam yemini merasimine dönüşürdü.²⁴

F- es-Semâ’: Sema kelimesi, “S-M-A” kökünden türemiştir. “İşitmek, duymak²⁵, hoş makamlar, tatlı nağmelerle şiir okuyup dinlemek”²⁶ manalarını ihtiva etmektedir. Müzikte kullanılan bir terim olarak, sûfilerin cezbe halinde ve ayakta iken icra ettikleri zikir için kullanıldığı gibi, özellikle Mevlevîler arasında yaygın olan dini rakslar için de kullanılmıştır. Mevlevîler, bunu icra edene “Semâzen”, bunları idare edenlere de “Semâzenbaşı” ismini vermektedir.²⁷

Semâ’nın çıkış yerinin Kur’ân-ı Kerim’in tilâvet edilmesi olduğu söylenebilir. Özellikle Kur’ân tilâvetinden sonra okunan mensûr ve manzûm parçalar semâ’ın başlangıcını oluşturur. Tasavvuf muhitlerinde hicrî III. asırdan itibaren semâ ve mûsikîden bahsedildiği; ilk semâ’ meclisi Serî es-Sakatî (ö. 256/870) tarafından kurulmuştur. Yeğeni Cüneyd el-Bağdâdî (ö. 298/910) ile Zünnûn el-Mısırî (ö. 254/868)’nin de semâ’ı belli şekillerde ifade ettiği bilinmektedir.²⁸

Ebu’l-Ferec İbnü’l-Cevzî (ö.597/1144) Telbîs-ü İblis adlı eserinde; İmam Kuşeyrî de (ö. 465/1072) Risâle’sinde, tasavvuf mûsikîsini “Sema” başlığı altında ele almışlardır. İmam Gazzali (ö. 505/1111), Hacer el-Heytemî (ö. 974/1567), Ebu’l-Futûh el-Gazzâlî (ö.520/1126), Şevkânî (ö. 1250/1834), Abdülgani en-Nablusî (ö. 1143/1731), İbn Aliyyü’l-Kârî (ö. 1014/1605) ve daha birçok müellif müzik ile alakalı olan eserlerini bu isim altında telif etmişlerdir.²⁹

²³ Heysemî, Nurüddin Ali b. Ebi Bekr, *Mecma’u’z-zevâ’id*, X, Beyrut, y.y. , 1988, III, 13.

²⁴ Uludağ, Süleyman, “Ağıt”, *DİA*, İstanbul, 1988, I, 470.

²⁵ Firuzabadi, *Kamus*, 943.

²⁶ Pakalın, M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, y.y. , 1993, III, 162.

²⁷ Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, 499

²⁸ Hasan Kâmil Yılmaz, “Aziz Mahmud Hüdâyî’nin “Semâ’ Risâlesi”, *MÜİF Dergisi*, sayı 4, 1986, 273.

²⁹ Pehlül Düzenli, *İslam Kültür Tarihinde Musiki*, 36

G- el-Mûsikî: Müzik nazariyelerinin oluşturulmaya başlandığı dönemden sonra teorik müzik için Yunan asıllı bir kelime olan “Mûsikî/Mûsikâ” terimi; müziğin icra edilmesine de “ilmü'l-Gmâ” terimi kullanılmaya başlandı.³⁰

H- el-Edvâr: Eski yazarların, makam ve usullerin dairevi şemalar ile gösterilme âdetinden hareketle, “musiki ilim ve nazariyatı” anlamında kullandıkları bir terimdir.³¹ Bu kitaplarda makamlar, perdeler ve usuller açıklanır.³²

I- el-Elhân: “el-Elhân”, “Lahn” kelimesinin çoğuludur. “Lahn” ise “kaideli ve besteli ses” demektir. Coşurucu okuyuşlara da “Lahn” denilir.³³ Sözlükte "nağme, ezgi", demektir. Kur'an-ı Kerim'de bir yerde geçen lahn (Muhammed 47/30) "ima, ta'riz, kinaye gibi örtülü anlatım" , hadislerde ise "ezgi, nağme, teganni" gibi manalarda kullanılmıştır. Hz. Ömer'in bir sözünde yer alan lahn "dil, lisan" olarak açıklanmıştır.³⁴

³⁰ Farmer, “Mûsikî”, *DİA*, 1979, VIII, 678

³¹ Cinuçen Tanrıkorur, “Osmanlı Musikisi / Terimler Sözlüğü”, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, (yay. haz. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul, y.y. , 1999, II, 536

³² Emin Ünkan, Bedia Ünkan, Hakan Ünkan, *Türk Sanat Musikisinde Temel Bilgiler*, İstanbul, y.y. , 1984, 28

³³ Firuzabadi, *Kamus*, 1587.

³⁴ Abdurrahman ÇETİN, “Lahn”, *DİA*, Ankara, 2003, XXVII, 55

İKİNCİ BÖLÜM

MÜZİĞİN HÜKMÜ İLE İLGİLİ KUR'AN VE SÜNNETTEN DELİLLER

I- MÜZİĞİN CAİZ OLDUĞUNU SAVUNANLARIN DELİLLERİ

Gazzali, Nablusi, İbn Hazm gibi bazı âlimler müziğin birtakım istisnaları ile beraber caiz olacağını savunarak çeşitli deliller ileri sürmüşlerdir. Bu deliller Kur'an ve Sünnet olmak üzere iki ana başlık altında incelenecektir.

Bu hususta ileri sürülen delilleri ve yorumları şöyle özetleyebiliriz:

A- KUR'AN'I KERİMDEN DELİLLER

Müziğin caiz olduğu hususunda delil getirilen ayetlerin başlıcaları şunlardır:

1- Rûm suresi, 15. ayet:

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ

“İman edip iyi işler yapanlara gelince, onlar, cennette nimetlere ve sevince mazhar olacaklardır.”

Yahya b. ebi Kesir, Evzâî ve Vek'i, âyet-i kerime de geçen “yuhberûn” kelimesini cennetteki “zevk ve şarkı” olarak açıklamışlardır.¹

Evzâî, “yuhberûn” kelimesini açıklarken, cennet ehli şarkı söylemeye başladığında cennetteki bütün ağaçların bu teğanniye tesbih ve takdisler ile mukabele edeceğini söylemiştir.²

¹ Taberi, Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân an te'üli âyi'l-Kur'ân*, XVI, Beyrut, y.y. , 1992, X, 173; Ebu Hayyan, Esiru'd-Din Ebu Abdillâh Muhammed b. Yusuf b. Ali, *el-Bahru'l-Muhit (et-Tefsiru'l Kebir)*, VIII, Beyrut, y.y. , 1992, VIII, 380.

² Kurtubi, *el-Cami li Ahkâmi'l-Kuran*, 24, Beyrut, y.y. , 1988, XVI, 404.

Cennet bahçelerinde sevindirilmek, neşelendirilmek ve ferahlandırılmaktan müziğin kastedildiğini mutasavvıflar kabul ve müdafaa etmişler ve bunu da müziğin mubah olduğunun bir delili olarak ileri sürmüşlerdir.³

2- Fatır suresi 1. ayet:

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةَ رُسُلًا أُولِي أجنحةٍ ممتى وثلاث وربعاً يزيدُ في الخلق
مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Hamd, gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah’a mahsustur. O, yaratmada dilediğini artırır. Şüphesiz Allah’ın gücü her şeye hakkıyla yeter.”

Zühri ve İbn Cüreyh “yaratmada artırır” ibaresini, güzel ses olarak tefsir etmişlerdir.⁴ Bu ayette geçen “yaratmada artırır” ibaresine “dilediğine yaratılış güzelliğinin yanında ses güzelliği de verir” şeklinde bir anlam verilmiştir. Bu ayet güzel sesin dinlenilmesinin mübah olmasını, Allah Teâlâ (c.c.)’nin güzel sesi kullarına nimet olarak vermesini işaret etmektedir. Gazzali bu ayeti kerimeyi semanın caiz olduğuna delil olarak getirmiştir.⁵

Kur’an-ı Kerim’den deliller bu şekilde olup sünnetten deliller ise şu şekildedir.

B- SÜNNETTEN DELİLLER

1- Aişe (r.a)’den şöyle rivayet edilmiştir: “Bir gün (O gün bayram günüydü) Ebu Bekir (r.a) yanıma geldi. Ensar’dan mesleği şarkıcılık olmayan iki kız benim yanımda Buas günü Ensarın söylediği mersiyelerden söylüyorlardı (şarkı söylüyor ve def çalıyorlardı⁶). Bunun üzerine Ebu Bekir (r.a) “Hz. Peygamber evinde şeytan düdükleri mi?” diye çıkıştı. O gün bayram günüydü. Hz. Peygamber (s.a.v): “Ey Ebu Bekir!

³ İbn Teymiyye, Takiyyu’-d-Din Ebu’l-Abbas Ahmed b. Abdu’r-Rahim, *Mecmuatü’l-Resaili’l-Kübra*, II, Mısır, y.y. , 1966, II, 314

⁴ Kurtubi, *el-Cami li Ahkami’l-Kuran*, XVII, 342.

⁵ Gazzali, *İhya*, II, 712.

⁶ Buhari, “Menakıb”,15; “İdeyn”, 25

(Onları bırak⁷) Her milletin bir bayramı vardır. Bu gün de bizim bayramımızdır” buyurdu.⁸

Bu hadis birçok sahih senet isnadı ile nakledilmiş olup farklı bir senette “Hz. Peygamber (s.a.v) yatağına yatıp yüzünü çevirdiği”⁹ ve “elbisesine bürünmüş bir halde olduğu”¹⁰ da ayrıyeten nakledilmiştir.

İmam Gazzâli bu hadisi şu şekilde değerlendirmiştir; “Şer’i olarak sevinilmesi gerekli olan durum ve vakitlerde def çalma, şarkı, raks, kılıç-kalkan oynamak vb. eğlenceleri tertip etmek caizdir. Hz. Ebu Bekir çalınan defî şeytan düdüklerine benzetmesine rağmen, Hz. Peygamber (s.a.v) buna karşı çıkmış ve yasaklanmış olan çalgı aletlerinin deften başka aletler olduğunu söylemek istemiştir. Şayet def çalıp şarkı söyleyen iki kız telli aletler (evtâr) kullanmış olsaydı o mecliste bulunmak caiz olmazdı.”¹¹

2- Müzik bahsi incelenirken, müziğin neredeyse bir ayrılmazı olan ritim tutmak ve raks etmeye değinmek gerekir. Bu noktada yapılan araştırmalar da müzik ve ritim tutup raks etmenin beraber incelendiği görülmektedir.¹²

Aişe (r.a)’den şöyle rivayet edilmiştir: “Habeşliler bir bayram günü mescitte oynuyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v) beni çağırdı, başımı onun omuzlarına koydum. Yoruluncaya kadar onları seyrettim.”¹³

3- Ebu Hureyre (r.a)’den rivayet edildiğine göre: “Habeşliler Hz. Peygamber (s.a.v)’in yanında mızraklarıyla oynuyorlarken Ömer (r.a) içeri girdi. Hemen çevresindeki taşlara sarılıp, onları taşıyarak engellemeye kalkıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v): *Bırak onları Ey Ömer (r.a)! Her milletin bir bayramı vardır. Bugün de bizim bayramımızdır*” buyurdu.¹⁴

⁷ Buhârî, “İdeyn”, 2; “el-Cihad ve’s-Siyer”, 81; Müslim, “Salatü’l-İdeyn”, 4.

⁸ Buhari, “İdeyn”, 2, 25

⁹ Buhârî, “el-Cihad ve’s-Siyer”, 81

¹⁰ Buhârî, “Menakıb”, 15; “İdeyn”, 25; Müslim, “Salatü’l-İdeyn”, 4; Nesai, “Salatü’l-İdeyn”, 33.

¹¹ Gazzali, Ebu Hamid Muhammed, *İhya-u Ulumiddin*, VI, İstanbul, y.y. , 1986, 151- 154

¹² İbn Hazm, *el-Muhalla*, III, 308; İslami İşler Yüksek Meclisi, *Mevsül’atü’l-fıkhi’l-İslami*, I- XLV, Mısır, Dar El Safvah, 1983-2006, 37, 211;

¹³ Müslim, “Salatü’l-İdeyn”, 4.

¹⁴ Buhârî, “Cihad”, 79; Müslim, “Salatü’l-İdeyn”, 4; Nesai, “İdeyn”, 35.

4- “Aişe (r.a) bir kadını Ensar’dan birisi ile evlendirdiği vakit, Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştu: “Ey Aişe! Düğününüzde eğlence yoktu. Hâlbuki Ensar eğlenceden hoşlanır”.¹⁵ Hâkim’den gelen bir rivayette ise: “Çünkü Ensar eğlenceyi sever” buyrulmuştur.¹⁶

Hâkim hadisin Şeyhayn şartlarına göre sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de bu tesbitin doğru olduğunu söylemiştir.¹⁷

5- Âmir b. Sa’d (r.a) şöyle anlatıyor: “Bir düğün münasebetiyle Karaza b. Kâ’b ve Ebu Mes’ûd el-Ensârî’nin yanına gittim. Küçük bir kız çocuğu şarkı söylüyordu. Ben onlara: “Siz Rasulullah (s.a.v)’ın arkadaşları ve Bedir ashabından olduğunuz halde sizin yanınızda bunlar (nasıl) yapılıyor?” dedim. Onlar: “ister bizimle kalırsın, istersen gidersin. Bize, düğünde eğlenmeye, musibet anında da ağlamaya izin verildi” dediler.”¹⁸

İbn Hacer hadisin râvîlerinin güvenilir kişiler olup isnadının sahih olduğunu ifade etmiştir.¹⁹

6- Rubeyy’i binti Muavviz b. Afrâ’dan nakledilmiştir. “Düğün günümün sabahı Rasulullah (s.a.v) yanıma geldi; senin şu anda oturduğun gibi yatağıma oturdu. Bizim kızlarımız def çalıyor ve Bedir günü öldürülen aile büyüklerimle ilgili mersiyele söylüyorlardı. İçlerinden birisi: “Aramızda yarın ne olacağını bilen Hz. Peygamber var” dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v): “Bunu bırak, diğer söylediklerini söyle!” buyurdu.”²⁰

Hadis ile ilgili olarak İbn Hacer Mühelleb’den şunu nakletmektedir: “Bu hadis düğünlerin, def ve mübah olan şarkılar ile ilanının caiz olduğunu göstermektedir.

¹⁵ Buhârî, “Nikâh”, 63; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, XXI, İstanbul, y.y. , 1981, VI, 269; Beğavî, Hüseyin b Mes’ud, *Şerhu’s-Sünne*, XVI, Beyrut, y.y. , 1983, IX, 49.

¹⁶ Hâkim, Muhammed b Abdullah, *el-Müstedrek ale’s-Sahihayn*, IV, Kahire, y.y. , 1997, II, 219; Beyhakî, *Sünen*, VII, 288.

¹⁷ Hâkim, *Müstedrek*, II, s.200.

¹⁸ Nesai, Ebu Abdu’r-Rahman b. Şuayb, *Sünenü Nesai*, II, İstanbul, y.y. , 1981, Nikah, 80; Tahavi, *Şerhu meani’l-Asar*, Mısır, IV, 294; Beyhaki, *Sünen*, VII, 289; İbn Hacer, *el-Metalibu’l-aliyye*, (thk: Sa’d b Nasır eş-Şesri), Riyad, 1998, VIII, 371.

¹⁹ İbn Hacer, *Metâlib*, II, 54; Cüdey, Abdullah b Yusuf, *Ehâdîs - ü Zemmî’l-Gınâ ve ’l-Meazif fi’l-Mizan*, Tunus, y.y. , t.y. 50.

²⁰ Buhârî, “Nikâh”, 48, “Meğâzî”, 12; Tirmizî, “Nikâh”, 6; İbn Mâce, “Nikâh”, 21; Ebu Dâvûd, “Edeb”, 59; Beyhakî, *Sünen*, VII, 288-289.

Toplumda önder sayılan bir kişinin mübahlık sınırını aşmadıkça eğlenceli düğünlere katılması da bu hadise göre caizdir.”²¹

Beğavi düğün ve sünnet düğünlerinde def çalmak ruhsattır demiştir.²²

7- Tirmizi rivâyeti şöyledir: “*Nikâhı ilan ediniz. Onu mescitlerde yapınız. Nikâhta def çalınız.*”²³ Bir diğer rivayette Hâkim’in rivayeti olup “*nikâhı ilan ediniz*”²⁴ şeklindedir.

Hâkim hadisin isnadının sahih olduğunu ifade etmiştir.²⁵

8- Muhammed b. Hâtıp Hz. Peygamber (s.a.v)’in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: “*Helal ile haram (nikâh ile zina) arasındaki fark, ses ve defdir.*”²⁶

Tirmizî, hadisin “Hasen” olduğunu belirtmiştir.²⁷

9- Aişe (r.a)’den rivâyet edildiğine göre: “Hz. Peygamber (s.a.v) bir düğün dolayısıyla Ensar kadınlarının yanına uğramıştı. Onlar şu türküyü söylüyorlardı:

“O’na bir teke hediye etti

Ağlında meleyen

Senin eşinse çöllerde.

Yarın ne olacağını bilirsin.”

Bunu duyan Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “*Yarın ne olacağını bilen yalnız Allah’tır.*” dedi.”²⁸

Hâkim ve Zehebî hadisin Müslimin şartlarına göre sahih olduğunu söylemiş, Heysemî de râvîlerin sahih hadis râvîleri olduğunu, zikretmiştir.²⁹

²¹ İbn Hacer el-Askalani, *Fethu’l-Bari*, XVII, Mısır, y.y. , 1978, XIX, 244.

²² Beğavi, Hüseyin b Mesud, *Şerhu’-Sünne*, XVI, Beyrut, y.y. , 1983, IX, 47,49.

²³ Tirmizi, “Nikâh”, 6.

²⁴ Hakim, Muhammed b Abdullah, *el-Müstedrek, ale’s-Sahihayn*, IV, Kahire, y.y. , 1997, II, 219.

²⁵ Hakim, *Müstedrek*, II, 219.

²⁶ Tirmizî, “Nikâh”, 6; İbn Mace, Ebu Abdi’llah Muhammed b. Yezid el-Kazvini, *Sünenü İbn Mace*, İstanbul, 1981, “Nikâh”, 20; Nesâî, “Nikâh”, 72; Beyhakî, *Sünen*, VII, 289; Beğavî, *Şerhu’s-Sünne*, IX, 48.

²⁷ Tirmizî, “Nikâh”, 6.

²⁸ Hâkim, *Müstedrek*, II, 201-202; Heysemî, *Mecma*, IV, 289 -290; Beyhakî, *Sünen*, VII, 289.

10- Seleme b. Ekva'dan rivâyet edildiğine göre: “Hz. Peygamber (s.a.v) ile beraber gece vakti Hayber’e doğru yola koyulmuştuk. Kafilenin içerisinde bir kimse Âmir b. Ekva’a (Âmir şairliğiyle bilinen bir kişi idi) “Bize bildiğin şeylerden bir şeyler söyle, dinleyelim” dedi. Âmir devesinden inerek şu türküyü söylemeye başladı:

“Ey Allahım! Sen olmasaydın biz hidayet bulamazdık.

Sadaka verip, namaz kılamazdık.

Her şeyimiz sana feda olsun, bizi bağışla.

Düşmanla karşılaşırsak, ayaklarımız sabit kıl.

İçimize huzur ve güven ver.

Biz, çağrılınca gideriz.

Seslendikçe yardıma erişiriz.”

Bu sözleri işiten Hz. Peygamber (s.a.v) “*Kim bu sürücü?*” dedi. “Âmir b. Ekva” dediler. Hz. Peygamber (s.a.v) “*Allah onu esirgesin*” buyurdu.”³⁰

İbn Hacer bu hadisi şöyle yorumlamıştır: “Bazı âlimler yolculuk türküsüne (hidâ) cevaz veren bu hadisten hareketle, çekişli (temdîd) sesle söylenen ve Arapların “Nasb” dedikleri gurbet türküsünün de caiz olacağını söylemişlerdir. Hatta bazıları bundan hareketle mûsikî makamlarıyla söylenen şarkılara da fetvâ verecek kadar ileri gitmişlerdir. Fakat bu pek doğru bir yorum değildir.”³¹

Yine bu hadis-i şerifin bir benzeri şu şekildedir: Abdullah b. Revâhe'den rivâyet edildiğine göre: “O, Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte bir yolculuğa çıkmıştı. Hz. Peygamber (s.a.v) ona kendisine: “*Ey İbn Revâhe! İn de, binekleri biraz canlandır!*” dedi. O da “Ya Rasulallah! Ben bunları bıraktım” yanıtını verdi. Kafilenin içerisinde bulunan Ömer (r.a) “dinle ve itaat et” dedi. Bu söz üzerine İbn Revâhe kendisini hemen yere atarak şöyle söyledi:

²⁹ Hâkim, *Müstedrek*, II, 220; Heysemî, *Mecma*, IV, 289-290.

³⁰ Buhârî, “Meğâzi”, 38; “Edeb”, 90; “Diyât”, 17; Müslim, “Cihad ve Siyer”, 123; Beyhakî, *Sünen*, X, 227.

³¹ İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, XXII, 349.

“Vallahi sen olmasaydın doğru yolu bulamazdık.

Sadaka veremez, namaz kılamazdık.

Bize huzur ve güven ver (Ey Allah'ım!)

Düşmanla karşılaşırsak ayaklarımızı sabit kıl”³².

11- Enes (r.a)'dan rivâyet edildiğine göre: “Hz. Peygamber (s.a.v) bir yolculuğa çıkmıştı. Yanında Enceşe isimli siyahî bir hizmetçi bulunuyordu. Bütün yol boyunca oradakilere yolculuk türküleri söylerdi. Bir ara Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “*Yavaş Ey Enceşe! Testileri düşünerek kervanı yavaş sür.*”³³

Şâfiî fakihlerinden Nevevî ve Sübkî; Hanbelî fakihlerinden de İbn Kudâme bu hadisi yolculuk türkülerinin (hidâ) caiz olduğuna delil olarak zikretmişlerdir.³⁴

12- Aişe (r.a)'den rivâyet edildiğine göre: “Bizim yanımızda bir kız şarkı söylerken Hz. Peygamber (s.a.v) içeri girdi. Kız şarkı söylemeye devam etti. Sonra Ömer (r.a) içeri girmek için izin istedi. Çocuk hemen sıçrayıp kalktı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) güldü. Ömer (r.a) “Bu günahkâra neden güldün Ya Rasulallah?” dedi ve ekledi: “O kızın dinlettiğini - ya da Hz. Peygamber (s.a.v)'in dinlediklerini dinlemeden buradan ayrılmayacağım”. Hz. Peygamber (s.a.v) kıza emretti, o da Ömer'e (r.a) dinletti.”³⁵

13- Enes b. Mâlik (r.a)'den rivâyet edildiğine göre: “Hz. Peygamber (s.a.v) Medine sokaklarında gezerken def eşliğinde şu beyitleri okuyan kız çocuklarına rastladı:

“Biz Neccar kızlarındanız

Muhammed gibi bir komşudan dolayı ne mutlu bize!”

³² Beyhakî, *Sünen*, X, 227-228.

³³ Buhari, “Edeb”, 90; Müslim, “Fedail”, 70, 73; Beyhaki, *Sünen*, X, 227.

³⁴ Nevevî, *Şerhu Müslim*, XV, 81; Sübki, Ebü'l-Hasen Takıyyüddin Ali b. Abdilkafi b. Ali b. Temmam es-Sübki, *Tekmiletü'l-Mecmu'*, Kahire, y.y. , t.y. , XX, 230-231; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XII, 44.

³⁵ Heysemî, *Mecma'*, VIII, 131.

Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v): “Allah biliyor ki ben de sizi seviyorum”³⁶ dedi.”

14- Sâib b. Yezid (r.a)’den rivâyet edildiğine göre: “Kadının birisi Hz. Peygamber (s.a.v)’e geldi. Hz. Peygamber (s.a.v) “Ey Aişe! *Bu kim biliyor musun?*” dedi. Aişe: “Hayır Ey Allah’ın Hz. Peygamberi!” dedi. Hz. Peygamber (s.a.v): “*Bu falan sülalenin dansöz-şarkıcısıdır. Sana şarkı söylemesini ister misin?*” Aişe: “Evet” cevabını verdi ve kadına bir tabak hediye etti. Kadın da bunun karşılığında ona şarkı söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “*Şeytan bu kadının burun deliklerine üfürmüştür.*”³⁷

Heysemî, hadisi Taberânî’nin naklettiğini, Ahmed b. Hanbel’in râvîlerinin sahih râvîler olduğunu söylemiştir. Cüdey’ de hadisin Şeyhayn’in şartına göre sahih olduğunu belirtmiştir. Heysemî, hadisin râvîlerinin güvenilir kişiler olduğunu söylemiştir.³⁸

C- DEĞERLENDİRME

Müziğin caiz olduğunu savunan âlimlerin delil olarak sunmuş olduğu ayetlerin değerlendirmesini şu şekilde yapabiliriz.

Rûm suresi, 15. Ayette geçen “*yuhberûn*” lafzında bir kapalılık vardır. Yahya b. Kesîr, Evzâî ve Vek’î, âyet metninde geçen “*yuhberûn*” lafzını “zevk ve şarkı” olarak yorumlamışlardır.³⁹

İbn Teymiyye’ye göre bu ayette geçen “*habr*” kelimesi sema anlamına gelse bile onun ahirette mubah oluşundan dünyada da mubah olduğu neticesi çıkarılamaz, nitekim Cennette içki,⁴⁰ ipekli kumaşlar, altın, gümüş kullanmak da mubah olacaktır. Bunların Cennette mubah oluşundan dünyada da mubah olduğu hükmüne varılamaz. Bunun için “Müzik helal olmasaydı Cennette bulunmazdı,” şeklindeki bir iddia doğru ve tutarlı değildir,⁴¹ demektedir.

Gazzali Fatır suresi 1. Ayeti kerimeyi şu şekilde açıklamaktadır: “Fatır suresi birinci ayetin delil olma yönü “*yaratmada arttırır*” lafzı ile güzel sese dikkat çekmek

³⁶ İbn Mâce, “Nikah”, 21.

³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 449; Heysemî, *Mecma’*, VIII, 130.

³⁸ Heysemî, *Mecma’*, VIII, 130, 131; Cüdey, *Ehadis-ü Zemmi’l-ğına*, 51.

³⁹ Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, X, 173; Ebu Hayyan, *el-Bahru’l-Muhit*, VIII, 380.

⁴⁰ Muhammed, 47/15.

⁴¹ İbn Teymiyye, *Mecmuatü’l-Resaili’l-Kübra*, II, 318.

olduğu ve “Seslerin en çirkini elbette eşek sesidir” (Lokman/19) ayetin, mefhumuyla güzel sesin medh edildiğine işaret eder. Eğer güzel ses ancak Kur’an okumakta kullanılması şartı ile mübah olur demek caiz olsaydı, böyle diyen bir kimsenin yine güzel seslerden oluşan ve insanın hoşuna giden bülbülün sesini dinlemeyi de haram sayması gerekirdi. Çünkü o da Kur’an okumanın dışındadır. Mademki, gafil ve manasız bir sesin dinlenilmesi caizdir, acaba neden kendisinden hikmet ve doğru manalar anlaşılabilir bir sesi dinlemek caiz olmasın? Oysa ‘şiiirin bir kısmı muhakkak ki hikmettir’ denilmiştir. Buraya kadar anlatılanlar güzel ve tatlı olmak hasebi ile ses hakkındaki düşüncelerdir.”⁴²

Bu ayeti kerime de sesin yalın hali ile nağmelendirilmesi üzerine delil getirilmiş olup, çalgı aletleri ile sesin kullanımı ise ileride zikredilecektir.

Hadislerle ilgili değerlendirmelere gelince;

1. Hadis, müziğin caiz olduğunu savunan âlimler tarafından delil olarak sunulmuş bir hadistir. Bu hadis incelenirken şarkı söyleyenlerin durumu, şarkının içeriği, Hz. Peygamberin (s.a.v) bu durum karşısındaki tavrı, Ebu Bekir’in (r.a.) müdahalesi ve fihki yönü olmak üzere beş ayrı şekilde incelenecektir.

İlk olarak Hz. Peygamber (s.a.v) yanında şarkı söyleyenlerin kadın olması nedeni ile zihinlerde oluşabilecek olan “kadın sesi ile söylenmiş olan nağmeli sözlerin Hz. Peygamber (s.a.v) yanında söylenmesi ve Hz. Peygamber (s.a.v) müdahale etmeyip, Ebu Bekir (r.a.) müdahalesine izin vermemesi sebebi ile nağmeli olan kadın sesinin dinlenilmesi caizdir” şeklindeki bir yanlış anlaşılmanın ortadan kalkması için bu bahsin açıklanmasında fayda görülmüştür.

Rivayetlerde şarkıyı söyleyenlerle ilgili olarak “cariyetan” ve “kaynetan” tabiri geçmektedir. Cariye kelimesi hakkında ise farklı yorumlar yapılmıştır. Kelime olarak “cariye” “cerv” kökünden gelir. “Cerv” her şeyin küçüğüne denilir.⁴³ Suyuti ve Sindi’ye göre her iki kelime henüz buluş çağına gelmemiş erkek ve kız çocuğunu ifade eder.⁴⁴

⁴² Gazzali, *İhya*, II, 713.

⁴³ İbn Manzur, *Lisânu’l-Arab*, XIV, 139.

⁴⁴ Suyuti, *Şerhu’n-Nesai*, İstanbul, y.y. , 1981, III, 197; es-Sindi, *Şerhu’n-Nesai*, İstanbul, y.y. , 1981, III, 195.

Cariye kelimesi yaş şartı aranmaksızın bütün köle kadınlara kullanılmaktadır.⁴⁵

Hadiste geçen “cariyetan” kelimesini, “genç kız”⁴⁶ olarak tercüme edenler olduğu gibi, “köle kadın”⁴⁷ şeklinde tercüme edenler de olmuştur.

Kelimeye “köle kadın” manası verenler bu husustaki bazı rivayetlere dayanmaktadır ki bunlar şarkıyı söyleyenlerin kimlikleriyle ilgili rivayetlerdir; bu da şöyledir;

-Taberani’ye göre bunlardan birisi Hassan b. Sabit’in cariyesi,

-Sülemi’ye göre ikisi de Abdullah b. Selam’ın henüz buluğa ermemiş cariyeleri,

-İbn Ebiddünya’ya göre Hamame ve onun arkadaşıdır. Zehebi’ye göre Hamame, Bilal-i Habeşi’nin annesidir. Hz. Ebu Bekir (r.a) onu da satın almış ve azad etmişti. İkincisinin adı ise muhtemelen “Zeyneb” olabilir.⁴⁸

Bu noktaya kadar birinci hadis ile yapılan açıklamalar göz önüne alındığında şarkı söyleyenlerin ya köle olduğu veyahut küçük kız çocukları oldukları anlaşılmaktadır.

İkinci olarak, birinci hadiste Hz. Peygamber (s.a.v)’in yanında söylenen şarkının içeriği ile yapılan yorumlar şu şekildedir.

Birinci hadisteki söylenen şarkının mahiyeti ile ilgili olarak İbnü’l-Esir “Bunlar Arapların Buas günlerinde söyledikleri şiirlerdir. Yoksa oyun eğlence meclislerinde söylenen şarkı değildir”⁴⁹ yorumunu yapmıştır. Nevevi, İbni Hacer el-Askalani ve Ayni de hadiste geçen “tuğanniyan” kelimesini “şarkı söyleme” olarak yorumlayanların bulunduğunu ancak, bunun doğru olmadığını belirtmiş ve şu açıklamayı yapmışlardır: “Bu iki genç kızın söylediği şey savaş ve kahramanlık övünmelerini konu edinen şiirlerdir. Bunlar insanı kötülüğe sevk etmez. Ayrıca bu kızların söyledikleri şeyler şarkı kapsamına da girmez. Bunların yaptıkları, sadece yüksek sesle şiir okumaktan ibarettir.

⁴⁵ Ahmed Naim, *Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi*, XIII, Ankara, y.y. , 1981, III, 160.

⁴⁶ Ahmed Naim, *Tecrid-i Sarih*, III, 160.

⁴⁷ Ahmed Davutoğlu, *Sahihi Müslim Tercüme Şerhi*, VI, İstanbul, y.y. , 1977, V, 31.

⁴⁸ İbn Hacer, *Fethu’l-Bari*, V, 113; Ayni, *Umdetü’l-Kari*, V, 370; Kettani, *et-Teratibü’l-idariyye*, (çev: Ahmet Özel), İstanbul, y.y. , 1990, II, 344.

⁴⁹ İbnü’l-Esir, *Nihaye*, III, 392; Ayni, *Umdetü’l-Kari*, V, 366.

“Gınâ” kelimesi Arapça’da, sadece sesi yükseltme manasına geldiği gibi, Arapların “Nasb” (gurbet türküleri) ve “Hidâ” (yolculuk türküleri) için de kullanılır. Ancak bunları yapanlara, “gınâ” kelimesinin ismi fail kalıbı olan ve aslen ‘şarkıyı icra eden kimse’ manasını ifade eden “Muğanniye” kelimesi kullanılmıyordu. Bu “Muğanniye” kelimesi, çekişli, kırışlı, coşturucu ve kötülöklere teşvik edici sözler söyleyenler için kullanılır.⁵⁰

Üçüncü olarak Hz. Peygamberin (s.a.v) bu durum karşısındaki tavrı dikkate alındığında, Hz. Peygamber (s.a.v)’in, Aişe (r.a) ve kızların bu davranışlarına müdahale etmediği ve müdahaleye de izin vermediği görölmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v)’in bu tavrıyla ilgili olarak Nevevi şöyle der: “Rasulullah (s.a.v)’in susması, bunun kadınlar için caiz olmasındandır. Kendisinin yüzünü elbisesiyle örterek başka tarafa çevirmesi ise hem eğlenceden yüz çevirmek hem de kadınların kendisinden utanarak bu eğlencelerini kesmelerine sebep olmamak içindir. Bu da Hz. Peygamber (s.a.v)’in güzel ahlakının bir gereğidir.”⁵¹

İbni Hacer’in yorumu da şöyledir: “Rasulullah (s.a.v)’in yüz çevirmesi onun konumunun gereğidir. Karşı çıkmaması ise, bu şekildeki eğlencelerin caiz olduğunu gösterir. Asıl olan, oyun ve eğlenceden uzak durmaktır. Bu konularda hakkında nas olan şekil ve türlerle yetinilmelidir. Yine bu hadis-i şerif, bayram gibi sevinç ve neşe günlerinde eğlencenin caiz olduğunu göstermektedir.”⁵²

Dördüncü olarak Hz. Ebu Bekir’in, eğlence esnasında içeri girdiği, kızların şarkı söylemelerine müdahale ederek, şarkı hakkında “şeytan düdükleri” tabirini kullandığı, Hz. Peygamber (s.a.v)’in de Ebu Bekir’in müdahalesini doğru bulmayıp onu ikna ettiği belirtilmektedir. Bu hususlarla ilgili bazı değerlendirmeler şöyledir:

“Burada Hz. Ebu Bekir, (r.a) çalınan şeyi ‘mezmuru’ş-şeytan’⁵³ (şeytan düdükleri) olarak nitelemiştir. Hz. Ebu Bekir’in buna karşı çıkması, salih ve erdemli

⁵⁰ Nevevi, *Şerhu Müslim*, VI, 182,183; İbn Hacer, *Fethu’l-Bari*, V, 115; Ayni, *Umdetü’l-Kari*, V, 370.

⁵¹ Nevevi, *Şerhu Müslim*, VI, 183.

⁵² İbn Hacer, *Fethu’l-Bari*, V, 116.

⁵³ Mezmur, ıslık sesi (safır) demek olduğu gibi güzel ses manasına da gelir. Şarkıya (gına) da bu isim kullanılmıştır. (Nevevi, *Şerhu Müslim*, VI, 183.)

insanların konumlarının gereğidir. Çünkü onlar, haram olmasa da eğlence ve faydasız şeylerden kaçınırlar.”⁵⁴

Yine Hz. Ebu Bekir (r.a)’in karşı çıkması, onun bu gibi eğlenceleri Hz. Peygamberin (s.a.v) makamına uygun bulmadığından olabileceği gibi, Rasulullah (s.a.v)’in uyuduğunu, bu eğlencenin onu rahatsız edeceğini düşündüğünden dolayı da olabilir.⁵⁵

Hz. Ebu Bekir (r.a)’in çalınan şeyleri şeytan düdüklarine benzetmesinin sebebi, bunların da şeytan gibi insanı meşgul edip, Allah’ın zikrinden alıkoyma özeliği taşımasından dolayıdır.⁵⁶

Nasiruddin Elbani, bu hadisi şerif hakkında “mesleği şarkıcılık olmayan iki kız” sözü ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Onların şarkı söyledikleri doğrudur fakat “onlar şarkıcı değillerdi” sözleri güzel şarkı söyleyemiyorlardı, demektir. Bütün bunlarda mutlak olarak mübahlığa bir delil yoktur.”

Fakat asıl delil Rasulullah’nın (s.a.v), Ebu Bekir (r.a)’e söylediği: “Rasulullah (s.a.v) in huzurunda şeytanın düdükları mi (çalıyor)?” sözündedir. Hz. Peygamber (s.a.v)’in “*Ey Ebu Bekir! Her milletin bir bayramı vardır. Bu gün de bizim bayramımızdır*” sözünü itiraz olarak tanımlamak hatadır. Böyle bir itiraza işaret yoluyla dahi olsa yer yoktur. Hadisteki itiraz, Rasulullah (s.a.v)’in, Ebu Bekir (r.a)’in cariyelere tepki göstermesinedir. Hz. Peygamber (s.a.v) burada edebi bir kelam ile bir taraftan Ebu Bekir (r.a)’in çalgı aletlerine itirazını asıl bir kural olarak kabul ettiğine işaret etmektedir. Diğer bir açıdan iki cariye’nin def eşliğinde şarkı söylemelerini ikrar ettiğini açıkça ifade etmekte; bununla bu işlerinin asıl ilkeden istisna olduğuna da işaret etmektedir. Böyle bir ifade, Rasulullah (s.a.v)’in belâğatından ileri gelir. Çünkü Rasulullah bu sözleriyle (s.a.v) sanki Ebu Bekir (r.a)’e şöyle demiş gibidir: “Sen asıl kurala sarılmakta isabetlisin; fakat bu iki cariye’ye karşı çıkmakta hatalısın. Çünkü bugün bir bayram günüdür.”⁵⁷

⁵⁴ Nevevi, *Şerhu Müslim*, VI, 183.

⁵⁵ İbn Hacer, *Fethu’l-Bari*, V, 116; Ayni, *Umdetü’l-Kari*, V, 367.

⁵⁶ İbn Hacer, *Fethu’l-Bari*, V, s. 116.

⁵⁷ Muhammed Nasuriddin Elbani, *Tahrimu Alati’t-Tarabi (İslam Fıkında Çalgı Aletleri)*, (çev. Beşir Eryarsoy), Bursa, Hadis Yayınları, 2006, 138,139

İbn Teymiyye de şunları söylemektedir: “Bu hadis Rasulullah (s.a.v)’in ve ashabının böyle bir iş sebebiyle toplanmak adetlerinin olmadığını da açıklamaktadır. Bundan dolayı Ebu Bekir (r.a) buna: ‘şeytanın düdükları’ adını vermiştir. Rasulullah (s.a.v), cariyelerin bunu söylemelerini, bayram günü olduğunu sebep göstererek yaptıklarını onaylamıştır. Hadiste de belirtildiği üzere küçük çocukların bayramlarda oyun oynamalarına ruhsat verilmiştir. ‘Böylelikle müşrikler bizim dinimizde istirahat olduğunu bilsinler.’ Nitekim Aişe (r.a)’nın da oynadığı bebekleri vardı. Onun, yaşı küçük bayan arkadaşları gelir ve onunla oynarlardı.”⁵⁸

İbnu’l-Kayyim da şöyle demektedir: “Rasulullah (s.a.v)’in Ebu Bekir (r.a)’ya şarkıya: ‘şeytanın düdükları’ adını vermesine karşı çıkmadığı gibi, yaşları küçük ve mükellef olmayan kimseler olduklarından kız çocuklarına da itiraz etmemiştir. Onlar da Bu’as Savaşı hakkında söylenen kahramanlık ve savaşa dair bedevilerin şarkılarını söylüyorlardı ve o gün bir bayram günüydü.”⁵⁹

Hafız İbn Hacer de Rasulullah (s.a.v)’in: “Onları bırak ... ” sözleri ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Ebu Bekir es-Sıddık (r.a)’nın iki cariyenin bu işi Rasulullah (s.a.v)’in bilgisi dışında yaptıklarına dair zannının aksine, bu ifadede bir ta’lil (illet belirtme) ve bir açıklama vardır. Çünkü Ebu Bekir (r.a) içeri girdiğinde Rasulullah (s.a.v)’in elbisesiyle örtünmüş olduğunu gördü, onu uyuyor zannetti. Ebu Bekir (r.a) kızının şarkı söyleyen iki cariyeyi engellememesine tepki gösterdi. O bu tepkiyi gösterirken şarkı ve eğlencenin men edilmiş olduğuna dair bildiği kanaatine göre hareket etmişti. Bu hususta Rasulullah (s.a.v)’in yerine tepki göstermekte elini çabuk tuttu. Bunu yaparken de kendisince açıkça belli olan görüşe dayanmıştı. Rasulullah (s.a.v) ona durumu açıkladı ve ona bunun hükmünü asli sebebi izah ederek öğretti, yani bunun sebebi bayram günü olmasıydı. Bayram günü dini bir sevinme günüydü. Dolayısıyla bu gibi şeylere düğünlerde karşı çıkılıp reddolunmadığı gibi, böyle bir günde de karşı çıkılmaz.”⁶⁰

⁵⁸ İbn Teymiyye, *Mecmuatü’l-Resaili’l-Kübra*, II, 285

⁵⁹ İbn Kayyim, Ebu Abdi’llah Muhammed b. Ebu Bekir, *İğasetü’l-Lehfan min Masayidi’s-Şeytan*, II, Mısır, 1961, 257

⁶⁰ İbn Hacer, *Fethu’l-Bari*, II, 442.

Beşinci olarak, rivayet edilen bu hadisin fihhi sonuçlarıyla ilgili olarak hadis şarihleri ve fıkıhçılar çeşitli yorumlarda bulunmuşlardır. Bunlardan bir kısmı şu şekildedir:

Bu hadis şarkıyı caiz görenlerin dayandıkları delillerden biridir. Şarkıyı caiz görmeyenler ise hadisi şöyle yorumlamışlardır. Burada bahsedilen şarkı, atılganlık, savaş, savaş tecrübeleri gibi dince sakıncası olmayan şarkılardır. Dolayısıyla bu hadis, insanı kötülüğe, tembelliğe ve her türlü çirkin şeye teşvik eden şarkıların caiz olmasına delil teşvik etmez.⁶¹

Bir diğer görüş ise şarkının haram olmasıdır. Çünkü o bir çeşit oyun ve eğlencedir. İcrasında ve sözlerinde sakınca bulunmayan şarkılar ise bayram vb. sevinç ve neşe günlerinde fazla olmamak şartıyla caizdir. Söz ve icrasında sakınca bulunanların haramlığı hususunda tartışma yoktur.⁶²

Haram diyenler olduğu gibi şarkı mekruhtur⁶³ veya mübahtır⁶⁴ şeklinde görüş beyan edenler de olmuştur.

Kadın sesi dinlemek, çalgı aletlerinin (mezamir) seslerini dinlemek kadar haram değildir. Çünkü kadının sesinin haramlığı, zinaya düşme tehlikesinin (fitne) olduğu hallerdedir.⁶⁵

2. ve 3. Hadisler de Habeşlilerin mesciddeki durumu hakkındaki yorumlar şöyledir;

Düğün, düğün yemeği, akika, sünnet, yolcu karşılama vb. şeri olarak sevinilmesi gerekli olan durum ve vakitlerde şarkı, raks, def çalma, kılıç-kalkan oynama ve benzeri eğlenceleri düzenlemekte bir sakınca yoktur.⁶⁶

Bu hadis, silah vb. savaş aletleriyle mescidlerde oynamanın caiz olduğunu göstermektedir. Cihad gibi ibadet özelliği taşıyan şeyler de aynı hükme tabidir.⁶⁷

⁶¹ Nevevi, *Şerhu Müslim*, VI, 182.

⁶² Ayni, *Umdetü'l-Kari*, V, 366, 369, 373.

⁶³ Remli, Şemseddin, *Nihayetü'l-Muhtac İla Şerhi'l-Minhac*, Mısır, 1967, VIII, 298; Sübki, *Tekmiletü'l-Mecmu*, Kahire, XX, 229.

⁶⁴ Gazzali, *İhya*, VI, 153; İbn Kudame, *el-Muğni*, VII, 41-42.

⁶⁵ Gazzali, *İhya*, VI, 151-154.

⁶⁶ Gazzali, *İhya*, VI, 151, 154.

Aynı şöyle söylemektedir, Habeşlilerin mescitte oyun oynayıp raks etmeleri ile şarkı, oyun ve raksın bayram günlerinde mescidlerde yapılmasının caiz olduğu hükmüne varılmıştır. Ebu'l-Hasan ise Tebsıra adlı eserinde bu görüşün, “Allah’ın mescidlerini Allah’a ve ahiret gününe inanan, namaz kılan, zekât veren ve yalnız Allah’tan korkanlar imar ederler...”⁶⁸ ayeti ve Rasullulah (s.a.v)’in “Çocuklarımızı ve delilerinizi mescidlerden uzak tutun.” hadisi ile neshedildiğini ifade etmiştir.⁶⁹

Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer’in çalınan defî şeytan düdüklarına benzetmelerine rağmen, Hz. Peygamberin buna karşı çıkması, yasak olan çalgı aletlerinin defin dışında başka aletler olduğunu gösterir. Eğer orada telli aletler⁷⁰ (evtar) kullanılsaydı orada bulunmak caiz olmazdı.⁷¹

İbn Hacer’in naklettiğine göre Kurtubi bu konu da şöyle diyor; Sufiyye bu hadisle gınanın mubah olduğuna, aletli veya aletsiz olarak söylenen müziği dinlemenin caiz olduğuna istidlal etti. Fakat verilen bu hüküm yanlıştır. Çünkü sufilerin bid’at olarak icra ettikleri gınanın, haram olduğu hususunda ihtilaf yoktur. Lakin kendilerinde hayır olduğu sanılan kimselerin çoğuna şehvaniyet ve nefsanîyet galip geldi. Bunların çoğunda delilere ve çocuklara mahsus fiiller zuhur etti. Ölçülü ve ahenkli hareketler ile raks ettiler. Bunlardan bazıları gınayı ibadet sayacak kadar yüzüzlük yaptıkları halde, şerefli olan manevi haller yaşattıklarını söylediler. Sahtekâr insanlar tarafından söylenen bu tür sözler gerçek anlamı ile zındıklığın alametidir.⁷²

4, 5, 6, 7, 8 ve 9. Hadislerin içeriği düğünde icra edilen eğlenceler ile alakalıdır. Âlimlerin bu hadis-i şerifler hakkındaki yorumları şu şekildedir:

İbn Hacer Mühelleb’den şunu nakletmektedir: “Düğünlerin, def ve mubah olan şarkılarla ilanı caizdir. Toplumda önder sayılan bir kişinin mubahlık sınırını aşmadıkça, eğlenceli düğünlere katılması caizdir.”⁷³

⁶⁷ İraki, Zeynüddin Abdurrahim b. el-Hüseyni, *Tarhu’-Tesrib fi Şerhi’t-Takrib*, Beyrut, y.y. , t.y. , VII, 55,56.

⁶⁸ Tevbe, 9/18.

⁶⁹ Aynı, *Umdetü’l-Kari*, V, 370.

⁷⁰ Şüphesiz Allah ve Rasulü, içki, kumar, davul (kûbe) ve tanburu (gubeyra) yasaklamışlardır. (Beyhaki, Sünen, X, 222)

⁷¹ Gazzali, *İhya*, VI, 154.

⁷² İbn Hacer, *Fethu’l-Bari*, III, 95.

⁷³ İbn Hacer, *Fethu’l-Bari*, XIX, 244

Aynî, “Düğünlerin, zinadan ayırt edilebilmesi için def ve mubah olan şarkılarla ilanı caizdir”⁷⁴ diyerek kendi görüşünü belirttikten sonra et-Tevdîh adlı eserden şunu nakletmiştir: “Âlimler düğün yemeğinde def vb. aletler eşliğinde eğlenmenin (lehv) caiz olduğunda ittifak etmişlerdir. Hadislerde özellikle düğün üzerinde durulması ise, nikâhın ilanı ve hukukunun sabit olması içindir.”⁷⁵

Beğavî (ö. 516/1122) şöyle söylemektedir: “Düğün ve sünnet düğünlerinde def çalmak bir ruhsattır.”⁷⁶

10 ve 11. Hadis-i şerifler yolculukta türkü söylemek ile alakalıdır. Başta İmam Şâfii olmak üzere⁷⁷ Şâfii fakihlerinden Sübkî ve Nevevî; Hanbelî fakihlerinden de İbn Kudâme yolculuk türkülerinin (hidâ) caiz olduğuna delil getirmişlerdir.⁷⁸

12, 13 ve 14. hadisler normal vakitlerde şarkı ve türkünün dinlenilmesi ile alakalıdır. Bu hadis-i şeriflerde genel olarak iki sorun vardır: İlki normal vakitlerde şarkı-türkü söylemenin caiz olup olmadığı, ikincisi de kadının sesinin haram olup olmama meselesidir. Bu mesele ile alakalı âlimlerin yorumları kısaca şöyledir:

Hanefî âlimlerinden Haskefi,⁷⁹ Kasani,⁸⁰ Zeylai,⁸¹ Molla Hüsrev,⁸² Damad⁸³ ve İbn Abidin⁸⁴ şöyle demişlerdir: “Bir kimsenin gayri meşru bir şekilde eğlence maksadı olmaksızın, yalnızlığını gidermek maksadıyla kendi kendine şarkı söylemesinde bir beis yoktur. Şafii mezhebinden Remli baştan çıkarıcı çalgı aletleri olmadan şarkı söylemek ve dinlemek haram olmayıp mekruhtur demiştir. Maliki mezhebinden Zürkani, düğün gibi şeri açıdan uygun olan eğlencelerin haricinde, ister çalgı aleti olsun ister olmasın caiz olmadığını, bazen dinlemenin mekruh olacağını ara sıra yapmanın da tartışmalı bir mesele olduğunu belirtmektedir.” Kadın sesinin durumu ise ileride anlatılacaktır.

⁷⁴ Aynî, *Umdetü'l-Kari*, XVI, 330

⁷⁵ Aynî, *Umdetü'l-Kari*, XVI, 345

⁷⁶ Beğavî, *Şerhu 's-Sünne*, IX, 47, 49.

⁷⁷ Şâfîî, Muhammed b. idrîs eş-Şafîî, *el-Ümm*, VII, Kahire, y.y. , 1968, VI, 214-215

⁷⁸ Sübki, *Tekmiletü'l-Mecmu'* , XX, 230-231; İbn Kudâme, *el-Muğni*, XII, 44; Nevevî, *Şerhu Müslim*, XV, 81

⁷⁹ Haskefi, *Dürü'l-Muhtar Şerhu Tenviri'l-ebzar*, İstanbul, y.y. , 1260, IV, 591.

⁸⁰ Kasani, Alaaddin Ebu Bekir, *Beda'iu's-Sanai fi teşribi's-Şerai*, X, Beyrut, y.y. , 1986, VI, 269.

⁸¹ Zeylai, Fahreddin Osman b. Ali b. Mihcen, *Tebyinü'l-hakâik fi Şerhi Kenzi'd-Dekâik*, Kâhire, y.y. , 1313, IV, 222.

⁸² Molla Hüsrev, Mehmet, *Dürerü'l-Hükkam fi Şerhi Gureri'l-Ahkam*, II, İstanbul, y.y. , 1310, II, 380.

⁸³ Damad, Şeyhzade Abdurrahman, *Mecm'au'l-enhur*, II, İstanbul, y.y. , 1301, II, 190.

⁸⁴ İbn Abidin, *Haşiyetü Reddi'l-Muhtar*, IV, 592.

II- MÜZİĞİN CAİZ OLMADIĞINI SAVUNANLARIN DELİLLERİ

Ebu Hanife, Serahsi, Kâsânî, Zeylai, Ebüssuûd Efendi, İbn Kemal, İbn Hacer el-Heytemi ve birçok fıkıhçı müziğin birtakım istisnaları ile beraber caiz olmayacağını savunmuşlardır. Bu hükümlerin inşasında kullanılan deliller, Kuran ve Sünnetten olmak üzere iki ana başlık altında incelenecektir.

Bu hususta ileri sürülen delilleri ve yorumlarını şöyle özetleyebiliriz:

A- KUR'AN'I KERİM'DEN DELİLLER

Müziğin caiz olmadığını ifade ettiği söylenen delillerin başlıcaları şunlardır:

1- Lokman suresi 6. Ayet:

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ

“İnsanlardan öylesi var ki, herhangi bir ilmi delile dayanmadan Allah yolundan saptırmak ve onu alaya almak için ‘eğlence amaçlı boş söz’ satın alır. İşte onlara alçaltıcı bir azap vardır.”

Sahabe fakihlerinden Abdullah b. Mesud’a, bu ayette geçen “eğlence amaçlı boş söz”ün ne olduğu sorulmuş, o da Allah'a yemin ederek onun ile kastedilenin “şarkı” olduğunu söylemiş ve bunu üç defa şöyle tekrarlamıştır: “Kendisinden başka hak ilah olmaya yemin olsun ki o, şarkıdır.” demiştir.⁸⁵

Sahabeden İbn Abbas, Ebu Ümame ve Cabir b. Abdullah; Tabiinden Mücahid, İbn Cüreyc, İkrime, Hasan-ı Basri ve Mekhul burada geçen “Lehve’l-Hadis” den maksadın şarkı olduğunu söylemişlerdir.⁸⁶ Bir rivayette Mücahid “Lehve’l-Hadis” i “Davul (Tabl)” şeklinde tefsir etmiştir.⁸⁷

⁸⁵ Taberi, *el-Camiu'l-Beyan*, X, 202-204.

⁸⁶ Acurri, Ebu Bekir Muhammed b. Hüseyin, *Tahrimü'n-Nerd ve's-Şatranç ve'l-Melahi*, Cezayir, y.y. , 1407, s. 368-377, Taberi, *Camiü'l-Beyan*, X, 202-204; Ebu Hayyan, *el-Bahru'l-Muhit*, VIII, 409, İbnü'l-Arabi, *Ahkamu'l-Kuran*, Beyrut, y.y. , 1972, VII, s. 1493,1494, Beyhaki, *Sünen*, X, 223, İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Said, *Muhallâ*, XI, Beyrut, y.y. , 1988, IX, 60, 72, 73; İbnü'l-

Kurtubi, müfessirlerin bu konudaki görüşlerini naklettikten sonra: “Bu konudaki en doğru görüş, “*Lehve'l-Hadis*” ten maksadın şarkı olduğunu ifade eden görüştür. Hz. Peygamber (s.a.v) ve ashab-ı kiramdan nakledilen görüşler de bunu gerektirir” demiştir.⁸⁸

İbnü'l-Arabi “*Lehve'l-Hadis*”in yorumunda “şarkı ve çalgı aletleri”, “batıl olan herşey” ve “darbuka” şeklinde üç ayrı görüş olduğunu söyledikten sonra, en doğru görüş olarak “*Lehve'l-Hadis*”ten maksadın “batıl olan herşey” olduğunu savunan ikinci görüş olduğunu ifade etmiştir.⁸⁹

Şafii fakihlerinden İbn Hacer el-Heytemi⁹⁰ ile bazı Hanbeli fakihleri⁹¹ bu ayete dayanarak şarkının haram olacağını; Hanefi fakihlerinden İbn Abidin de bu ayete dayanarak mubah şekli ile bile olsa, şarkının mekruh olduğunu ifade etmiştir.⁹²

2- İsrâ suresi 64. Ayet:

وَاسْتَقْرِرْ مَنْ اسْتَقْرَرَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِم بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعَدْتُمْ وَمَلِئْتُمْ الشَّيْطَانَ إِلَّا غُرُورًا

“Onlardan gücünün yettiği kimseleri sesinle şaşırt, süvarilerinle, yayalarınla onları yaygaraya boğ, mallarına, evlatlarına ortak ol, kendilerine vaadlerde bulun. Şeytan, insanlara, aldatmadan başka bir şey va'detmez.”

İbn Abbas ve Mücahid bu ayetteki sestem kasdın, ğına (şarkı), mizmar (telli ve üflemeli çalgı aleti) ve boş şeyler, Dahhak ise mizmar sesi olarak tefsir etmiştir.⁹³

İbnu'l-Kayyim bu ayet hakkında şunları söylemiştir: “Şeytani ses, insanoğlunu kışkırtıp şaşırtır. Şeytanın sesi, Allah'a itaatin dışındaki her sestir. Bu sesin şeytana nispet edilmesi, şeytanın onu emretmesi ve ondan razı olması nedeniyledir; yoksa o, bizzat şeytanın kendi sesi değildir. Şarkı sesi, ölünün ardından feryat figan ağlama ve

Cevzi, Ebu'l-Ferec Cemale'd-Din Abdu'r-Rahman b. Ali b. Muhammed, *Telbisu İblis*, Mısır, y.y. , t.y. , 231; İbn Ebiddünya, *Zemmü'l-Melâhî*, Beyrut, y.y. , 1993, 73.

⁸⁷ Taberi, *Camiü'l-Beyan*, X, 204.

⁸⁸ Kurtubi, *el-Cami li Ahkâmi'l-Kuran*, XIV, 53.

⁸⁹ İbnü'l-Arabi, *Ahkâmu'l-Kuran*, III, 1481,1482.

⁹⁰ İbn Hacer, el-Heytemi, *ez-Zevacir ani'k-tirafi'l-Kebair*, Mısır, y.y. , 1332, II, 175.

⁹¹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XII, 42.

⁹² İbn Abidin, *Haşiyetü Reddi'l-Muhtar*, V, 46.

⁹³ Kurtubi, *el-Cami li Ahkâmi'l-Kuran*, XIII, 118.

ağıt yakma sesi, üflemeli, telli vb. çalgı aletlerinin sesi, bütün hepsi şeytanın, kendileriyle insanoğlunu kışkırttığı ve şaşırttığı seslerdir.

Bu sebeptendir ki selef, bu ayetin tefsirinde şeytan sesinin şarkı olduğunu söylemiştir. Hiç şüphesiz şarkı; şeytanın, kendisi aracılığıyla nefisleri kışkırttığı, şaşırttığı ve kararsız bıraktığı seslerin en büyüklerindedir. Şarkı, gönüllerin huzur ve sükûn bulduğu, Rabbine karşı boyun eğdiği Kur'an'ın zıddıdır. Zira Kur'an sesi nefislere huzur verir, onları teskin eder ve sabit kılar. Şarkı sesi ise nefisleri tedirgin eder, kararsız bırakır ve kışkırtır. Şarkı ve çalgı aletlerinin sesinin şeytan sesi olduğuna dair, şeytanın bunların sesiyle dinleyenleri tedirgin edip kararsız bırakması, kışkırtması ve huzurunu yok etmesi dışında bir delil olmasaydı bu bile tek başına delil olarak yeterdi.”⁹⁴

İbn Hacer el-Heytemi, bu ayete dayanarak çalgı aletlerinin haram olacağını ifade etmiştir.⁹⁵ İbn Abbas ve Mücahid bu ayette geçen sesi, “şarkı”, “çalgı aletleri” ve “eğlence” olarak tefsir etmiştir.⁹⁶ Dahhak'a göre ise “çalgı aletlerinin sesi” dir.⁹⁷ İbn Kayyim el-Cevziyye, İbn Ebi Hatem'in bu ayeti “günaha çağırın her şey” olarak tefsir etmesi; Mücahid'in şeytanın sesinin “şarkı”, “batıl”, ve “çalgı aletleri” olduğu ifadesi ile Hasan-ı Basri'nin şeytanın sesinin “def” olduğu şeklindeki tefsirinden hareketle müziğin haram olduğunu söylemiştir.⁹⁸

3- Necm suresi 59-61. Ayetleri:

أَقْمِنُ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ

“Şimdi siz bu söze (Kuran'a) mı şaşıyorsunuz? Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz! Ve siz gaflet içinde oyalanıyorsunuz.”

Kurtubi “سامدون” (gaflet içinde oyalanıyorsunuz) kelimesinin lugat açısından en yaygın manasının yüz çevirmek olduğunu söylemektedir.⁹⁹

⁹⁴ İbnul Kayyim, *el-Kelam'ala mes'eleti's-sema'*, Riyad, y.y. , 1989, 379, 380

⁹⁵ İbn Hacer, *Zevacir*, II, 175.

⁹⁶ Taberi, *Camiü'l-Beyan*, VII, 108; Ebu Hayyan, *el-Bahru'l-Muhit*, VII, 79; Kurtubi, *el-Cami li Ahkami'l-Kuran*, X, 187.

⁹⁷ Ebu Hayyan, *el-Bahru'l-Muhit*, VII, 79.

⁹⁸ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Hükmü'l-İslâm fi'l-Gınâ*, Kahire, y.y. , 1398, s. 46-47.

⁹⁹ Kurtubi, *el-Cami li Ahkami'l-Kuran*, XX, 69.

Abdullah b. Abbas (r.a) bu ayette geçen “gaflet içinde oyalanıyorsunuz” ifadesi hakkında şöyle demiştir: “Bu, şarkıdır. Müşrikler, Kur’an’ı işittikleri zaman şarkı söyleyip oynarlardı. (Ayette geçen “سامدون” kelimesinin aslı) Yemen halkının dilinde “şarkı söylemek” demektir. Onlar, “Bize şarkı söyle!” anlamında “اسمد لنا” derler. Tabiinin fakihlerinden İkrime (r.a) da şöyle demiştir: “Bu kelime, Himyer lehçesinde şarkı demektir.”¹⁰⁰

Ayette geçen “samidun” kelimesi İbn Kayyım el-Cevziyye tarafından şarkı olarak yorumlanmış ve müziğin haram olduğuna delil olarak getirilmiştir. Buna ilaveten “Samidun” lafzının ifade ettiği diğer manalarında müzik ile ilgili birer fonksiyonu olmasından dolayı hangi taraftan bakılırsa bakılsın bu ayet-i kerime müziğin haram olduğunu açıklamaktadır demiştir.¹⁰¹

4- Enfal suresi 35. Ayet:

وَمَا كُنَّا بِهَدْيِهِمْ عِنْدَ الْبَيْتِ إِلَّا مَاءٌ وَتَصْدِيَةٌ فَتَوَقَّؤُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ

“Onların (müşriklerin) Kâbe yanındaki tapınmaları sadece ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir.”

İbnu'l-Kayyım, bu ayet hakkında şunları söylemektedir: “İbn Abbas, İbn Ömer, Atıyye, Mücahid, Dahhak, Hasan ve Katade (ayette geçen) “مَاء”nın ıslık, “تصدية”nin de alkış olduğunu söylemişlerdir. İbn Abbas şöyle demiştir: Kureyşliler, Kâbe’yi çıplak bir halde tavaf ediyorlar ve ıslık çalıp alkış tutuyorlardı. Mücahid de şöyle demiştir: Tavaf sırasında Hz. Peygamber (s.a.v)’in karşısına çıkıyor, (adeta onu protesto edercesine) ıslık çalıp alkış tutarak onun tavafını ve namazını bozmaya çalışıyorlardı. Netice olarak alkış tutanlar ve kaval, zurna vb. şeyleri ıslık gibi öttürenler bu müşriklere benzemektedirler. Bu, sadece görünüşte bir benzerlik olsa da, onlara ıslık ve alkışlarının tamamında benzemiş olmasalar da yine de onlara benzemeleri oranında yerilmeyi hak ederler.”¹⁰²

¹⁰⁰ Taberi, *Camiü'l-Beyan*, XI, 541-543.

¹⁰¹ İbn Kayyım el-Cevziyye, *Hükmü'l-İslâm fi'l-Gınâ*, 48.

¹⁰² İbnu'l-Kayyım, *İğasetü'l-Lehfan*, II, 274-275

Kurtubi, bu ayette rakeden, el çırpın ve bağırın cahil sufilerin bu davranışlarına reddiye vardır.¹⁰³ derken; İbn Kayyim el-Cevziyye, toplu zikir halakalarında el çırparak ilahi, kaside ve zikir çekenlerin bu halini Mekke’li müşriklerin hallerine benzeterek tasavvuf musikisinin haram olacağını ifade etmiştir.¹⁰⁴

5- Furkan suresi 72. Ayet:

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا

“Onlar yalan yere şahitlik (zûr) etmezler, faydasız bir şeye rastladıkları zaman yüz çevirip vakarla geçerler.”

Mücâhid bu ayet metninde geçen “*ez-Zûr*” kelimesini şarkı (gınâ)¹⁰⁵ ; Muhammed b. Hanefiyye¹⁰⁶ de şarkı (gınâ) ve eğlence (lehv) şeklinde tefsir etmişlerdir.¹⁰⁷

İbn Kayyim el-Cevziyye ve bazı Hanbelî fukahası, Muhammed b. el-Hanefiyye’nin ayette geçen “*ez-Zûr*” kelimesini “şarkı” (gınâ) şeklinde açıklaması ile ayette geçen “*Lağv*” kelimesinin, “terk edilmesi gereken her türlü bâtil ve yanlış şey” manasına gelmesinden hareketle müziği bâtillar arasında sayarak haramlığını ifade etmişlerdir.¹⁰⁸

6- Kasas suresi 55. Ayet:

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ

“Onlar, boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler. Bizim işlediğimiz bize, sizin işlediğiniz sizedir. Size selam olsun. Cahillerle ilgilenmeyiz derler.”

İbn Kayyim’a göre bu ayet-i kerime umumi bir mana ifade etmektedir. Her türlü gereksiz ve faydasız şeyi (lağviyyat) kapsar. Müzik de gereksiz ve faydasız olduğuna göre o da bu ayetin hükmüne dâhildir.¹⁰⁹

¹⁰³ Kurtubi, *el-Cami li Ahkâmi'l-Kuran*, VII, 254.

¹⁰⁴ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Hükmü'l-İslâm fi'l-Gınâ*, 29-30.

¹⁰⁵ Taberi, *Camiü'l-Beyan*, IX, 420; Kurtubi, *el-Cami li Ahkâmi'l-Kuran*, XV, 484.

¹⁰⁶ Hz. Ali’nin Havle bint Ca’fer el-Hanefiyye isimli hanımından doğan oğlu.

¹⁰⁷ Ebu Hayyan, *el-Bahru'l-Muhit*, VIII, 132.

¹⁰⁸ İbn Kudâme, *Muğnî*, XII, 43; İbn Kayyim, *Hükmü'l-İslâm fi'l-Gınâ*, 6.

¹⁰⁹ İbn Kayyim, *Hükmü'l-İslâm fi'l-Gınâ*, 2.

7- İsra suresi 81. Ayet:

وَقَدْ جَاءَ الْحَقُّ وَرَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا

“De ki, Hak geldi bâtil zail oldu. Zaten bâtil ortadan kalkmaya mahkûmdur.”

Birisi, İbni Abbas’a: “Şarkı hakkında ne dersiniz? Helal midir, Haram mı?” diye sorduğunda İbni Abbas (r.a) “Ben ancak Allah’ın kitabında haram dediğine haram derim” cevabını vermiştir. Adam: “O helal midir?” diye sorduğunda İbn Abbas: “Öyle bir şey diyemem. Sen hak ile bâtili bilir misin? Kıyamet günü geldiğinde şarkının yeri neresi olur?” diye sormuş. Adam: “O bâtil ile beraber olur” diye cevaplayınca, İbni Abbas: “Şimdi git, sen kendi fetvanı verdin” demiştir.

İbni Kayyim el-Cevziyye bu görüşlerden hareketle şarkının haram olduğunu ifade etmiştir.¹¹⁰

8- Naziat suresi 40 ve 41. Ayetler:

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ فَيَلِّقَ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ

“Ama kim Rabbinin azametinden korkup da kendini hevadan (kötülükten) alıkoymuşsa, varacağı yer şüphesiz cennettir.”

İbn Kayyim’a göre müzik, nefsin istek ve arzularından olduğuna göre ayetin ifade ettiği mana gereği kaçınılması gerekmektedir.¹¹¹

9- Zümer suresi 23. Ayet:

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا مَذَانِي تَنْشَعُرُ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ تِلْكَ هُدَىٰ اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

“Allah, ayetleri birbirine benzeyen ve yer yer tekrar eden Kitab’ı sözlerin en güzeli olarak indirmiştir.”

“Sözlerin en güzeli Kur’an olduğuna göre dinlenilmesi gereken şey de Kur’an olmalıdır.” diyen İbn-i Teymiyye, Kur’an-ı Kerim’de geçen dinlemek ve okumak ile alakalı ayetleri ve mü’minlerin Kur’an’ı dinlerken hissettikleri coşkuyu beyan eden

¹¹⁰ İbn Ebiddünya, *Zemmü'l-Melâhî*, 74; İbn Kayyim, *Hükmü'l-İslâm fi'l-Gınâ*, 28.

¹¹¹ Acurri, *Tahrimü'n-Nerd ve's-Şatranç ve'l-Melahi*, 219.

ayetleri de zikrederek “okunması, dinlenilmesi ve çoşulması gereken tek şey varsa o da Kur’an’dır. Dolayısıyla aynı fonksiyonları icra etmek maksadıyla şarkı gibi başka şeylerin kullanılması caiz değildir” şeklinde görüşünü beyan etmiştir.¹¹²

B- SÜNNETTEN DELİLLER

1- Ebu Ümame (r.a)’den rivayet edildiğine göre: “*Bu ümmetten bir topluluk sabahlara kadar yiyip, içip eğlenecekler, sabaha domuz olarak çıkacaklardır. Orada birtakım kabile ve yerleşim yerleri sabaha kadar darmadağın edilecek ve sonra da “Bu gece falancalar falancaların evlerini tarumar etmiş” denilecektir. Onların üzerine Lut kavminin üzerine gönderildiği gibi taş yağdırılacak ve köklerini kesen rüzgâr gönderilecek. İçki içmeleri, faiz yemeleri, ipek giymeleri, dansöz-şarkıcı kadınlar edinmeleri ve akraba ile ilişkileri kesmelerinden ötürü bu rüzgâr, öncekileri köklerinden söküp attığı gibi onları da köklerinden söküp atacaktır.*”¹¹³

Hâkim bu hadisin sıhhati hakkında Müslim şartına göre sahihtir demiş, Zehebi de aynı düşüncede olduğunu beyan etmiştir.¹¹⁴

Bazı Hanefî fakihleri bu hadisi şarkının haram olduğuna delil olarak kabul etmişlerdir.¹¹⁵

2- Ebu Hureyre (r.a)’ den rivayet edildiğine göre: “Hz. Peygamber (s.a.v) köpek ticaretini ve şarkıcı kadının (zemmare) kazancını yasaklamıştır.”¹¹⁶

Bu hadisin isnadının sahih olduğu da söylenmiştir.¹¹⁷

“Zemmare” zinakar kadın manasındadır. Lakin Ezheri bu kelimedden kastın şarkı söyleyen kadınlar olabileceğini söylemiştir. Çünkü Arapça da buna benzer olarak “gına-u zemir (güzel şarkıcı)” tabiri vardır. Aynı zamanda zinakar kadınlar da şarkı söylerlerdi.¹¹⁸

¹¹² İbn Teymiyye, *Mecmuatü'l-fetava*, Riyad, y.y. , 1398, XI, 533.

¹¹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 259; Hakim, *Müstedrek*, IV, 687.

¹¹⁴ Hâkim, *Müstedrek*, IV, 687.

¹¹⁵ Zeylai, *Tebyinü'l-hakâik*, VI, 13-14.

¹¹⁶ Beyhaki, *Sünen*, VI, 126; Beğavi, *Şerhu's-Sünne*, VIII, 22-23.

¹¹⁷ Cüdey, *Ehadis-ü Zemmi'l-gına*, 51.

¹¹⁸ Beğavi, *Şerhu's-Sünne*, VIII, 23.

3- Ebu Ümame (r.a)'den rivayet edildiğine göre: “Şarkıcı kadınların alımı, satımı ve ticareti helal değildir, bunlardan elde edilecek kazanç ve bunları dinlemek haramdır.”¹¹⁹

Bazı Hanbelî fakihleri bu hadisten hareketle şarkının haram olacağını ifade etmişlerdir.¹²⁰

4- Ebu Amir el-Eş'ari den rivayet edildiğine göre: “Ümmetimden öyle topluluklar çıkacak ki, zinayı, ipeği, şarabı ve çalgı aletlerini helal kabul edecekler. Yine bazı topluluklar, büyük bir koyun sürüsü ile dağın başında konaklayacak, onlara bir fakir, ihtiyacı için geldiğinde “Yarın gel” diyecekler. Allah Teâlâ da onları bir gece ansızın helak edecek, dağı başlarına yıkacak. Diğer bir kısmını da domuz ve maymun suretine çevirecektir. Bu uygulama kıyamete kadar sürecektir.”¹²¹

Hanefî fakihlerinden Zeylai, bu hadisi şarkının haramlığına delil olarak zikretmiştir.¹²²

Bu hadis Buhari'nin, hocası Hişam b. Ammar'ı atlayarak tedlis¹²³ şeklinde rivayet ettiği bir hadistir. Bu sebeple zayıf olduğu iddası gündeme getirilmektedir.

İbn Teymiyye, şunları söylemektedir: “Buhari'nin Sahih'inde, eğlendirici aletler hakkında kesin ifade ile talik (muallak)¹²⁴ yoluyla rivayet ettiği ve şartına uygun olarak zikrettiği bu rivayet sahihtir.”¹²⁵

¹¹⁹ Heysemî, *Mecma'*, VIII, 121-122.

¹²⁰ İbn Kudâme, *Muğnî*, XII, 43.

¹²¹ Buhari, “Eşribe”, 7; Beyhaki, *Sünen*, X, 221.

¹²² Zeylai, *Tebyinü'l-hakâik*, VI, 13.

¹²³ Bir râvinin, mulâki olduğu (görüştüğü) şeyhten işitmeden, yahutta muasırı olmakla beraber mulâki olmadığı (görüşmediği) şeyhten işitmiş gibi rivayet ettiği hadislere mudelles denir. Hadisçiler arasında, bu çeşit rivayetleriyle şöhret kazananlara mudellis, rivayet tarzına da tedlis denilmiştir. (Talat Koçyiğit, *Hadis Usulü*, Ankara, Ankara üniversitesi basımevi, 1967 103)

¹²⁴ İsnâdının başından bir veya sıra ile daha fazla ravinin hazfedilerek "kale fulan" veya "zekere fulan" gibi kat'iyet ifade eden yahutta "yurva", "yuzkar", "yuhka" ve "hukiye an fulan" gibi yarı kat'i ifadelerle rivayet edilen hadislere mu'allak, bu çeşit rivayete de ta'lik denilmiştir. (Talat Koçyiğit, *Hadis Usulü*, 121)

¹²⁵ İbn Teymiyye, *el-İstikame*, I, 294.

İbnu's-Salah da şu değerlendirmeyi yapmaktadır: Bu muallâk'ın şekli, munkatı¹²⁶ suretindedir. Fakat hükmü onun hükmü ile aynı değildir. Bu tür hadisler, sahih mertebesinden çıkıp, zayıf mertebesine düşmezler.¹²⁷

Nasuriddin Elbani, ise bu hadisin talik yolu ile rivayet edilmesi hakkında şöyle söylemektedir: “Bu tür bir talik şekil itibariyle taliktir. Nitekim Hafız İraki, bu hadisi el-Mugni 'an Hamli'l-Esfar'da (II/271) tahrir ederken böyle demiştir. Çünkü muallâk hadislerin genelinde görülen durum, bu hadislerin kendisi ile onları muallâk olarak nakleden ravi arasında inkıta (sened kopukluğu) oluşudur. Bu çeşit talikin bilinen birçok şekli vardır. Bu hadis ise, bunlardan değildir. Çünkü Hişam b. Ammar, Buhari'nin Sahih'inde, rivayetlerini birden çok hadiste delil olarak gösterdiği hocalarındandır. Nitekim Hafız İbn Hacer, Fethu'l-Bari Mukaddime'sinin içerisinde Hişam'ın tercemesini verirken, bu konuları beyan etmiştir. Buhari, tedlis yapmayan bir kimse olduğundan, bu hadisi nakledeken, ‘dedi ki’ ifadesini kullanması, onun 'an (-den, -dan); haddeseni (bana anlattı); ya da kale İi (bana dedi) hükmündedir”¹²⁸

Nasuriddin Elbani, hadisin zayıf olmadığını açıkladıktan sonra aynı hadisin mevsul olan diğer rivayet yollarını da şöyle açıklamıştır: Hadiste, Buhari ile hocası Hişam arasında inkıta (sened kopukluğu) yoktur. Bu hadisin munkatı olduğu varsayılsa bile bu, üzerinde durulması caiz olmayan nisbi bir illettir. Çünkü bu hadis, Hişam b. Ammar' dan o hadisi dinleyen güvenilir Hafızlar topluluğunun çeşitli rivayet yollarıyla, mevsul¹²⁹ olarak rivayet edilmiştir. Bu hadisin zayıf olduğunu savunan kimsenin durumu, sahih isnadlı bir hadisin, zayıf bir senedine tutunarak, bu sahih hadisin zayıf olduğunu söylemeye kalkışan kimsenin durumu gibidir! Nasiruddin Elbani bu hadisin diğer senedlerini de eserinde şu şekilde vermiştir:¹³⁰

.....
“a. İbn Hibban Sahih'inde (el-İhsan, VIII/265, 6719) şunları söylemektedir:
Bize Huseyn b. Abdullah Kattan haber verdi, dedi ki; bize, Hişam b. Arnmar

¹²⁶ İsnâdında bir râvisi düşen veya müphem bir râvi zikredilen hadislerdir. Bunlar da mursel hadisler gibi, isnâdlarındaki inkıtâdan dolayı zayıf hadislerden sayılırlar. (Talat Koçyiğit, *Hadis Usulü*, 101)

¹²⁷ İbnü's-Salah, eş-Şehruzi, Ebu Amr Takıyyüddin Osman b. Salahiddin Abdirrahman b. Musa eş-Şehrezuri, *Mukaddimetü İbni's-Salah*, Medine, y.y. , 1966, 72.

¹²⁸ Nasuriddin Elbani, *Tahrîmu Alati't-Tarabi (İslam Fıkında Çalgı Aletleri)*, 55.

¹²⁹ İster Hazreti Peygamberden gelerek merfû, ister sahabeden gelerek mevkuf olsun, isnâdı muttasıl olan hadislere bu isim verilmiştir. (Talat Koçyiğit, *Hadis Usulü*, 119)

¹³⁰ Nasuriddin Elbani, *Tahrîmu Alati't-Tarabi (İslam Fıkında Çalgı Aletleri)*, 55.

anlattı diyerek hadisi: ' ... çalgı aletlerini helal edecek. .. ' bölümüne kadar zikretmektedir.

Burada sözü edilen Kattan, sika (güvenilir) bir Hafızdır ve hal tercemesi, Siyeru A'lami'n-Nubela' (XIV/287)' de bulunmaktadır.

b. Taberani, el-Mu'cemu'l-Kebir (III/319, 3417) ve Da'lec, Zehebi'nin el-Munteka'da rivayetiyle (vr. 1-2/a) Musnedu'l-Mukillin'de, her ikisi de şöyle demişlerdir: Bize Musa b. Sehl Cevni Basri anlattı; bize Hişam b. Arnmar anlattı' diyerek, Buhari'nin rivayetine benzer olarak hadisi kaydederler. Dıya Makdisi, Taberani ile aynı rivayet yoluyla, Muvafakatu Hişam b. Arnmar (vr. 37/a-b)'de rivayet etmiş bulunmaktadır.

Burada sözü geçen Musa, aynı şekilde sika bir hadis Hafızı olup Siyer (XIV/261)'de hal tercemesi verilmiştir. Zehebi burada, onunla birlikte Da'lec (Muhammed b. İsmail b. Mehran İsmaili)'i de söz konusu etmiştir. Da'lec de sika ve sağlam bir Hafızdır.

c. Taberani, Musnedu 'ş-Şamiyyin (I/334, 588) şunları söylemektedir: Bize Muhammed b. Yezid, Abdussamed Dımaşki'den anlattı, o da, bize Hişam b. Arnmar anlattı' deyip hadisi zikretmektedir.

Burada adı geçen Muhammed b. Yezid'in tercemesi Hafız İbn Asakir Tarihu Dımaşk (XVI/124)'de, ondan bir topluluğun rivayeti ile verilmiş olup, onun 269 yılında vefat ettiğini kaydetmektedir.

d. İsmaili, el-Mustahrec 'ale 's-Sahih'ise ve onun rivayet yoluyla Beyhaki, Sunen (X/221)' de: Bize Hasen b. Sufyan anlattı, bize Hişam b. Arnmar anlattı' deyip hadisi kaydetmektedir.

Hasen b. Sufyan, Horasan'ın Neysabür şehrinde ve sağlam bir hadis Hafızı olup, İbn Huzeyme, İbn Hibban ve daha başka Hafızların hocalarındandır. Hayatı, Siyer (XIV 1157 -162) ile Tezkiretu 'I-Huffaz'da anlatılmıştır.

Hadisi Hişam'dan dinlemiş başka dört ravi daha vardır. Bunları Hafız, Tağliku 'ı-Ta 'lik (V 117-19)'da, Zehebi ise onların bazılarında Siyer (XXIII 57 ile XXIII/7)'de rivayet etmiştir.¹³¹

.....

İbnu'l-Kayyim, İğasetü'l-Lehfan isimli eserinde bu hadisi naklettikten sonra özetle şunları söylemektedir: “Meazif (çalgı aletleri) lafzından kasıt bütün çalgı aletleridir. Bu meselede dilciler aynı görüştedir. Eğer helal olsalardı bunlar hiçbir zaman yerilmezdi. Ayrıyeten çalgı aletlerinin helal olarak kabul edilmeleri, şarabın ve zinanın helal kabul edilmeleri ile beraber zikredilmezdi. Ayrıca bu hadiste Yüce Allah, çalgı aletlerini helal sayanları yerin dibine geçirmekle, onları maymunlara ve domuzlara

¹³¹ Nasuriddin Elbani, *Tahrimu Alati't-Tarabi (İslam Fıkında Çalgı Aletleri)*, 55- 57.

dönüştürmekle tehdit etmiştir. Her ne kadar bu tehdit bütün fiilleri içerse de, her bir fiilin kötülenmekten ve tehditten özel bir hissesi vardır.”¹³²

5- Nafi’ den rivayet edildiğine göre: “İbn Ömer (r.a) birgün zurna sesi işitti. Parmakları ile kulaklarını tıkayarak yoldan çekildi ve ‘Ey Nafi bir şey işitiyor musun?’ dedi. Ben de ‘Hayır’ dedim. Bunun üzerine parmaklarını kulaklarından kaldırdı ve ‘Ben Hz. Peygamber (s.a.v) ile beraberdim. Bunun gibi bir şey işitti ve aynen böyle yaptı.”¹³³

Ebu Davud bu hadisin “münker”¹³⁴ olduğunu söylemiş ancak Seharenfuri bu iddiayı şu şekilde reddetmiştir: “Ebu Davud bu hadisin münker olduğunu söylemektedir. Ancak bu hadisin münker yönüne rastlamadım. Bu hadisin ravileri güvenilir kişilerdir. Hadis de bunlardan daha güvenilir kişilerin hadislerine aykırı değildir. Muhammed b. Tahir, ravilerden Süleyman b. Musa hakkında bazı tenkitler ileri sürmüştü de birçok hadisçi onu güvenilir kabul etmiştir.”¹³⁵

Hanefî fakihlerinden İbn Abidin¹³⁶ ile Hanbelî Fakihlerinden İbn Kudame¹³⁷ bu hadisi şerife dayanarak çalgı aletlerinin haram olduğunu söylemişlerdir.

Âlimlerin bir kısmı ise, iki sebepten ötürü bu hadislerin bu şekilde değerlendirilmesini doğru bulmamışlardır. Birincisi hadisin ravilerinden Ebu Davud’un hadisi münker olarak nitelendirmesi; İkincisi de Hz. Peygamber (s.a.v) kendi kulaklarını kaparken İbn Ömer’in kulaklarını kapattırmaması. Bu sesi dinlemek haram olsaydı Hz. Peygamber (s.a.v), İbn Ömer (r.a)’ın, İbn Ömer (r.a) de Nafi’ in, bu sesi dinlemesine izin vermezdi. İbn Kudame ve onun paralelinde olanlar ise bu yorumları şu şekilde tenkit etmişlerdir:

Birinci olarak, bu senet hadisin ravilerinden olan Hallal’ın naklettiği iki farklı senetten bir tanesidir. Ebu Davud ise bu senetlerden sadece bir tanesine ulaşmış ve nakletmiş olabilir. Bunun üzerine onun “münker” olduğunu söylediği rivayet kendi rivayetindeki senet ile alakalıdır.

¹³² İbn Kayyim, *İğasetü'l-Lehfan*, I, 392.

¹³³ Ebu Davud, “Edeb”, 60, Beyhaki, *Sünen*, X, 222; “Şuab”, 4760.

¹³⁴ İbnü's-Salah ve en-Nevevi, Ebû Bekr el-Berdici’den naklen münkerin “bir tek râviden gelen ve bu râviden başka tariki bilinmeyen hadis” olduğunu zikretmişlerdir. (Talat Koçyiğit, *Hadis Usulü*, 113)

¹³⁵ Seharenfuri, Halil b. Ahmed, *Bezlü'l-Mechud*, Beyrut, y.y. , t.y. , XIX, 166.

¹³⁶ İbn Abidin, *Haşiyetü Reddi'l-Muhtar*, V, 306.

¹³⁷ İbn Kudâme, *el-Muğni*, XII, 40,41.

İkinci olarak Hz. Peygamber (s.a.v) kendi kulaklarını kapatıp, İbn Ömer (r.a)'e kapatmasını emretmemiştir. Çünkü haram olan isteyerek ve kulak vererek dinlemektir. Yoksa bir şeyi istemsiz dinleme haram olmaz. Ayrıca bu olay hicretten önce olmuş olabilir. Bu dönemde ise insanların kötülükten engellenmeleri henüz emredilmemişti.¹³⁸

6- İbn Abbas (r.a)'dan rivayet edildiğine göre: Abdülkays heyeti Hz. Peygamber (s.a.v)'e gelerek “Ya Rasulallah! Hangi kaplardan içelim?” diye sordular. Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Ziflenmiş kaplar, toprak kaplar ve sukabağından yapılan kaplardan su içmeyin, ancak su kaplarında şıra saklayın.” Sonra şöyle buyurdu: “Şüphesiz Allah bana (veya ümmetime) içkiyi, kumarı, davulu (kube) yasaklamıştır. Her sarhoş eden haramdır.”¹³⁹

Yusuf b. Cüdey bu hadisin isnadının sahih ve muttasıl, ravilerinin güvenilir kişiler olduğunu ifade etmektedir.¹⁴⁰

7- İbn Abbas (r.a)'dan şöyle bir rivayet nakledilmiştir: “Şüphesiz Yüce ve Ulu Rabbim, size içki, kumar ve davulu (kube) yasaklamaktadır.”¹⁴¹

Bu hadisin isnadının sahih olduğuna işaret edilmiştir.¹⁴²

8- Başka bir rivayette şöyledir: “Şüphesiz Allah ve Rasulü, içki, kumar, davul ve tamburu yasaklamışlardır.”¹⁴³

Bu hadisin isnadının sahih, ravilerinin güvenilir kişiler olduğuna işaret edilmiştir.¹⁴⁴

9- Kuteybe (r.a)'den rivayet edildiğine göre: “Zil şeytanın müzik aletidir.”¹⁴⁵

Zil'in yasaklanma nedenlerinden biri de onun sesidir. Çünkü bu hadis-i şerifte zilin sesi şeytanın düdüğüne benzetilmektedir. Şafii mezhebi zili mekruh görmüştür. Maliki ve diğer mezheplerde ise tenzihen mekruhtur sayılmıştır.¹⁴⁶

¹³⁸ Şevkani, Muhammed b. Ali, *Neylü'l-Evtar*, VIII, 113-119.

¹³⁹ Ebu Davud, “Eşribe”, 7; Beyhaki, *Sünen*, X, s. 22; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 274.

¹⁴⁰ Cüdey, *Ehadis-ü Zemmi'l-ğına*, 45.

¹⁴¹ Beyhaki, *Sünen*, X, 222.

¹⁴² Cüdey, *Ehadis-ü Zemmi'l-ğına*, 46.

¹⁴³ Beyhaki, *Sünen*, X, 222.

¹⁴⁴ Cüdey, *Ehadis-ü Zemmi'l-ğına*, 43.

¹⁴⁵ Müslim, “Libas ve Zinet”, 27; Ebu Davud, “Cihad”, 51; Beyhaki, *Sünen*, V, 253; Beğavi, *Şerh's-Sünne*, XI, 26.

10- Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre: “Beraberinde köpek veya zil bulunan bir kabileye melekler refakat etmez.”¹⁴⁷

11- Ümmü Habibe (r.a)'den rivayet edildiğine göre: “Beraberinde zil bulunan kabileye melekler yoldaşlık etmez.”¹⁴⁸

12- Müslim, Said b. Cübeyr, İbn Abbas tariki ile yapılan bir rivayet şu şekildedir: “Allah Teâlâ içki, kumar, davul, ud ve Yahudilerin kutlama günlerini size yasakladı.”¹⁴⁹

Hadisin ravilerinin güvenilir kişiler olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁰

13- Enes b. Malik (r.a)'den rivayet edildiğine göre Hz Peygamber (s.a.v) şöyle demiştir: “İki ses vardır ki, dünya ve ahirette lanetlenmişlerdir: Nimet zamanı mizmar çalma (telli ve üflemleri çalgı aleti) ve musibet anındaki ses (ağıt).”¹⁵¹

Heysemi ravilerinin güvenilir kişiler olduğunu söylemiştir.¹⁵²

Bazı Hanefî ve Hanbelî âlimleri bu gibi hadislerden hareketle şarkının haram olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁵³

İbn Teymiyye ise bu hadis hakkında şöyle söylemektedir: “Bu hadis, şarkının haramlığına dair delil olarak gösterilen hadislerin en iyilerindedir. Nitekim Cabir b. Abdullah (r.a)'dan rivayet edilen hadisin meşhur lafzı şöyledir: “Sevinç anında oyun ve eğlence sesi ile şeytanın zurnaları...” Rasulullah (s.a.v), sevinç halinde böyle bir sesi

¹⁴⁶ Nevevi, *Şerhu Müslim*, XI, 95.

¹⁴⁷ Müslim, “Libas ve Zinet”, 27; Tirmizi, “Cihad”, 25; Ebu Davud, “Cihad”, 51; Darimi, Abdullah b. Abdurrahman, *Sünen*, İstanbul, y.y. , 1981, “İsti’zan”, 44; Beyhaki, *Sünen*, V, 254; Beğavi, *Şerh’s-Sünne*, XI, 25; Heysemî, *Mecma*, V, 175.

¹⁴⁸ Malik b. Enes, *el-Muvatta*, (Muhammed b. Hasan eş-Şeybani rivayeti), “Siyer”, 903; Darimi, “İsti’zan”, 44; Heysemî, *Mecma*, V, 175.

¹⁴⁹ İmam Ebu Hanife, *Müsned*, (Aliyyu’lKari şerhi ile beraber), Beyrut, y.y. , 1985, 461.

¹⁵⁰ İmam Ebu Hanife, *Müsned*, 461.

¹⁵¹ Heysemî, *Mecma*, III, 13.

¹⁵² Heysemî, *Mecma*, III, 13, Cüdey, *Ehadis-ü Zemmi’l-ğina*, 65.

¹⁵³ Merğmani, Ali b. Ebu Bekir, *el-Hidaye*, Mısır, y.y. , t.y. , III, 123; Zeylai, *Tebyin*, IV, 421; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Hükmü’l-İslâm fi’l-Ginâ*, 43-45; Haskefî, *Dürrü’l-Muhtar Şerhu Tenviri’l-ebzar* (İbn Abidin Haşiyesiyle), İstanbul, 1260, IV, 561; Molla Hüsrev, *Dürerü’l-hükkam Şerhu Gururu’l ahkam*, II, 380; Damad, *Mecm’au’l-enhur*, II, 190.

yasakladığı gibi, musibet esnasında çıkartılan sesi de yasaklamıştır. Sevinç halindeki ses ise şarkı sesidir.”¹⁵⁴

C- DEĞERLENDİRME

Müziğin caiz olmadığını savunan âlimlerin delil olarak sunmuş olduğu ayetlerin değerlendirmesini şu şekilde yapabiliriz:

Müziğin haram olduğunu açıkça ifade eden bir ayet bulunmadığı gibi helal olduğunu ifade eden sarih bir ayette yoktur. Ancak ayetlerdeki kapalı kalmış noktalar, sahabe veya fukaha tarafından şu şekilde açıklanmıştır.

1. Ayeti Kerime olan Lokman suresi 6. Ayette ki tartışma “*Lehve'l-Hadis*” lafzı üzerinde cereyan etmektedir. Bu lafzın lugat manası “eğlence amaçlı boş söz” demek olup, tartışmalar bu ayeti kerimede ki ifade ettiği mana hususundadır.

Abdullah b. Mesud’a, bu ayette geçen “*eğlence amaçlı boş söz*” ün ne olduğu sorulduğunda, o da Allah'a yemin ederek onun “şarkı” olduğunu söylemiş ve üç kere şöyle demiştir: “Kendisinden başka hak ilah olmayana yemin olsun ki o, şarkıdır,”¹⁵⁵ beyanı, “*Lehve'l-Hadis*” lafzındaki kapalılığı kaldırmıştır.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, bu ayeti kerimede ki “*Lehve'l-Hadis*” lafzının şarkı manasına gelmediğini şöyle açıklamaktadır: “Tefsir âlimlerinin çoğu “*Lehve'l-Hadis*”i şarkı ile tefsir etmişlerse de araştırmacıların tercihi ayetin zahiri gereği genel bir mana ifade etmesidir. Bununla beraber burada asıl azarlanmanın hikmeti şu şekilde anlatılmıştır: “Bilmeyerek Allah yolundan saptırmak ve onu alaya almak” Yani saptırdığını hissettirmeden, yaptığı işin akıbetini sezdirmeden dini ve ahlakı bozmak. Allah yolu ve onun hak dini ile eğlenmek.”¹⁵⁶

Müziğin haram olması noktasında bu ayetin delil alınmasına Gazzali karşı çıkmakta ve kendi yorumunu şu şekilde ifade etmektedir: “Allah yolundan saptırmak için, din karşılığında “*Lehve'l-Hadis*” satın almak haramdır. Bu meselede ihtilaf yoktur. Bütün çalgı aletlerinin dinin karşılığında satın alındığı ve Allah (c.c.) yolundan

¹⁵⁴ İbn Teymiyye, *el-İstikame*, I, 292,293.

¹⁵⁵ Taberi, *el-Camiu'l-Beyan*, X, 202-204.

¹⁵⁶ Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dinin Kuran Dili*, İstanbul, y.y. , 1936, V, 3839.

saptırdığı iddia edilemez. Ayetin maksadı da budur. Bir kimse Allah (c.c.) yolundan saptırmak için, Kur'an-ı Kerim'i bile okusa haram işlemiş olur.”¹⁵⁷

Şafii fakihlerinden İbn Hacer el-Heytemi¹⁵⁸ ile bazı Hanbelî fakihleri¹⁵⁹ bu ayeti delil göstererek şarkının haram olduğunu; Hanefî fakihlerinden İbn Abidin ise bu ayeti delil göstererek mubah şeklinde bile olsa, şarkının mekruh olacağı görüşünü savunmuştur.¹⁶⁰

2. Ayeti Kerime olan İsrâ suresi 64. Ayette geçen kapalılık “*sesinle şaşır*” manasına gelen “*Vestefziz menisteta'te minhum bi savtike*” lafzındadır. İbn Abbas ve Mücahid bu ayette geçen sesi, “şarkı”, “çalgi aletleri” ve “eğlence” olarak tefsir etmişler,¹⁶¹ Dahhak ise “çalgi aletlerinin sesi”¹⁶² şeklinde tefsir etmiştir.

3. Ayeti Kerime olan Necm suresi 59-61. Ayetlerinde geçen kapalılık “*gaflet içinde oyalanıyorsunuz*” manasına gelen “*samidun*” lafzındadır.

Ayette geçen “*samidun*” kelimesi İbn Kayyım el-Cevziyye tarafından şarkı olarak yorumlanmış ve müziğin haram olduğuna delil olarak getirilmiştir. Buna ilaveten “*Samidun*” lafzının ifade ettiği diğer manalarında müzik ile ilgili birer fonksiyonu olmasından dolayı hangi taraftan bakılırsa bakılsın bu ayet-i kerime müziğin haram olduğunu açıklamaktadır demiştir.¹⁶³

İmam Gazzali ayet-i kerimedeki “*samidun*” lafzınının şarkı olarak değerlendirilmesini şöyle tenkit etmiştir: “*samidun*” kelimesinin manası şarkı olarak kabul edilir ve bunun ile beraber ayetteki sitemin haramlık ifade ettiği iddia edilirse, o vakit bundan önceki ayet-i kerimelerde geçen gülme ve ağlama lafızlarının da haram sayılması gerekir.¹⁶⁴

4. Ayeti Kerime olan Enfal suresi 35. Ayetinde geçen kapalılık “*ıslık çalmak ve el çırpmak*” manasına gelen “*mukâen ve tasdiyeh*” lafzındadır. Kurtubi, Bu ayette raks

¹⁵⁷ Gazzali, *İhya*, VI, 164

¹⁵⁸ İbn Hacer, *ez-Zevacir ani'k-tırafi'l-Kebair*, Mısır, y.y. , 1332, II, 175.

¹⁵⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XII, 42.

¹⁶⁰ İbn Abidin, *Haşiyetü Reddi'l-Muhtar*, V, 46.

¹⁶¹ Taberi, *Camiü'l-Beyan*, VII, 108; Ebu Hayyan, *el-Bahru'l-Muhit*, VII, 79; Kurtubi, *el-Cami li Ahkami'l-Kuran*, X, 187.

¹⁶² Ebu Hayyan, *el-Bahru'l-Muhit*, VII, 79.

¹⁶³ İbn Kayyım el-Cevziyye, *Hükmü'l-İslâm fi'l-Gınâ*, 48.

¹⁶⁴ Gazzali, *İhya*, VI, 165

eden, el çırpan ve bağırان cahil sufilerin bu davranışlarına reddiye vardır,¹⁶⁵ derken; İbn Kayyım el-Cevziyye, toplu zikir halakalarında el çırparak ilahi, kaside ve zikir çekenlerin bu halini Mekkeli müşriklerin hallerine benzeterек tasavvuf musikisinin haram olacağını ifade etmiştir.¹⁶⁶

5. Ayeti Kerime olan Furkan suresi 72. Ayetinde geçen kapalılık “*ez-Zûr*” lafzındadır. İbn Kayyım el-Cevziyye, Muhammed b. el-Hanefiyye ve bazı Hanbeli fakihleri ayette geçen “*ez-Zûr*” kelimesini “şarkı” (gınâ) şeklinde açıklaması ile ayette geçen “*Lağv*” kelimesinin, “terk edilmesi gereken her türlü bâtil ve yanlış şey” manasına gelmesinden hareketle müziği bâtilar arasında sayarak haramlığını ifade etmişlerdir.¹⁶⁷

6. Ayeti Kerime olan Kasas suresi 55. Ayetinde geçen kapalılık, “boş söz” manasına gelen “*Lağv*” lafzındadır.

Şevkani bu ayetten müziğin haram olduğu neticesini çıkarmanın yanlış olduğunu söylemektedir. Şöyle ki: a) Yahudilerden bazıları Müslüman olmuşlardı. Bunlar Yahudiler ile karşılaştıklarında onların tenkit ve hakaretlerine maruz kalmaktaydılar. Ayet İslamı kabul eden Yahudi mühtedileri övmek için indirildi. b) Veya İslamı kabul eden mühtediler, diğer Yahudilerin Tevrat’ı ve Tevrat’ ta bulunan Nebi (a.s.) vasıflarını tahrif ettiklerini görünce onlardan yüz çevirirlerdi; ayette onların bu davranışı övülmüştür. c) Müslümanlar batıl söz işittikleri zaman bu gibi konuşmalar ile ilgilenmez, savuşup giderlerdi, ayet onların bu halini methetmektedir. d) Ne Yahudi ne de Hristiyan olan bir kabile vardı. Bu kabile Nebi (a.s.) zuhurunu beklerdi. Nitekim Nebi (a.s.) zuhur edince ona iman ettiler. Fakat bu yüzden müşriklerin tenkidine dūçar oldular. Ayet müşriklerin sataşmalarına önem vermeyen ve onlardan ayrılıp giden bu kimseler ile ilgili olarak indirildi.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Kurtubi, *el-Cami li Ahkami'l-Kuran*, VII, 254.

¹⁶⁶ İbn Kayyım el-Cevziyye, *Hükmü'l-İslâm fi'l-Gınâ*, 29-30.

¹⁶⁷ İbn Kudâme, *Muğnî*, XII, 43; İbn Kayyım, *Hükmü'l-İslâm fi'l-Gınâ*, 6.

¹⁶⁸ Şevkani, *Neylü'l-Evtar*, VIII, 108.

İbn Kayyım'a göre bu ayet-i kerime her ne kadar özel bir sebep için indirilmişse de ifade ettiği mana umumi olmasıdır. Gereksiz ve faydasız (lağviyyat) olan herşeyi kapsar. Bu ayetin hükmüne gereksiz ve faydasız olduğu için müzik de girer.¹⁶⁹

7. Ayeti Kerime olan İsrâ suresi 81. Ayetinde geçen kapalılık, “batıl” lafzındadır.

8. Ayeti Kerime olan Naziat suresi 40 ve 41. Ayetlerinde geçen kapalılık, “heva” lafzındadır.

9. Ayeti Kerime olan Zümer suresi 23. Ayetinde geçen, “sözlerin en güzeli” Kur'an olması hasebi ile okunup dinlenilmesi gerekende Kur'an'dır denip, şarkının caiz olmadığına delil olarak sunulmuştur.¹⁷⁰

Hadislerle ilgili değerlendirmelere gelince;

Müziğin caiz olmaması hususunda, sunulan hadisi şerifler incelendiğinde 1, 2 ve 3. Hadislerin, şarkı lafzını ihtiva noktasında ortak oldukları görülmektedir. Birinci hadis daha önce açıklandığı üzere, bazı Hanefi fakihleri tarafından şarkının haramlığına¹⁷¹ delil olarak gösterilmişti.¹⁷²

4. Hadisi şerife gelindiğinde ise, çalgı aletlerinin helal sayılmasının akabinde azabın geleceği ifade edilmektedir. Bu hadisi şerifte öne çıkan nokta haramlığa delil olmasından ziyade İmamı Buhari'nin bu hadisi şerifi talik yolu üzere rivayet etmesidir. Bu konuda İbn Teymiyye¹⁷³ talik yolu ile yapılan rivayetin sahih olduğunu ifade etmiştir. İbn Salah¹⁷⁴ ise hadisin muallâk olması, munkatı olmasını gerektirirse, hükmü munkatı ile aynı değildir, deyip bu tür hadisler sahih mertebesinden çıkıp, zayıf mertebesine düşmezler demektedir. Nasuriddin Elbani, ise bu hadisin talik yolu ile rivayet edilmesini şöyle açıklamaktadır; “Bu çeşit bir talik sadece şekil olarak talik'e benzer. Nitekim Hafız İraki, bu hadisi el-Mugni 'an Hamli'l-Esfar'da (II/271) tahrir ederken meseleyi bu şekilde açıklamıştır. Çünkü muallâk hadislerin genelinde görülen durum, bu hadislerin kendisi ile onları muallâk olarak nakleden ravi arasında

¹⁶⁹ İbn Kayyım, *Hükmü'l-İslâm fi'l-Gınâ*, 2.

¹⁷⁰ İbn Teymiyye, *Mecmuatü'l-fetava*, XI, 533.

¹⁷¹ Zeylai, *Tebyinü'l-hakâik*, VI, 13-14.

¹⁷² Bkz: s. 33.

¹⁷³ İbn Teymiyye, *el-İstikame*, I, 294.

¹⁷⁴ İbnü's-Salah, *Mukaddimetü İbni's-Salah*, 72.

inkita (sened kopukluğu) oluşudur. Bu çeşit talikin bilinen birçok şekli vardır. Bu hadis ise, bunlardan değildir. Çünkü Hişam b. Ammar, Buhari'nin Sahih'inde, rivayetlerini birden çok hadiste delil olarak gösterdiği hocalarındandır. Nitekim Hafız İbn Hacer, Fethu'l-Bari Mukaddime'sinin içerisinde Hişam'ın tercemesini verirken, bu konuları beyan etmiştir. Buhari, tedlis yapmayan bir kimse olduğundan, bu hadisi naklederken, 'dedi ki' ifadesini kullanması, onun 'an (-den, -dan); haddeseni (bana anlattı); ya da kale İi (bana dedi) hükmündedir"¹⁷⁵ demektedir.

5. Hadisi şerif müziğin haramlığına delil alındığı gibi, müziğin helal olması durumuna da delil alınmıştır. Bu hadisenin bir benzeri cariyeteyn hadisinin değerlendirilmesinde açıklanmıştı. Müziğin helal olmasına delil alanlar, Hz. Peygamber (s.a.v)'in kendisinin kulaklarını kapamasına karşın İbn Ömer'e kulaklarını kapattırmamasını delil göstermiş ve böyle bir sesi dinlemek haram olsaydı Rasulullah (s.a.v) İbn Ömer (r.a)'in, İbn Ömer (r.a) de Nafi' in dinlemesine müsaade etmezdi, demişlerdir. Fakat bu iddiaya karşılık müziğin haramlığını savunanlar, Hz. Peygamber (s.a.v) kendi kulaklarını kapayıp, İbn Ömer (r.a)'e kapattırmamasını, kulak kesilerek kasti dinleme şartına bağlamışlardır. Yoksa bir şeyi istemeyerek dinlemek haram değildir, deyip bu hadisenin hicretten önceki dönemde gerçekleşmiş olabileceğini ve bu dönemde ise insanları kötülükten engellemenin vacip olmadığını ifade etmişlerdir.¹⁷⁶

6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 ve 13. Hadisi şerifler ise davul, tambur, ud, zil, mizmar (telli ve üfleli çalgı aletleri) gibi çalgı aletleri hakkında olduğu ve 13. Hadisi şerifin, bazı Hanefi ve Hanbeli âlimlerinin bu gibi hadislerden hareketle şarkının haram olduğunu ifade ettikleri¹⁷⁷ görülmektedir. Nitekim İbn Teymiyye 13. hadis hakkında, şarkının haramlığına dair delil olarak gösterilen hadislerin en iyilerindendir, demektedir.¹⁷⁸

Bir kadının şarkı söylemesindeki hükümün ise, ayrı bir şekilde açıklanmaya ihtiyacı vardır.

¹⁷⁵ Nasuriddin Elbani, *Tahrimu Alati't-Tarabi (İslam Fıkında Çalgı Aletleri)*, 55.

¹⁷⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XII, 40,41, Şevkani, *Neylü'l-Evtar*, VIII, 113-119.

¹⁷⁷ Merğınani, Ali b. Ebu Bekir, *el-Hidaye*, Mısır, y.y. , t.y. , III, 123; Zeylai, *Tebyin*, IV, 421; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Hükmü'l-İslâm fi'l-Gunâ*, 43-45; Haskefi, *Dürrü'l-Muhtar Şerhu Tenviri'l-ebzar* (İbn Abidin Haşiyesiyle), İstanbul, 1260, IV, 561; Molla Hüsrev, *Dürrü'l-hükkam Şerhu Gureru'l ahkam*, II, 380; Damad, *Mecm'au'l-enhur*, II, 190.

¹⁷⁸ İbn Teymiyye, *el-İstikame*, I, 292,293

D- KADIN SESİNİN ŞARKI SÖYLEMEDE Kİ HÜKMÜ

İslâm âlimleri arasında kadın sesi dinlemenin haram olup olmayacağı konusu tartışılan bir meseledir. Burada bazı âlimlerin bu konu hakkındaki görüşlerini nakledeceğiz.

İmam Gazzâlî diyor ki: “Kadın sesinin dinlenilmesi, çalgı aleti (Mezâmîr) seslerinin dinlenilmesi gibi haram olmaz. Çünkü kadının sesi, zinaya düşülme tehlikesinin (fitne) bulunduğu hallerde haramdır.”¹⁷⁹

Kadının sesi, ses olması yönüyle haram değildir. Bu mesele için Kur’an’da sarîh ve kesin bir nas bulunmamaktadır. Kadın yabancı erkeklerle konuşması esnasında sesini inceltmesi, kırıla döküle, edalı ve endamlı konuşması Ahzâb suresi 32. ayette¹⁸⁰ yasaklanmıştır. Kadının bu fiiliyatının yasaklanması sesinin avret olmasından değil, bu çeşit konuşmaların erkeklerde haram olan hisleri canlandıracağındandır. Kadınların yabancı erkeklerin duyacağı şekilde besteli, makamlı ve nağmeli şarkı, türkü, mevlit, gazel, ilahi vb. okumaları caiz değildir. Kadınların özel vakitlerde kendi aralarında bunları icra etmesinde bir sakınca yoktur.¹⁸¹

¹⁷⁹ Gazzâlî, *İhyâ*, VI, 153.

¹⁸⁰ *Ey Peygamberin hanımları! Sizler herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Allah'tan sakınıyorsanız edalı konuşmayın, yoksa kalbi bozuk olan kimse kötü şeyler ümit eder; daima ciddi ve ağırbaşlı söz söyleyin.* (Ahzab, 33/ 32)

¹⁸¹ Faruk Beşer, *Hanımlara Özel Fetvâlar*, İstanbul, y.y. , 1992, s. 62-66.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜZİĞİN HÜKMÜ İLE İLGİLİ HULAFİ RAŞİDİN DÖNEMİ SAHABELERİN VE MEZHEBLERİN GÖRÜŞLERİ

Bu bölümde hulafa-i raşidin dönemi sahabe ve mezheplerin müzik hakkındaki yorumları ele alınmaya çalışılacaktır.

I- HULEFA-İ RAŞİDİN DÖNEMİ

Raşid halifeler döneminde sahabelerin müziğe bakış açıları, hadis kaynaklarında yer alan rivayetler dikkate alınarak nakiller yapılacaktır.

A- ŞARKI SÖYLEYEN VE ÇALGI ALETİ KULLANAN SAHABİLER

Bu konu ile ilgili örnekleri şöyle sıralayabiliriz:

1- Aişe (r.a)'den rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) Medine'ye hicret ettiği zaman Ebu Bekir ve Bilal sıtmaya tutulmuşlardı –ki o yıl Medine'de veba hastalığı vardı-. Ben “Babacığım nasılsın? Bilal sen nasılsın?” diye sorardım. Ebu Bekir (r.a)'i sıtma tuttuğu zaman şu beyitleri okurdu: “Herkes evinde sabahlıyor / Hâlbuki ölüm ayakkabısının bağından daha yakındır.” Bilal de sıtmanın etkisinden kurtulduğu zaman yüksek sesle “Keşke bir gece rahat uyuyabilsem...” diye başlayan beyitleri yüksek sesle okuyordu.¹

2- Muhammed b. Sirin'den nakledilmiştir: “Adamın birisi cariyelerle birlikte Medine'ye gelmişti. Abdullah b. Ca'fer'in yanına giderek cariyelerini ona tanıttı. O da cariyelerden birisinden yolculuk türküsü (hida) söylemesini istedi. (O anda Abdullah b. Ca'fer'in yanında bulunan) İbn Ömer; Abdullah'ın almak için bunlara baktığını zannetti ve “Diğer günlerde bunlar sana şeytan düdüğü olarak yeter.” diyerek satıcı ile pazarlık yaptı ve Abdullah b. Ca'fer'e cariyeyi satın aldılar. Sonra satıcı olan adam İbn Ömer'e gelerek “Ey Ebu Abdurrahman! Ben bu kızları yedi yüz dirheme satmakla zarar ettim” dedi. İbn Ömer; Abdullah b. Ca'fer'e giderek adamın bu fiyatla zarara uğradığını

¹ Buhari, *Menakibü'l-Ensar*, 46.

söyledi ve “Ya ona hakkını ver ya da alış-verişi boz.” dedi. Abdullah b. Ca’fer de “Hakkını veririz.” karşılığını verdi.²

3- Ubeydullah b. Abdullah b. Atabe’nin babasından naklettiğine göre, Ubeydullah b. Abdullah b. Atabe’nin babası, Abdullah b. Erkam’ın yüksek sesle şarkı söylemesini işitmiştir.³

4- Abdullah b. Zübeyr’in ud çalan cariyeleri vardı. İbn Ömer (r.a) onun yanına geldi, yanı başında bir ud bulunuyordu. “Bu nedir, ey Allah Resulünün arkadaşı?” dedi. O da udu kendisine verdi. İbn Ömer udu inceleyerek şöyle dedi: “Bu bir Şam terazisidir.” İbn Zübeyr de “Onunla akıllar tartılır.” dedi.⁴

5- Enes b. Malik (r.a)’den rivayet edilmiştir: Enes (r.a), kardeşini (Berae), sırt üstü yatmış, ayak ayak üzerine atmış olarak şarkı söylediğini görünce onu azarlamış, kardeşi ise “Başkalarıyla beraber öldürdüklerimin dışında yüz müşriki öldürdükten sonra şimdi yatağında öleceğimden mi korkuyorsun?” şeklinde karşılık vermiştir.⁵

6- Vehb b. Keysan, Abdullah b. Zübeyr’den nakletmiştir. Abdullah b. Zübeyr, yaslanır bir halde otururken Bilal’in şarkı söylediğini (teganna) nakletmiştir. Orada bulunan birisi “Şarkı mı söyledi?” diye sorunca Abdullah yerinden doğrularak “Muhacirlerden gurbet türküsü (nasb) dinlemediğim kim var ki?” karşılığını verdi.⁶

7- Zühri Süleyman’dan, o da güvenilir bir kişiden naklettiğine göre, Bedir ashabından olan Zeyd b. Hasan’ın dedesi (annesinin babası), Ebu Mes’ud Ukbe b. Amr el-Ensari’yi, bir sefer esnasında ordu komutanı olarak giderken yüksek sesle gurbet türküleri (nasb) söylediğini işitmiştir.⁷

8- Amir b. Sa’d’dan nakledilmiştir: “Bir düğün münasebetiyle Kuraza b. Ka’b ve Ebu Mes’ud el-Ensari’nin yanına gittim. Cariyelerden birisi şarkı söylüyordu. Ben: “Siz Rasulullah (s.a.v)’ın arkadaşları ve Bedir ashabından olduğunuz halde sizin yanınızda

² İbn Hazm, *Muhallâ*, VII, 370, 371; Şevkani, *Neylü’l-Evtar*, VIII, 114.

³ Beyhaki, *Sünen*, X, 225.

⁴ Kettani, *Teratib*, II, 342; Şevkani, *Neylü’l-Evtar*, VIII, 114.

⁵ Hakim *Müstedrek*, III, 357; Abdurrazzak, *Musannef*, Beyrut, y.y. , 1972, II, 6.

⁶ Beyhaki, *Sünen*, X, 225.

⁷ Beyhaki, *Sünen*, X, 225.

bunlar (nasıl) yapıyor?” dedim. Onlar: “İstersen bizimle kalırsın, istersen gidersin. Bize, düğünde eğlenmeye, musibet anında da ağlamaya izin verildi.”⁸ dediler.

9- Saib b. Yezid’den naklediliyor: “Biz bir hac yolculuğunda Abdurrahman b. Avf ile beraber Mekke’ye doğru yol alıyorduk. Abdurrahman bir ara bizden ayrıldı ve Rabah b. Muğterif’e “Bize türkü söyle Ey Ebu Hassan!” dedi. –Rabah çok iyi yolculuk türküsü (nasb) söylerdi- Rabah türkü söylerken Ömer b. Hattab onlara yetişti –ki Ömer (r.a) o zaman halife idi- “Bu ne?” dedi. Abdurrahman: “Bunda bir sakınca yok, eğleniyor ve mesafe kat etmeye çalışıyoruz.” diye karşılık verdi. Ömer (r.a) “Eğer illa da bir şeyler söyleyeceksen Dırar b. Hattab’ın şiirlerini oku” dedi. Diğer bir rivayette Havvat b. Cübeyr’in “Ben seher vaktine kadar onlara türkü söyledim.” dediği kaydedilmiştir.⁹

10- Enes b. Malik, kardeşi ashabın zahidlerinden Berae b. Malik’in yanına geldiğinde onu şarkı söylerken görürdü.¹⁰

11- İbn Ömer’den nakledilmiştir: “Ömer b. Hattab (r.a) (nağmeli) bir ses işittiği zaman kızardı. Kendisine sünnet veya düğün merasimi olduğu söylenince susardı.”¹¹

12- İbn Sirin’den nakledilmiştir: “Ömer (r.a) bir ses veya def sesi işittiği zaman “Bu nedir?” diye sorardı. “Düğün veya sünnet merasimi” denildiği zaman susardı.”¹²

13- Hz. Ömer evine girdiği zaman bir ya da iki beyt terennüm ederdi. Bir gün böyle terennüm ederken Abdurrahman b. Avf yanına gelmişti. “Beni duydun mu ya Abdurrahman?” dedi. O da “Evet duydum” dedi. Hz. Ömer “Biz evlerimizde yalnız başına kaldığımız zaman insanların söyledikleri şeylerden söyleriz.” dedi.¹³

14- Hz. Ömer (r.a) şöyle buyurmuştur: “Şarkı (el-gına) yolcunun azığıdır.”¹⁴

⁸ Nesai, Nikah, 80; Tahavi, *Şerhu Meani’l-Asar*, IV, 294; Beyhaki, *Sünen*, VII, 289; İbn Hacer, *Metalib*, II, 54; İbn Hazm, *el-Muhalla*, VII, 570.

⁹ Beyhaki, *Sünen*, X, 224.

¹⁰ Zeyla’i, *Tebyin*, IV, 222; İbn Abidin, *Haşiye*, IV, 592.

¹¹ İbn Hacer, *Metalib*, II, 53.

¹² Beyhaki, *Sünen*, VII, 290.

¹³ Sübki, *Tekmilatü’l-Mecmu*, XX, 230

¹⁴ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, 42.

15- Muhammed b. Abdullah b. Nevfel'den nakledildiğine göre o Üsâme b. Zeyd'i Rasulullah'ın mescidinde yatıp, ayak ayaküstüne atarak gurbet türküsü (nasb) söylerken görmüştür.¹⁵

16- Hz. Aişe (r.a)'nin azadlısı Ümmü Alkame'den rivayet edilmiştir: “Aişe (r.a)'nin kardeşinin kızları sünnet olmuşlardı, acı çekiyorlardı. Aişe (r.a)'ye: “Ey Mü'minlerin annesi! Onları meşgul edecek birini çağırırsak nasıl olur?” denildi. O “Çağırın!” dedi. Bunun üzerine bir erkek şarkıcı çağrıldı ve geldi. Bu arada Aişe (r.a) eve uğradı ve şarkıcının şarkıyla beraber –uzun saçları ile- başını sağa sola çevirdiğini gördü. Bunun üzerine Aişe (r.a): “Öf! Şeytan. Çıkarın onu, çıkarın onu, çıkarın onu!” dedi.¹⁶

B- ŞARKI VE ÇALGI ALETLERİNE KARŞI ÇIKAN SAHABİLER

İbn Mes'ud, İbn Abbas, Ebu Ümame ve Cabir b. Abdullah, Lokman 31/6. Ayet-i kerimesinde geçen “*lehve'l-hadis*”i; İbn Abbas ve İkrime, Necm 53/60. Ayet-i kerimesinde geçen “*Samidün*” kelimesini; İbn Abbas, İsra 17/64. Ayet-i kerimesinde geçen “*savt*” kelimesini “şarkı” olarak tefsir etmiş ve bu ayetlere dayanarak müziğin haram olacağını ifade etmişlerdir ki bu konuya önceden temas edilmişti. Diğer rivayetlere gelince:

1- Abdullah b. Dinar'dan rivayet edilmiştir: İbn Ömer şarkı söyleyen bir cariyeyle karşılaştığında şunları söyledi: “Eğer şeytan bir kişinin peşini bırakıyorsa şu cariye de peşini bırakırdı.”¹⁷

2- Nafi'den rivayet edilmiştir: “İbn Ömer bir gün zurna sesi işitti. Parmaklarıyla kulaklarını tıkayarak yoldan çekildi ve “Ey Nafi' bir şey işitiyor musun?” dedi. Ben “Hayır.” dedim. Bunun üzerine parmaklarını kulaklarından kaldırdı ve “Ben Hz. Peygamber (s.a.v) ile beraberdim. Bunun gibi bir şey işitti ve aynen böyle yaptı.” dedi.”¹⁸

¹⁵ Beyhaki, *Sünen*, X, 225; Zehebi, *Siyer*, II, 502; Abdurrazzak, *Musannef*, II, 5.

¹⁶ Beyhaki, *Sünen*, X, 223, 224.

¹⁷ Beyhaki, *Sünen*, X, 223; *Şuab*, 4760.

¹⁸ Ebu Davud, “Edeb”, 60; Beyhaki, *Sünen*, X, 222; *Şuab*, 4760; İbn Hazm, *el-Muhalla*, VII, 570.

3- Mücahidden gelen bir rivayet de şöyledir: İbn Ömer’le beraberdim. Davul sesi işitti. Parmaklarını kulaklarına tıkadı ve kenara çekildi. Bunu üç defa tekrarladı ve “Hz. Peygamber (s.a.v) aynen böyle yapmıştı.” dedi.¹⁹ Başka bir rivayette: “Hz. Peygamber (s.a.v)’in, çoban kavalı işittiğinde aynen böyle yaptığını gördüm.” ifadesi yer almaktadır.²⁰

4- Ömer b. Hattab (r.a) ihramlı ve içlerinde şarkı söyleyen bir toplulukla karşılaştı ve onlara şöyle söyledi: “Allah sizin dualarınızı kabul etmesin, Allah sizin dualarınızı kabul etmesin.”²¹

5- Ömer b. Hattab (r.a) Zübeyr’in kızının ayaklarındaki zilleri kırarak şöyle buyurdu: “Her bir zille beraber bir şeytan bulunur.”²²

6- Ukbe b Sahban, Osman b. Affan (r.a)’dan rivayet ediyor: “Rasulullah’a (s.a.v) bey’at ettikten sonra şarkı söylemedim.”²³

7- Muaviye’nin (r.a) azadlısı Keysan’dan naklediliyor: “Muaviye (r.a) bir gün halka hitap etti ve şöyle dedi: “Ey insanlar! Hz. Peygamber (s.a.v) dokuz şeyi yasakladı, ben de onları yasaklıyorum: Ağıt, şiir, açılıp-saçılma, resim-heykel, yırtıcı hayvan derileri, şarkı, altın, ipek ve demir.”²⁴

8- İbn Mes’ud (r.a)’den rivayet edilmiştir: “Sizden birini, sırt üstü yatıp, ayağını diğer ayağının üzerine atıp, Kur’an-ı bırakarak şarkı söylemek için sesini yükselttiğini görmeyeyim.”²⁵

9- Birisi, İbn Abbas’a: “Şarkı hakkında ne dersiniz? Helal midir, Haram mı?” diye sorduğunda İbn Abbas (r.a) “Ben ancak Allah’ın kitabında haram dediğine haram derim.” cevabını vermiş;

Adam: “O helal midir?” diye sorduğunda İbn Abbas: “Öyle bir şey diyemem. Sen hak ile batılı bilir misin? Kıyamet günü geldiğinde şarkının yeri neresi olur?” diye

¹⁹ İbn Mace, “Nikah”, 21.

²⁰ Beyhaki, *Sünen*, X, 222; İbnü’l-Cevzi, *Telbisu İblis*, 207; Şevkani, *Neylü’l-Evtar*, VIII, 109.

²¹ Gazzâlî, *İhyâ*, VI, 166.

²² Beğavî, *Şerhu’s-Sünne*, XI, 26; Ebu Davud, “Hatem”, 6.

²³ İbn Mace, “Taharet”, 15; Heysemî, *Mecma*, IX, 86.

²⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 101; Heysemî, *Mecma*, VIII, 120;

²⁵ Beyhaki, *Şuab*, 4749.

sormuş; Adam: “O batıl ile beraber olur.” diye cevaplayınca, İbn Abbas: “Şimdi git, sen kendi fetvanı kendin verdin.” demiştir.²⁶

II- MEZHEPLERİN GÖRÜŞLERİ

Bu bölümde başta dört mezhep imamlarının görüşleri olmak üzere, fukahanın görüşleri özetlenmeye çalışılacak.

A- HANEFİ MEZHEBİ

Bu konuda Ebu Hanife’den (ö.150/767), Hanefi kaynaklarının hemen hemen tamamında yer alan bir görüş nakledilmiştir ki şöyledir; “Bununla (şarkılı bir davetle) bir defa mübtela oldum, sabrettim.”²⁷ Hanefi kaynaklarının çoğunda bu ibare naklolunduktan sonra şu açıklama yapılmıştır: “Bu durum, ud (kadib) çalma kabilinde olsa bile her çeşit çalgı aletinin (melahî) haram olduğunun gösterir. Ebu Hanife’nin sözü de bu hükmü ifade eder. Çünkü “ibtıla (imtihan olunmak)” ancak haram olan şeylerle olur.” Ancak İbn Kemal bu yorumu doğru bulmamıştır. O, hanefi kaynaklarındaki bu yorumu naklettikten sonra şu değerlendirmeyi yapmıştır: Bu yorum tartışmalıdır. Çünkü “ibtıla”, mübah bile olsa sonucu sakıncalı olan şeyler için de kullanılır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) kadılık göreviyle ilgili olarak “Kim yargı görevi ile mübtela olursa...” şeklindeki hadisinde “ibtıla” kelimesini kullanmıştır. (Yargı görevi ise haram bir iş değildir)... Sonra, davete icabet etmiş olmak için harama sabretmek caiz değildir. Çünkü haram işleme durumu söz konusu olduğu yerde, harama düşmemek için sünnet terk edilir. Buna göre, İmam Ebu Hanife, orada müziğe kulak vermeksizin oturmuştur. Böyle olunca da eğlenceye oturmuş sayılmayacağından haram ile mübtela olmuş olmaz.²⁸

İmam Ebu Yusuf’a (ö. 182/798) düğün merasimlerinin dışında, bir kadının, fasıklık içeren bir durum olmaksızın çocuğuna def çalması hakkındaki hüküm sorulduğunda onun, “Onu çirkin görmem, ancak aşırı oyuna (la ‘bu’l-fahiş) sebep olan müziği de hoş karşılamam.” şeklinde cevap vermiştir.²⁹ Diğer bir rivayette de Ebu

²⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Hükmü’l-İslâm fi’l-Gınâ*, 28; İbn Ebiddünya, *Zemmü’l-Melâhî*, 74.

²⁷ Merğınani, *el-Hidaye*, IV, 80; Zeylai, *Tebyin*, VI, 13; İbrahim Halebî, *Mülteka’l-ebhur*, İstanbul, y.y. 1315, 158.

²⁸ İbn Kemal, *El-İslah ve’l-izah*, Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih, 1485, vr. 205b.

²⁹ Alemgir, *Fetava’l-Hindiyye*, V, 351, Şelebi, *Haşiyetü Tebyin*, VI, 13; Ayni, *Umde*, V, 369.

Yusuf'un Harun Reşid'in meclislerine geldiği, orada çalınmakta olan şarkıyı dinleyerek, ahireti hatırlıyormuş gibi ağladığı nakledilmektedir.³⁰

İmam Muhammed'den (ö. 189/805) şöyle bir görüş nakledilmiştir: "Bir kişi, müzisyen kadın ve erkeklere vasiyyet gibi, İslam'da ve ehl-i kitapta haram olan bir şeyi vasiyyet etse..." Bu görüş İmam Muhammed'in müziğe cevaz vermediğini gösterir.³¹

Hanefi mezhebinde müziğin ittifakla haram olduğu şeklinde yaygın bir kanaat var ise de³² İbn Abidin bu görüşü tenkit etmiş ve doğru olmadığını savunmuştur.³³ Bununla birlikte Hanefi fıkıh metinlerinde: "Muhannes" ağıtçı ve müzisyen kadın, sürekli içki içerek eğlenen, kuşlarla oynayan ve insanlara şarkı söyleyenlerin şahitlikleri kabul edilmez.' ortak ifadesine yer verilerek, genel manada müziğin fasıklık alameti olduğu vurgulanmış³⁴ olup şu gerekçeler ileri sürülmüştür: Başkalarına şarkı söyleyen kişi, insanları oyun ve eğlenceye daldırır ve büyük günah işlemelerine sebep olur. Bu gibi meclislerde de yalan gibi birçok büyük günah işlenir.³⁵ Ayrıca böyle davranan kişiler toplum nazarında saygınlıklarını kaybederler.³⁶

1- ŞARKI VE ŞARKICILARLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

Hanefi mezhebinde bu konuyla ilgili farklı hükümler gündeme gelmiştir.

a- Şarkının (teganniyyi'l-mücerred) her çeşidi haramdır.³⁷ Bu mezhebin genel görüşüdür. Hatta o büyük günahlardandır.³⁸ Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Ümmetinden öyle topluluklar çıkacak ki, zinayı, ipeği, içki ve çalgı aletlerini helal sayacaklar. Yine bazı topluluklar, büyük bir koyun sürüsüyle dağın başında konaklayacak, onlara bir fakir ihtiyacı için geldiğinde 'Yarın gel!' diyecekler.

³⁰ İbn Abdi Rabbih, *el-İkdü'l-ferid*, III, 188.

³¹ Birgivi, *Tarikat-ı Muhammediyye*, 140.

³² Haskefi, *Dürrü'l-muhtar*, IV, 592; Cezeri, *el-Fıkıh ale'l-mezahibil erba'a*, İstanbul, y.y. , 1984, II, 43.

³³ İbn Abidin, *Haşiye*, IV, 591,592

³⁴ Tahavi, *Muhtasar Tahavi*, Hindistan, y.y. , t.y. 435; Kuduri, *Mukayyed*, İstanbul, y.y. , t.y. 177; Haskefi, *Dürrü'l-muhtar*, IV, 591,592; Serahsi, *Mebcut*, Mısır, y.y. , 1324, XVI, 132; Zeyla'i, *Tebyin*, IV, 221, 222; Merğınani, *Hidaye*, III, 123; Molla Hüsrev, *Dürrer*, II, 380, İbrahim Halebi, *Mülteka*, 112.

³⁵ Merğınani, *Hidaye*, III, 123; Haskefi, *Dürrü'l-muhtar*, IV, 591; Zeyla'i, *Tebyin*, IV, 421; Damad, *Mecm'a*, II, 190; Molla Hüsrev, *Dürrer*, II, 380.

³⁶ Serahsi, *Mebcut*, XVI, 132.

³⁷ Zeyla'i, *Tebyin*, VI, 14; Alemgir, *Fetava'l-Hindiyeye*, V, 351; Haskefi, *Dürrü'l-muhtar*, IV, 592.

³⁸ Haskefi, *Dürrü'l-muhtar*, IV, 592.

Allah Teala da onları bir gece ansızın helak edecek, dağı başlarına yıkacak. Diğer bir kısmını da kıyamete kadar domuz ve maymun suretine çevirecektir.”³⁹

“Ümmetinden bir kısım insanlar içkinin adını değiştirerek içecekler, başlarında çalgılar çalınacak, şarkıcı kadınlar şarkı söyleyecekler; Allah da onları yerin dibine batıracak, onlardan bir kısmını da maymun ve domuzla çevirecektir.”⁴⁰

- Eğlence (lehv) müziği haramdır,⁴¹ mekruh olduğunu söyleyen de vardır.⁴² Çünkü bu çeşit müzik, insanları oyun ve eğlence için bir araya getirir, bu gibi yerlerde mutlaka büyük günah işlenir ve yalan söylenir.⁴³

- Eğlence (lehv) ve kazanç için şarkı söylemek haramdır.⁴⁴

- Müzik konserleri vermek haramdır.⁴⁵ Büyük günahlardan sayılır.⁴⁶

- Kadınların şarkı söylemeleri haramdır. Çünkü onların normal zamanlarda bile seslerini yükseltmeleri haramdır.⁴⁷

- Toplumda örnek durumunda olan kişilerin müzikli ve eğlenceli (la’b) davetlere katılmaları haramdır.⁴⁸

b- Yalın şarkı (et-teganniyyü’l-mücerred) mübahtır.⁴⁹

- Şarkı ile meşgul olmaktan maksat şiir kafiyelerini ve güzel konuşmayı öğrenmek ise bunda bir sakınca yoktur.⁵⁰

³⁹ Zeyla’i, *Tebyin*, VI, 13.

⁴⁰ Zeyla’i, *Tebyin*, VI, 13,14.

⁴¹ Molla Hüsrev, *Dürer*, II, 380; Damad, *Mecm’a*, II, 190; İbn Abidin, *Haşiye*, V, 305.

⁴² İbn Abidin, *Haşiye*, IV, 592.

⁴³ Zeyla’i, *Tebyin*, IV, 222; Molla Hüsrev, *Dürer*, II, 380; Damad, *Mecm’a*, II, 190; Haskefi, *Dürrü’l-muhtar*, IV, 592.

⁴⁴ Şelebi, Haşiyyetü *Tebyin*, IV, 421; İbnü’l-Hümmam, *Fethu’l-Kadir*, VI, 481; İbn Abidin, *Haşiye*, IV, 591.

⁴⁵ Zeyla’i, *Tebyin*, IV, 222; Molla Hüsrev, *Dürer*, II, 380; Damad, *Mecm’a*, II, 190; Haskefi, *Dürrü’l-muhtar*, IV, 591; İbn Abidin, *Haşiye*, IV, 591,592.

⁴⁶ Damad, *Mecm’a*, I, 190.

⁴⁷ Molla Hüsrev, *Dürer*, II, 380; İbn Nuceym, *Şerhu Risaleti’s-seğair ve’l-kebair*, (thk: Halil el-Meys), Beyrut, y.y. , 1981, 45, 46.

⁴⁸ Zeyla’i, *Tebyin*, VI, 13.

⁴⁹ Zeyla’i, *Tebyin*, IV, 222; Damad, *Mecm’a*, II, 190; Haskefi, *Dürrü’l-muhtar*, IV, 592.

⁵⁰ Zeyla’i, *Tebyin*, IV, 222; VI, 14; Alemgir, *Fetava’l-Hindiyye*, V, 351-352; Damad, *Mecm’a*, II, 190; İbn Abidin, *Haşiye*, IV, 592; V, 305.

- Kişinin eğlence (lehv) maksadı gütmeksizin, yalnızlığını giderme gayesiyle, kendi kendine şarkı söylemesinde bir sakınca yoktur.⁵¹ Çünkü müzik (sem'a) kalbi inceltir.⁵²

- Dügün⁵³ veya ziyafetlerde şarkı söylemenin bir sakıncası yoktur.⁵⁴

c- Yalın Şarkı (et-teganniyyü'l-mücerred) mekruhtur.⁵⁵

- Hayatta olan belirli bir kadın tasviri içeren şarkı mekruhtur. Tasviri yapılan kadın, ölmüş ya da belli olmayan bir kimse ise bunda bir sakınca yoktur.⁵⁶

- Müzik dinlenen ve söylenen meclislerde bulunan kişinin şahitliği kabul edilmez. Çünkü bu emr-i bi'l ma'ruf görevini terk ettirir.⁵⁷

- Şarkı, mersiye ve diğer eğlence müzikleri için ücret almak caiz değildir. Baştan böyle bir şart koşmaz ise o zaman ücret alması mubahtır.⁵⁸

- Şarkı, mersiye ve diğer müzik eğlenceleri için müzisyen kiralamak caiz değildir. Çünkü bu bir masiyettir. Masiyet ise akitlere konu olmaz.⁵⁹

Konu, Kur'an'ın ve nasihatın dinlenilmesi olursa bu caiz olur. Bütün âlimlerin ittifakıyla müzik dinlemek haramdır. Bazı mutasavvıfların müziğe müsaade etmeleri, eğlenceden uzaklaşıp, takva ahlakına bürünen kimselere aittir ve bu gibi kimseler için müzik, hastaların tedavisi gibidir. Ayrıca bu tarz müziklerin mübah olabilmesi için şu altı şartın bulunması gereklidir: Aralarında kadın olmaması, asıl gayenin konser verip para kazanmak değil yalnızca Allah rızası için olması, yemek içmek gibi bir gayeye matuf olmaması, oradan sadece müziğin tesirinde kalarak ayrılımları, göstermelik

⁵¹ Zeyla'i, *Tebyin*, IV, 222; VI, 14; Molla Hüsrev, *Dürer*, II, 380; Damad, *Mecm'a*, II, 190; Haskefi, *Dürrü'l-muhtar*, IV, 591; İbn Abidin, *Haşiye*, IV, 592; Kasani, Alaaddin Ebu Bekir, *Beda'iu's-Sanai fi teşrihi's-Şerai*, Beyrut, y.y. , 1986, VI, 269.

⁵² Kasani, *Beda'iu's-Sanai*, VI, 269.

⁵³ Haskefi, *Dürrü'l-muhtar*, IV, 591,592.

⁵⁴ Damad, *Mecm'a*, II, 190; İbn Abidin, *Haşiye*, IV, 592.

⁵⁵ Zeyla'i, *Tebyin*, IV, 222; Damad, *Mecm'a*, II, 190; Haskefi, *Dürrü'l-muhtar*, IV, 592; İbn Abidin, *Haşiye*, IV, 592; V, 305.

⁵⁶ Zeyla'i, *Tebyin*, IV, 222; VI, 14.

⁵⁷ Haskefi, *Dürrü'l-muhtar*, IV, 592; İbn Abidin, *Haşiye*, V, 304.

⁵⁸ İbn Abidin, *Haşiye*, V, 46.

⁵⁹ Serahsi, *Mebcut*, XVI, 37, 38; Kuduri, *Muhtasar*, 72; Merğınani, *Hidaye*, III, 240; Kasani, *Beda'iu's-Sanai*, IV, 189; Molla Hüsrev, *Dürer*, II, 233; Alemgir, *Fetava'l-Hindiyye*, IV, 449; İbn Abidin, *Haşiye*, V, 46.

çoşku yapmamaları. Hülasa günümüzdeki tasavvuf musikisine (sema') cevaz vermek mümkün gözükmemektedir. Çünkü Cüneyd-i Bağdadi bile kendi zamanının tasavvuf musikisinden tevbe etmiştir.⁶⁰

Müziğin de şiir gibi kötüsude iyiside vardır. Hz. Peygamber (s.a.v) in “*Kur'an-ı teganni ile okumayan bizden değildir.*” sözü de bu manayı ifade eder. İçerisinde hikmet ve nasihat bulunduran müzikler mübah olup, hükmü beraberindeki çalınan aletlere göre değişir.⁶¹

2- ÇALGI ALETLERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Hanefî mezhebinin görüşlerini şöyle sıralayabiliriz.

a- Düğünlerde def çalmakta bir sakınca yoktur.⁶²

b- Def çalma kadınlara özel bir durumdur. Erkeklerin ne surette olursa olsun def çalmaları kadınlara özentili olacağından mekruhtur.⁶³

c- Hz. Peygamberimiz (s.a.v) “Düğünleri defle ilan edin” buyurmuştur.⁶⁴

d- Şarkı, ağıt ve çalgı aletlerini (melahi) çaldırmak için müzisyen kiralamak haramdır.⁶⁵

e- Def ve kaval gibi toplum tarafından çirkin karşılanmayan çalgı aletlerini kullanmada bir sakınca yoktur.⁶⁶

f- Yolculuk türküsü (hida) veya ud (kadib) gibi toplum tarafından çirkin karşılanmayan sade sözlü veya çalgı aleti eşliğinde söylenen müzikte bir sakınca yoktur. Eşliğinde oynama (raks) gibi eğlenceler icra edilecek kadar aşırı gidilmesi ise doğru değildir. Çünkü bu büyük günahlardandır.⁶⁷

⁶⁰ Fetava-yı Hayriyeden naklen İbn Abidin, *Haşiye*, V, 306.

⁶¹ İbn Abidin, *Haşiye*, V, 305.

⁶² Zeyla'i, *Tebyin*, IV, 222; Haskefi, *Dürrü'l-muhtar*, IV, 592.

⁶³ İbn Abidin, *Haşiye*, IV, 592.

⁶⁴ Zeyla'i, *Tebyin*, IV, 222.

⁶⁵ İbn Abidin, *Haşiye*, V, 46.

⁶⁶ Kasani, *Beda'iu's-Sanai*, VI, 269.

⁶⁷ Haskefi, *Dürrü'l-muhtar*, IV, 591.

g- Dügün, gazi ve yolcu karşılama gibi eğlence (lehv) dışı konularda davul ve def çalmak için müzisyen kiralamada bir sakınca yoktur.⁶⁸

h- Eğlence (lehv) maksadıyla çalgı aletlerinin (melahi) sesini dinlemek haramdır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Çalgı aletlerini (melahi) dinlemek günahtır, onların çalındıkları yerde oturmak fasıklıktır, onlardan zevk almak küfürdür.” Ancak buradaki küfürden maksat, Allah’ın verdiği organları yaratılış gayelerinin dışında kullanarak, O’na şükretmeme manasına gelen nankörlüktür, itikadi manada küfür değildir. Yine Hz. Peygamber (s.a.v) çalgı aleti sesi işittiği zaman parmaklarıyla kulaklarını kapatmıştır.⁶⁹

Muhammed Şefii bu meseleyi icmaen haram, icmaen mübah ve ihtilafı olmak üzere üç başlık altında şu şekilde incelemiştir:

İcmaen Haram

1- İster mizmar olsun, ister olmasın dini veya dünyevi sahîh bir maksat içermeyen sadece oyun ve eğlence için kullanılan şarkı.

2- İster şarkı ile beraber olsun, ister olmasın, aslı itibarı ile boş şeylere ve eğlenceye mahsus, kadın şarkıcıların kullandığı mizmar ve meazif aletlerinin kullanımı.

3- Vaktini geçirip bütün mesaisini harcamasıyla vaciplerin (gerekli ibadetlerin) terkine sebep olan. Sözlerinin ve dinlenmesinin caiz olmaması veya münkerattan başka şeyleri içerisinde bulundurmasıyla dinlenilmesi caiz olmayan şeyleri içerisinde alması ile harama yönlendiren bütün şarkılar haramdır.

4- Ücretli olarak çalgı aletleri çalmak ve şarkı söylemek.

İcmaen Mübah

1- Sadece lehv maksatlı olmaksızın, şarkıcılara benzemeden musiki kaidelerine uymaya kendini zorlamaksızın tabî (doğal) bir şekilde kişinin sesini incelterek terennüm etmesi şeklindeki şarkı icmaen mübahdır. Bilakis yalnızlıktaki sıkıntıyı giderirken, uzun mesafeleri katederken, ağır yüklerin taşınmasında, hendek kazma ve benzerleri, çocuğu

⁶⁸ İbn Abidin, *Haşîye*, V, 46.

⁶⁹ İbn Abidin, *Haşîye*, V, 306.

uyutmada, deve sürmede, kafiyenin öğreniminde, kendisindeki bitkinliği gidermek için şarkı söylemekte bu kabildendir. Ancak bu şarkılar şu şartlarla caiz olur; Sözlerinde caiz olmayan unsur bulunmayacak, kişiyi mühim olan işlerden engelleyecek şekilde adet ve alışkanlık edinmeyecek.

2- İcmaen mübah olan çalgı aletleri şunlardır; zilleri olmayan ve nikâhta kullanılan def

İhtilafı Olan

1- Nikâhın dışında çalınan def, kendisinde zil bulunan ve nikah dışında kullanılan def, nikahta ve dışında kullanılan 'kazib'. Yine bu ikisi ile aynı hükümde olanlar şunlardır: Lehv ve boş şeylere mahsus olmayan, şarkısız kendi başına çalınmayan çalgı aletleri. Bunlara el çırpma, hafifçe öksürme, testiye vurmak ve benzerleri de dâhil edilir. Bunların haramlığında veya mübahlığında ihtilaf edilmiştir. Bazı şafiler ve sufiler bir takım şartlarla cevaz vermişlerdir. Cumhur ise kerih görmüştür.

2- İhtilafı olan şarkı; Bu, hevaden uzaklaştırıp, takvaya yönelten ve buna hastanın ilaca olan ihtiyacı gibi ihtiyaç duyan kimseler içindir. Ayrıyeten şu şartları da taşınması gerekir; Aralarında tüyü bitmemiş erkek olmaması, her birinin aynı cinsten olup fasık, ehli dünya veya kadın bulunmaması, niyetin ihlâsa ulaşmak olması, ücret ve yemek gibi bir maksadın bulunmaması, yemek ve yardım için toplanılmaması, o meclisten kalktıklarında vecd hali kendilerini sarmış bir halde kalkılması.

Daha sonrasında İslam hukukundaki seddi zera-i ilkesine dikkat çekerek müzikten uzak durulması gerektiğini aktarmaktadır.⁷⁰

Hanefi mezhebinin önde gelen muhakkiklerinden İbnü'l-Hümmam, sonuç olarak "Haram olan müzik, sözlerinde hayatta olan belirli bir erkek veya kadın tasviri, içki, meyhane vb. yerlere özendirici sözler, belirli bir Müslüman veya zimmîyi kötüleyen ifadeleri ihtiva eden müziktir."⁷¹

⁷⁰ Muhammed Şefii, *Ahkamu'l-Kur'an*, Pakistan, İdretü'l-Kur'an ve Ulumu İslamiyye, 1986, VI, 250

⁷¹ İbnü'l-Hümmam, *Fethu'l-Kadir*, VI, 482; İbn Abidin, *Haşiye*, V, 305.

B- MALİKİ MEZHEBİ

Müzik konusunda İmam Malik (ö. 179/795)'den şunlar nakledilmektedir: Sahnun, (ö. 240/854) İbnü'l-Kasım'a (ö. 191/806) sorar: "İmam Malik, şarkıyı hoş karşılamaz mıydı? "

İbnü'l Kasım: "İmam Malik, Kur'an-ı Kerim'in makamlı (elhan ile) okunmasını hoş karşılamadığına göre, şarkıyı nasıl hoş karşılar. Aynı zamanda İmam Malik, bir cariye'nin alım-satımında şarkıcılığın şart koşulmasını hoş karşılamaz. Bu da onun şarkıyı hoş karşılamadığını gösterir." cevabını verir. Sahnun: "Peki, düğünlerde def çalınması hususunda İmam ne der? Cevaz verir mi, vermez mi?" İbnü'l Kasım: "İmam Malik düğünlerde def dâhil hiçbir çalgı aletini hoş karşılamazdı."⁷² der.

İbnü'l-Cevzi, Ahmed b. Hanbel'den o da İshak b. İsa et-Tabba'dan şunu nakletmektedir: "Malik b. Enes'e Medine ehlinin şarkıya ruhsat verip vermemelerinden sordum. O: "Onu bizde fasıklar yapıyor" diye cevap verdi."⁷³

İmam Malik, çalgının yasak olduğunu söylemiş ve bir kimsenin bir cariyeyi satın aldıktan sonra onun şarkıcı olduğunu anlaması durumunda (cariye şarkıcı olduğu için) geri verebileceğini söylemiştir.⁷⁴ Bu görüş aynı şekilde İbrahim b. Sa'd hariç bütün Medine ehlinin mezhebidir.⁷⁵

İmam Malik'in müzikle ilgili görüşlerinin birbirinden farklılık arz etmesi, toplumdaki ahlaki değişim ve bozulmayla bağlantılı olsa gerektir. Onun, bir sözünde "Bunu bizde fasıklar yapar" ifadesi de bunu göstermektedir. Bu görüşler İmam Malik'in, günahlardan uzak durmak şartıyla dinlenme ve eğlence müziklerine ruhsat verdiğini, içinde günah unsuru bulunan müziğe ise cevaz vermediğini göstermektedir.⁷⁶

Abdülbaki ez-Zurkani (ö. 1099/1688), mezhebin müzikle ilgili görüşlerini şu şekilde özetlemektedir:

⁷² Sahnun, *el-Müdevvenetü'l-kübra*, Beyrut, y.y., 1994, IV, 432.

⁷³ İbnü'l-Cevzi, *Telbis*, 221.

⁷⁴ Sahnun, *el-Müdevvenetü'l-kübra*, IV, 432.

⁷⁵ Gazzali, *İhya*, VI, 138.

⁷⁶ Pehlül Düzenli, *İslam Kültür Tarihinde Musiki*, 214.

“1- Söz veya icrasında haram unsur barındıran müziğin dinlenilmesi ya da icra edilmesi haramdır. Bunun bir seferliğine yahut devamlı, çalgı aletleri ile beraber yahut sadece sözlü, düğün yahut benzer meşru eğlencelerde yapılması hükmünü değiştirmez.

2- Söz veya icrasında haram unsur barındırmayan müziğin düğün, doğum vb. meşru eğlencelerde kullanılması caizdir. Böyle meclislerde kullanılan çalgı aletlerinde de bir sakınca yoktur.

3- Düğün vb. meşru eğlencelerden başka hallerde, ister çalgı aletleriyle beraber olsun ister olmasın, müzikle çok uğraşmak caiz olmaz. Bazen dinlemek ise mekruhtur. Zaman zaman yapılmasının helal ya da haram olması noktasında tartışma vardır.⁷⁷

4- Düğün için def ve çalgı aletlerinin kiralanması mekruhtur. Düğünlerde def ve çalgı aletlerinin kullanımı caiz olmasına rağmen, kiralanmasının mekruh olması, ihtimal dâhilindeki günahların önünün kesilmesi içindir. Çünkü düğünlerde buna cevaz verilirse insanlar diğer eğlencelerde de bunları kiralamaya başlarlar. İbn Rüşd diyor ki: Düğünlerde “defin” caiz olması, “Olsa da olmasa da olur.” manasında bir cevazdır. Bir görüşe göre “Olmasa daha iyi olur.” manasında bir cevazdır ki bu görüş İmam Malik’in Müdevvene’de ifade ettiği görüştür.”⁷⁸

5- Kadın ya da erkeklerin oynadıkları def veya dümbelek çalınan düğün davetlerine icabet etmede bir sakınca yoktur. Bu cevaz toplumda önder durumundaki kişiler için de geçerlidir.⁷⁹

6- Düğünlerde zemmare (düdük, ney vb.) ve buk (zurna) çalmak caizdir. Bu cevaz, “Yapılmasa daha iyi olur.” manasında bir cevazdır. Dolayısıyla mekruhtur. Bu aynı zamanda İmam Malik’in Müdevvene’deki görüşüdür.⁸⁰

7- Müzisyen erkek ve kadınlar ile ağıtçı erkek ve kadınların şahitlikleri kabul edilmez. Sahih olan görüşe göre düğün, sünnet ve doğum gibi kutlama programlarının

⁷⁷ Zurkani, *Şerhu’z-Zurkani ala Muhtasar Sidi Halil*, Beyrut, y.y. , t.y. VII, 59.

⁷⁸ Zurkani, *Şerh*, VII, 20, 21.

⁷⁹ Zurkani, *Şerh*, VII, 52, 53.

⁸⁰ Zurkani, *Şerh*, VII, 54, 55.

dışında ud dinleyenlerin şahitlikleri de kabul edilmez. Udun dışındaki diğer telli sazların hükmü de ud gibidir.⁸¹

C- ŞAFİİ MEZHEBİ

Müzikle ilgili olarak İmam Şafii'den şunlar nakledilmektedir: “Müziği sanat edinerek, onunla meşhur olup onunla anılan ve müzik konusunda insanların kendisini aradığı kişilerin şahitlikleri kabul edilmez. Çünkü bu mekruh olan bir eğlencedir ve batıla benzemektedir. Müzikle bu seviyede meşgul olanlar sefih oldukları gibi şahsiyetsiz insanlardan sayılırlar. Kendisi için buna razı olanlar da açıkça haram işlemiş olmasa da şahsiyetlerini kaybetmiş olurlar.

Kişinin müzisyenliği meslek edinmeyip, gözde müzisyen olmayıp, müzik konserleri vermediği gibi böyle bir şeyden de hoşlanmayarak kendi halinde müzikle meşgul olması, aşırı olmadığı müddetçe şahitliğinin kabul edilmesini engellemez.

Müzisyen cariye ve köle edinerek insanlarla müzik ve eğlence âlemleri tertipleyenler sefihtirler ve şahitlikleri kabul edilmez. Özellikle cariyelerin bu şekilde kullanılması sefihtikten de öte deyyusluktur. Köle ve cariyelerine, başkalarını toplamaksızın sadece kendisi için müzik icra ettirmesi ise kişinin şahitliğini düşürmese de hoş bir şey değildir.

Şarkı söylenen yerlerde geceleyen, bunu adet haline getiren ve bu yönüyle meşhur olan kişiler sefih oldukları için şahitlikleri kabul edilmez. Bunu adet haline getirmeyerek ara sıra buralara uğrayanların şahitlikleri kabul edilir. Çünkü bu husus açık bir nasla yasaklanmamıştır.”

Yolculuk türküleri (hida) ve bedevi şiirleri (neşidül-a'rabi) ister az ister çok olsun caizdir. Amr b. Şerid babasından naklediyor: Bir gün Hz. Peygamber (s.a.v) beni bineğinin arkasına bindirdi ve bana “Ümeyye b. Ebi's-Salt'in şiirlerinden bir şey biliyor musun?” dedi. Ben de “Evet” dedim. “Öyleyse söyle” dedi. Bir beyt okudum “Devam” dedi ta ki yüz beyt kadar kendisine okudum. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v) yolculuklarında Abdullah b. Revaha'ya da yolculuk türküsü (hida) söyletmiştir.⁸²

⁸¹ Zurkani, *Şerh*, VII, 55.

⁸² Eş-Şafî, *el-Ümm*, VI, 214, 215.

Gerek İmam Malik ve gerekse İmam Şafii ile ilgili İbn Tahir (ö. 507/1113) birçok rivayet nakletmiştir. Ancak İbnü'l-Cevzi “İbn Tahir’in rivayetlerine güven olmaz.”⁸³ Şeklinde bir değerlendirmede bulunduğu için bu rivayetlere burada yer verilmemiştir.

Diğer Şafii fukahasının müzikle ilgili görüşleri ve gerekçeleri özetle şöyledir:

1- ŞARKI VE ŞARKICILARLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

- Müzik bir sanattır. Bundan dolayı müzikte aslanan mubah olmasıdır. Müzik birçok yönü olan bir meseledir. Bundan dolayı bu meseleyi önce tek tek inceleyip, daha sonra toptan ele almak lazımdır.

Gazzali bu meseleyi şu şekilde açıklamıştır: “Müzikte, manası anlaşılan, kalbi hareketlendiren, vezinli ve güzel ses vardır. En umumi özelliği ise güzel ses olmasıdır. Hoş ve güzel olan sesler, vezinli ve vezinsiz olmak üzere iki kısımda incelenir. Vezinli olan seslerde ayrıyeten, şiirler gibi manası anlaşılanlar ile canlı ve cansız varlıkların sesleri gibi manası anlaşılmayanlar olmak üzere iki kısımda incelenir:

a- Vezinsiz güzel ses

Vezinsiz güzel sesin haddizatında haram olmaması gerekir. Bilakis hem ayet ve hadis hem de kıyas bunun helal olmasını gerektirir. Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyurulmuştur: “(O Allah) yaratmada dilediğini artırır.”⁸⁴ Bir görüşe göre bu artırılan şey güzel sestir. “*Seslerin en çirkini şüphesiz merkeplerin sesidir.*”⁸⁵ Bu ayet-i kerime dolaylı olarak güzel sesi övmektedir.

Ebu Hureyre’den (r.a.) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “*Allah Teâlâ, güzel sesiyle cehren ve teganni ile Kur’an okuyan bir Peygambere kulak verdiği gibi hiçbir şeye kulak vermemiştir.*”⁸⁶

Ebu Musa (r.a) Hz. Peygamber (s.a.v)’in kendisine: “*Sana Al-i Davud’un mizmarlarından bir mizmar verildi.*” dediğini rivayet etmiştir.

⁸³ İbnü'l-Cevzi, *Telbis*, 221.

⁸⁴ Fatır, 35/ 1

⁸⁵ Lokman, 31/ 19

⁸⁶ Müslim, *Salatü'l-Müsaafir ve Kasruha*, 34; Ebu Davud, *Salat*, 35; Nesai, *İftitah*, 83.

Bu deliller sadece Kur'an-ı Kerim okumakla alakalıdır denilemez. Manası anlaşılmayan seslerin dinlenilmesi caiz ise, içerisinde hikmet ve doğru şeyler barındıran sesleri dinlemek neden caiz olmasın? Ayrıca şiirlerin bazısında hikmet bulunduğu da bir gerçektir.

Asıl olan, müzik ve güzel sesteki işitme duyusunun tat almasıdır. İnsanda beş duyu organı ve birde akıl bulunmaktadır. Duyu organlarından her birinin kendisine özel bir idraki ve her bir idrakin da kendi içerisinde zevk veya elem hissetme özelliği vardır. Gözün, dilin, tatmanın, dokunmanın ve aklın hoşuna giden veya gitmeyen bazı şeyler olduğu gibi kulağın da hoşuna giden veya gitmeyen şeyler olabilir. Diğer duyu organlarının hoşuna giden şeylerin helal olması, kulağın da hoşuna giden şeylerin helal olmasını gerektirir.

b- Vezinli güzel ses

Cansız varlıklar ile insanla beraber diğer canlı varlıklardan çıkan sesler vezinli sesin iki kısmını oluşturur. İnsanın dışındaki diğer canlıların seslerini dinlemek haram olmaz. Buna kıyasen insanların ve cansız varlıkların seslerinin de haram olmaması gerekir. Fakat cansız varlıklardan, eğlence aletleri (melahi), üflemeli çalgı aletleri (mezamir) ve telli çalgı aletlerinin (evtar) farklı değerlendirilmesi gerekir. Bunların farklı değerlendirilmesi, özel naslarla yasaklanmaları sebebiyledir. Bunların caiz olmamasının illeti ise, genelde içkili ve kadınlı âlemleri akla getirmesi ve o tür ortamlara sürüklemesinden dolayıdır. Harama götüren her şeyin yasaklanması kaidesi gereğince bu aletler de yasaklanmıştır.

Bu açıklamaların ifade ettiği manadan anlaşılın, çalgı ve çalgı aletlerinin haram olmasının sebebi zevk ve lezzetten başka bir şeydir. Manası anlaşılın vezinli müzik, şiir olarak isimlendirilir. Yine aynı şekilde insanların boğazından çıkan bu kısmın diğerlerinden farkı, manasının anlaşılmasıdır. Sade olarak kullanılan vezinli söz haram değilse, güzel sesle söylenen sözün de haram olmaması gerekir. Fakat içerisinde uygun olmayan ifadeler bulunursa şiirde, konuşmada, düz yazı da haram olur.”⁸⁷

2- Sanat edinmeksizin, kendi halinde şarkı söylemede bir beis yoktur. Hz. Ömer evine girdiği zaman bir ya da iki beyt terennüm ederdi. Bir gün böyle terennüm ederken

⁸⁷ Gazzali, *İhya*, VI, 140-144.

Abdurrahman b. Avf yanına gelmişti. “Beni duydun mu ya Abdurrahman?” dedi. O da “Evet, duydum.” dedi. Ömer (r.a) “Biz evlerimizde yalnız başına kaldığımız zaman insanların söyledikleri şeylerden söyleriz.” dedi.⁸⁸

3- Çalgı aleti coşturucu (mutrib) bir nitelikte olmaz ise bu durumda onunla birlikte şarkı söylemek ve dinlemek haram değil mekruhtur. Çünkü İbn Mes’ud (r.a) Hz. Peygamber (s.a.v)’in “*Suyun baklayı bitirdiği gibi şarkı da kalpte nifak bitirir.*”⁸⁹ buyurduğunu nakletmiştir. Buna mukabil Hz. Peygamber (s.a.v) Hasan b. Sabit’in yanına uğradığında onun: “Eğer ben eğlence (lehv) yaparsam bana bir sorumluluğu olur mu?” demiş. Hz. Peygamber (s.a.v) de “*Olmaz inşaallah.*” diye karşılık vermiştir.

Aişe (r.a) rivayet ediyor: Benim yanımda iki küçük kız şarkı söylüyorlardı. Ebu Bekir (r.a) geldi ve “Peygamber evinde şeytan düdüklü mi?” diye çıkıştı. Bunun üzerine Hz. Peygamber “*Bırak onu Ey Ebu Bekir, bugün onların bayram günüdür.*” buyurdu.⁹⁰

4- Bedevi şiirleri (neşidel-a’rabi) ve yolculuk türkülerini (Hida) dinlemek caizdir. Aişe (r.a) rivayet ediyor: Bir seferde Hz. Peygamber (s.a.v) ile beraberdik. Güzel yolculuk türkeleri (hida) söyleyen Abdullah b. Revaha erkeklere yolculuk türkeleri söylerken, Enceşe ise kadınlara söylüyordu. Hz. Peygamber (s.a.v) Abdullah b. Revaha’ya hitaben “*Topluluğu hareketlendir.*” dedi. Abdullah b. Revaha da recez söylemeye başladı, Enceşe’de ona katılarak develeri hareketlendirdi. Bu duruma binaen Hz. Peygamber (s.a.v) “*Ey Enceşe, biraz yavaş, billur kâselere (kadınlara) acı.*” buyurdu.

Amr b. Şerid babasından naklediyor: “Bir gün Hz. Peygamber (s.a.v) beni bineğinin arka tarafına bindirdi. Şöyle buyurdu: “Ümeyye b. Ebi’s-Salt’in şiirlerinden bir şey biliyor musun?” Ben de “Evet.” dedim. “*Öyleyse söyle*” dedi. Bir beyit okuduğumda “*Devam*” dedi. Yüz beyte kadar okumaya devam ettim.”⁹¹

5- Yolculuk türkeleri (hida) ve ninni gibi şarkıları, iş ve ağır çalışma şartları esnasında söylemede bir sakınca yoktur. Hatta bu gibi şarkılar kişinin çalışma isteğini

⁸⁸ Sübki, *Tekmiletü'l-Mecmu*, XX, 230.

⁸⁹ Beyhaki, *Sünen*, X, 223; Gazzali, *İhya*, IV, 166; İbnü'l-Cevzi, *Telbis*, 209

⁹⁰ Remli, *Nihaye*, VIII, 298; Sübki, *Tekmiletü'l-Mecmu*, XX, 229.

⁹¹ Şâfiî, *el-Ümm*, VI, 215; Sübki, *Tekmiletü'l-Mecmu*, XX, 230, 231.

artırır ya da hac ve savaşta olduğu gibi kişiyi bir hayra teşvik eder bir özellikte olursa bu durumda mendub olur. Ashab-ı kiramın müzikle ilgili bakış açıları da bu şekil üzere tahlil edilmelidir.⁹²

6- Eğlence maksadıyla zamanının çoğunu, müzik dinleyerek harcamak mekruhtur.⁹³

7- Maksat sadece güzel ses dinlemek olursa, bu durumda müzik dinlemek mubahtır.⁹⁴

8- Çalgı aleti çalmak veya ağıt yaktırmak için müzisyen kiralamak caiz değildir.⁹⁵

9- Allah sevgisinin kendisini kuşattığı kişilerin müzik dinlemeleri müstahaptır. Çünkü müzik bunlarda güzel huy ve özellikleri canlandırır.⁹⁶

10- Tasavvuf müzikleri dini görevlerden alıkoymuyorsa caizdir. Çünkü İmam Şafii, “İraklı zındıklar ‘tağyir’ denilen bir müzik icat etmişler, onunla insanları Allah’tan alıkoyuyorlar.” diyerek bunu hoş karşılamadığını ifade etmiştir.⁹⁷

11- Şu beş sebepten biri ile müzik haram olur:

a- Kadın ve parlak erkeklerin şarkı söylemesi. Çünkü bunun zinaya sebep olma ihtimali vardır.

b- Fasık ve muhanneslerin kullandıkları müzik aletlerinin kullanılması.

c- Müziğin sözlerinde uygun olmayan ifadelerin bulunması.

d- Şehvi duyguları kabarık ve genç kimselerin dinlemesi. Çünkü söylenen müzik özellikle aşk gibi konularda olduğunda kişiyi zinaya sürükler.

e- Genel olarak - bu şartlara aykırı olmadığı takdirde- avam (halk) için müzik mubahtır. Ancak zamanlarımızın büyük bir kısmını müzikle meşgul olarak harcarsa bu

⁹² Remli, *Nihaye*, VIII, 298.

⁹³ Gazzali, *İhya*, VI, 199.

⁹⁴ Gazzali, *İhya*, VI, 199.

⁹⁵ Remli, *Nihaye*, V, 274.

⁹⁶ Gazzali, *İhya*, VI, 199.

⁹⁷ İbnü'l-Cevzi, *Telbis*, 222.

onlar için de haram olur. Çünkü mubahlarla aşırı meşgul olmak küçük günahdır. Küçük günahlara devam etmek, onun büyük günaha çevrilmesine sebep olur.⁹⁸

- Haram olan çalgı aletlerinden birisi şarkıya karışırsa, bu durumdaki fıkıh kaidesi, bu tür şarkının haram olmasını gerektirir. Zerkeşi'ye göre bu haramlık çalgı aletleriyle sınırlanmış olup, şarkının mekruhiyetine etki etmez.⁹⁹

2- ÇALGI ALETLERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

1- Ud (kadib) çalmak mekruhtur. Çünkü onu, insanları Kur'an'dan alıkoymak için, zındıklar icat etmişlerdir.¹⁰⁰

2- Ud, tanbur, mi'zefe (ney, tanbur ve rebeb gibi saz türünden çalgı aletleri), tabl (davul) ve mizmar (ney, kaval ve düdük gibi nefesli çalgı aletleri) gibi içkicilerin şiarları olan çalgı aletlerini kullanmak haramdır. Çünkü Kur'an-ı Kerim'deki "*İnsanlardan öyleleri vardır ki, insanları bilgisizce Allah yolundan saptırmak için eğlence sözleri (lehve'l-hadis) satın alırlar.*"¹⁰¹ ayetinde geçen 'lehve'l-hadis'i İbn Abbas: Çalgı aletleri (melahi) olarak tefsir etmiştir.

Amr b. As'tan nakledildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Muhakkak Allah Teâlâ ümmetime içki, kumar, üflemeli çalgı aletleri (mizmar), davul ve udu yasaklamıştır.*"

Bir başka hadisinde Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*Ümmetimden bir topluluk içki içmeleri, davul vb. vurmali çalgı aletleri çalmaları sebebiyle tersine çevrileceklerdir.*"¹⁰² Çünkü bunların verdiği zevk kişiyi içkiye yönlendirecektir. Ayıriyeten bunlar fasıklığın alametlerindendir, sarhoş ve fasıklara özenmek ise haramdır.¹⁰³ Bu tür müzikler kişiyi Allah'ı hatırlamaktan, namaz kılmaktan engellediği gibi bu yolda gereksiz ve faydasız birçok harcama yapılacaktır ki bu da haramdır.¹⁰⁴

⁹⁸ Gazzali, *İhya*, VI, 158-163,199.

⁹⁹ Remli, *Nihaye*, VIII, 298.

¹⁰⁰ Gazzali, *İhya*, VI, 158-163, 199.

¹⁰¹ Lokman, 31/6

¹⁰² Sübki, *Tekmile*, XX, 230.

¹⁰³ Remli, *Nihaye*, VIII, 298.

¹⁰⁴ Sübki, *Tekmile*, XX, 230.

3- Adaletli olan iki doktor bu tarz çalgı aletlerinin tedavi etmede gerekli olduğunu söylerse o vakit –diğer haramlarda olduğu gibi- bunları dinlemek helal olur.¹⁰⁵

4- Darbuka (kube) çalmak haramdır.¹⁰⁶ Başka bir görüşe göre darbukayı şarkı ile beraber çalmak mekruhtur. Çünkü şarkı ile beraber kullanıldığında kişiyi coşturur. Tek başına darbuka çalınmaz. Şarkı ile beraber çalındığında hükmü şarkının hükmü gibidir.¹⁰⁷

5- Telli çalgıları (veter) çalmak ve dinlemek, üflemeleri çalgıları (mizmar) çalmak ve dinlemek vurmali çalgıları (kube) çalmak ve dinlemek büyük günahdır.¹⁰⁸ Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “İnsanlardan öyleleri vardır ki, halkı fark ettirmeden ve hiçbir bilgiye dayanmadan Allah yolundan saptırmak ve dini alaya almak için boş söz ve eğlenceler (lehve'l-hadis) satın alırlar. İşte onlar için hor ve hakir edici bir azap vardır.”¹⁰⁹ İbn Abbas ‘lehve'l-hadis’i çalgı aletleri (melahi) olarak tefsir etmiştir.

İsra suresi 64. ayette şöyle buyuruluyor: “Onların içinden gücünün yettiği kimseleri sesinle yerinden oynat, onlara karşı süvarilerinle, piyadelerinle yaygara çıkar, mallarına, evlatlarına ortak ol. Onlara vad et. Şeytan ancak insanları aldatacak şeyleri va’deder.” Mücahid buradaki sesi (savt) şarkı ve çalgı aletleri (mezamir) olarak tefsir etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) de bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır: “Şüphesiz Allah her günahkârı bağışlar ancak, ud (urtube) ve darbuka (kube) sahibini bağışlamaz.”¹¹⁰

6- Def çalmak, def pullu bile olsa düğün ve sünnet gibi merasimlerde caizdir.¹¹¹ Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Nikâhı ilan ediniz. Onun ilanında def çalınız.”¹¹²

7- Çalgı aleti çalmak veya ağıt yaktırmak için müzisyen kiralamak caiz değildir.¹¹³

¹⁰⁵ Remli, *Nihaye*, VIII, 298.

¹⁰⁶ Remli, *Nihaye*, VIII, 298.

¹⁰⁷ Sübki, *Tekmile*, XX, 230.

¹⁰⁸ İbn Hacer Heytemi, *ez-Zevacir*, Mısır, 1332, II, 175.

¹⁰⁹ Lokman, 31/6

¹¹⁰ İbn Hacer Heytemi, *ez-Zevacir*, II, 175.

¹¹¹ Remli, *Nihaye*, VIII, 298; Sübki, *Tekmile*, XX, 230.

¹¹² Sübki, *Tekmile*, XX, 230.

8- Müzik aletleri ancak üç sebepten dolayı haram olur:

a- İnsanları içki vb. şeylere davet etmesi. Şöyleki bu tür ortamlar ancak içki ile tamamlanır.

b- İçkiden ve içki alemlerinden yeni kurtulan kimselerde, o alemlere olan özlemi hatırlatıp canlandırması.

c- Fasıkların adeti olan müzik konserlerinin verilmesi, onlara özentileneceğinden helal olmaz. “Ve kim de bir topluma benzerse o toplumdandır.”¹¹⁴

D- HANBELÎ MEZHEBİ

Ahmed b. Hanbel’den (ö. 241/855) şarkıcı cariyeler, şarkı-türkü ile tasavvuf musikisi hakkında çeşitli davranış ve yorum nakledilmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir:

Şarkıcı cariyeler: “Bir kimse öldüğünde arkasında bir çocuk ve bir şarkıcı cariyeye bıraksa ve bu çocuğun şarkıcı cariyeyi satması gerekse, onu şarkıcı vasfı olmayan sade bir cariyeye olarak satar. Kendisine “cariyenin fiyatı, şarkıcı olduğunda otuz bin, şarkıcı değilse fiyatı yirmi bin dinar” denildiğinde Ahmed b. Hanbel yine “Cariye ancak sade cariyeye olarak satılır.” şeklinde karşılık vermiştir.”¹¹⁵

Şarkı-türkü: Ahmed b. Hanbel’in oğlu Salih’den nakledilmiştir: “Ben şarkıyı (sema’ı) severdim. Babam ise sevmezdi. Bir gün, İbn Habbaze ile anlaştık. Babam uyuyuncaya kadar benimle birlikte bekledi. Babamın uyuduğunu anlayınca türkü söylemeye (yuğanni) başladı. Bir ara ben evin üstünden bir ses işittim. Bir de çıktım ki babam, eteği koltuğunun altında, oynar gibi gidip geliyor ve şarkı dinliyor.” Bu hikâyeyi Abdullah b. Hanbel’den naklettim.¹¹⁶

Abdullah b. Hanbel’den naklediliyor: Ben İbn Habbaze’yi davet ederdim. Babam ise şarkıcılarla beraber olmayı bize yasaklardı. Bundan dolayı İbn Habbaze benimle birlikte olduğu zaman duymaması için onu babamdan gizledim. Bir gece yine beraberdik. Babama, “Bizim biraz işimiz var” dedik. İbn Habbaze gelerek şarkı söylemeye başladı. Bir ara babamın sesi kulağıma geldi. Ben hemen çıktım bir de

¹¹³ Remli, *Nihaye*, V, 274.

¹¹⁴ Gazzali, *İhya*, VI, 143

¹¹⁵ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, 43.

¹¹⁶ İbn Tahir, *Sem’a*, 46-47.

baktım ki babam oynar (yeteracah) gibi gidip geliyor, hemen içeri girerek kapıyı kapattım. Ertesi sabah babam “Oğlum, bunun gibi olduğu zaman tamam. Bu gibi sözlerde bir mahzur yoktur.” dedi.¹¹⁷

İbn Tahir’in bu rivayetleri hakkında Ebu’l-Ferec İbnü’l-Cevzi şunları söylemiştir: “İbn Habbaze, zühd kasideleri söyleyen biriydi. Onun için Ahmed b. Hanbel onu dinlemiştir. Sağa-sola sallanması ise normaldir. Çünkü bu, coşkun haldeki her insanın yaptığı bir şeydir. İbn Tahir’in “eteği koltuğunun altında oynuyordu” ifadesi ise ravilerin tahrifidir. Raks konusundaki görüşlerini desteklemek için bunu uydurmuşlardır.”¹¹⁸

Ahmed b. Hanbel’in oğlu Abdullah, babasına şarkı hakkındaki düşüncesini sorduğunda babasının cevabı şu şekilde olmuştur: “Şarkı, insanları ikiyüzlü yapar. Benim hoşuma gitmez.”¹¹⁹

Tasavvuf Musikisi: Ebu Hamid el-Halfani, Ahmed b. Hanbel’e “Cennet ve Cehennem’den bahsedilen yanık kasideler hakkındaki düşünceniz nedir?” diye sorulduğunda, o “ne gibi mesela?” dedi. Şu cevabı verdiler: Diyorlar ki: “Rabbim bana derse ki, Benden utanmadın mı ki bana isyan ettin, / Günahlarını kullarımdan gizledin, bana ise isyanlarıyla geliyorsun?” diye cevap verdim. Bana “Bir daha tekrarla” dedi. Tekrarladım. Ayağa kalktı ve ardından evine girip kapıyı kapattı. Bir de ne göreyim evinde bu dizeleri kendi kendine tekrarlıyordu.¹²⁰

İbnü’l-Cevzi, Ahmed b. Hanbel’in bu tutumundaki farklılıkları şöyle ifade etmektedir: “Ahmed b. Hanbel dönemindeki şarkı, zühd ile alakalı beyitlerin makam olmaksızın, sade bir şiir tarzında söylenmesinden ibaretti. Daha sonraki zamanlarda sade olarak okunan bu şiirler, makamlı bir şekilde söylenmeye başlanınca Ahmed b. Hanbel’den gelen rivayetler de farklılık göstermeye başlamıştır. Ancak rivayetlerin tamamı Ahmed b. Hanbel’in şarkıyı hoş görmediğini göstermektedir.”¹²¹

¹¹⁷ İbn Tahir, *Sem’a*, 47; Gazzali, *İhya*, VI, 139.

¹¹⁸ İbnü’l-Cevzi, *Telbis*, 235.

¹¹⁹ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, 43; İbnü’l-Cevzi, *Telbis*, 228.

¹²⁰ İbnü’l-Cevzi, *Telbis*, 201, 202.

¹²¹ İbnü’l-Cevzi, *Telbis*, 203.

Ebu Bekr Abdülaziz'e (ö. 363/973) göre ise Ahmed b. Hanbel'in şarkıyı mekruh görmesinin, şarkının lafızları ile alakalı olmayıp, şarkı ile beraber yapılan davranışlarla alakalıdır.¹²²

Diğer Hanbelî fukahasının müzikle ilgili görüşleri ve gerekçeleri de özetle şöyledir:

1- ŞARKI VE ŞARKICILARLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

a- Bir kısım Hanbelî fukahasına göre ise şarkı haramdır. Çünkü: Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Bir kişi ölse, arkasında bir çocuk ve bir şarkıcı cariye bıraksa, çocuğun o şarkıcı kızını satması gerekse, onu sade bir cariye olarak satar." Kendisine "Ancak cariyenin, şarkıcı olarak fiyatı otuz bin, sade cariye olarak ise yirmi bin dinar ediyor." denilince o yine "Cariye ancak sade cariye olarak satılır." şeklinde karşılık verdi.

Lokman suresindeki¹²³ "*İnsanlardan öyleleri vardır ki lehve'l-hadis satın alırlar.*" ayetinde geçen "lehve'l-hadis" i İbn Abbas, İbn Mes'ud ve İbn Hanefiyye şarkı olarak tefsir etmişlerdir.

Hac suresindeki¹²⁴ "...*kavl-i zur'dan sakının*" ayetinde geçen "*kavl-i zur*"u İbn Hanefiyye müzik olarak tefsir etmiştir.

Ebu Ümame, Hz. Peygamberin (s.a.v) şarkıcı kadınların alım-satımı ve ticaretini yasaklayıp bu yolla elde edilecek kazancın haram olduğunu söylediğini nakletmektedir.

İbn Mes'ud (r.a) şöyle buyurmuştur: "Şarkı insanı ikiyüzlü yapar."¹²⁵

b- Şarkı haramlık değil, mekruhluk ifade eder. Kadi'nin görüşü bu şekildedir. Ahmed b. Hanbel'in "Şarkı insanı ikiyüzlü yapar. Benim hoşuma gitmez." sözü de bunu göstermektedir.¹²⁶

c- Sa'd b. İbrahim, Ebu Bekr el-Hallal (ö. 311/923) ve arkadaşı Ebu Bekir Abdulaziz ile Medine ehlinin birçoğuna göre şarkı mubahtır. Ebu Bekir Abdulaziz

¹²² İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, 42.

¹²³ Lokman suresi, 31/ 6

¹²⁴ Hac suresi, 22/ 30

¹²⁵ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, 43.

¹²⁶ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, 43.

şarkının caiz olmasını, ağıtın caiz olması için gereken söz veya icrasında bir sakınca bulunmaması şartına bağlamıştır. Çünkü Hz. Aişe'den nakledilen olay bunu gerektirmektedir. Hz. Aişe'den rivayet edilmiştir: “Benim yanımda iki cariye şarkı (gına) söylüyorlardı. Ebu Bekir (r.a) yanıma geldi ve “Hz. Peygamber evinde şeytan düdükleri mi?” diye çıkıştı. Hz. Peygamber (s.a.v) de “Onları bırak, çünkü bugün bayram günüdür.” buyurdu.

Hz. Ömer (r.a) şöyle buyurmuştur: “Şarkı (el-gına) yolcunun azığıdır.”¹²⁷

d- Şarkı söylemeyi sanat edinmek, halka açık konserler vermek, şarkıcı cariye edinerek halka açık konserler verdirmek bir kısım ulemaya göre haram, diğer bir kısım ulemaya göre ise mekruhtur. İbn Kudame'nin bu yöndeki görüşü şöyledir: “Şarkı söylemeği sanat edinen, gözde şarkıcı olan ya da şarkıcı cariye veya köle edinip bunlara konser verdiren kişilerin şahitlikleri kabul edilmez. Çünkü bu şekildeki şarkı, mekruh diyenlere göre sefihlik, aşağılık ve şahsiyet düşürücüdür; haram diyenlere göre ise fasıklığın ilanidir.”¹²⁸

e- Şarkı söylemeyi meslek edinmeksizin şarkı söylemek ya da cariye ve kölesinden halka kapalı olarak şarkı dinlemek bir kısım ulemaya göre mübah, diğer bir kısım ulemaya göre ise küçük günahdır. İbn Kudame bu hususta şöyle demektedir: “Şarkıcı olarak isim yapmayı, konser vermeksizin kendi kendine terennüm eden, ya da sadece kendisi için şarkıcı cariye ve köle edinen kişiler tartışma konusu olmuştur. Bu şekildeki şarkıyı mübah sayanlara göre bu gibi kişilerin şahitlikleri reddedilmez. Haram sayanlar ise ‘Bu şekildeki şarkıya devam edilir ve sürekli yapılırsa küçük günaha ısrar olduğundan şahitlikleri reddedilir, eğer sürekli olmazsa o zaman şahitlikleri reddedilmez.’ demektedirler.”¹²⁹

- Yolculuk türküleri (hida) mübahdır, söylenmesinde ve dinlenmesinde bir sakınca yoktur. Çünkü: Hz. Aişe'den (r.a) şöyle rivayet ediliyor: “Hz. Peygamber (s.a.v) ile beraber bir seferde idik. Abdullah b. Revaha da çok güzel hida söylerdi ve erkeklerle beraberdi. Enceşe ise daha çok kadınların olduğu yerde hida söylerdi. Hz. Peygamber (s.a.v) Abdullah b. Revaha'ya “*Topluluğu hareketlendir.*” dedi. O recez söylemeye

¹²⁷ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, 42.

¹²⁸ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, 43.

¹²⁹ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, 43.

başladı, Enceşe de ona uyararak develeri coşturdu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) “*Ey Enceşe, biraz yavaş, billur kâselere (kadınlara) acı.*” buyurdu.”¹³⁰

f- Yolculuk türküsü (hida), gurbet türküsü (nasb) ve diğer şiir okumaları şarkı seviyesine çıkmadıkça okunmaları veya dinlenmelerinde bir sakınca yoktur. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) bu gibi şiirleri dinlemiş ve tenkit etmemiştir.¹³¹

g- Şarkı, ağıt ve çalgı aletleri çaldırmak için müzisyen kiralamak caiz değildir. Çünkü bunlar haramdır.¹³²

h- Kur’an okuma varken şarkıyla ilgilenmeye gerek yoktur. “Sözlerin en güzeli Kur’an olduğuna göre dinlenilmesi gereken şeyin de Kur’an olması gerekir. Nitekim bu aynı zamanda da bütün Hz. Peygamberlerin sünnetidir.” şeklinde görüş beyan eden İbn Teymiyye, Kur’an-ı Kerim’de geçen dinlemek ve okumakla alakalı ayetlerde mü’minlerin, Kur’an-ı Kerim dinlerken duydukları coşkuyu anlatan ayet-i kerimeleri delil getirerek “Okunması, dinlenilmesi ve coşulması gereken tek şey varsa o da Kur’an’dır. Dolayısıyla aynı fonksiyonları icra etmek maksadıyla şarkı gibi başka şeylerin kullanılması caiz değildir.” görüşünü ileri sürmüştür.¹³³

2- ÇALGI ALETLERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

a- Düğünlerde def çalmada bir sakınca yoktur. Davul çalmak mekruhtur. Ahmed b. Hanbel’in görüşü şöyledir: “Düğün gibi etkinliklerde def çalmada bir beis olmayacağın ümit ederim. Ancak davulu hoş karşılamam.”¹³⁴

b- Def kullanmak mübahtır. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “*Nikâhı ilan edin ve onun üzerine def çalın.*”

Bazı Hanbelî ve Şafii fukahasının “Hz. Ömer (r.a) bir def sesi duyduğu zaman soruştururdu. Eğer düğün sebebiyle ise susar, düğün dışında başka bir sebeple ise hemen müdahale ederdi.” şeklindeki bir rivayete dayanarak defî düğünün dışında mekruh saymaları doğru değildir. Çünkü kadının birisi Hz. Peygamber (s.a.v)’e gelerek, “Eğer sen seferden salim olarak dönersen yanında def çalmayı adadım.” demiş, Hz.

¹³⁰ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, 44.

¹³¹ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, 40- 44.

¹³² İbn Kudame, *el-Muğni*, VI, 149.

¹³³ İbn Teymiyye, *Mecmuatü’l-fetava*, XI, 533.

¹³⁴ İbnü’l-Cevzi, *Telbis*, 213.

Peygamber (s.a.v) de “*Adağını yerine getir.*” buyurmuştur. Eğer def düğünün dışında mekruh olsaydı Hz. Peygamber (s.a.v) buna müsaade etmezdi.¹³⁵

c- Erkeklerin def çalmaları her çeşidiyle mekruhtur. Çünkü def kadınlar ve kadınlara özenen muhannesler çalmaktadır. Erkeklerin def çalmaları bunlara özentili olacağından mekruhtur. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v) “*Erkeklerle özenen kadınlara, kadınlara özenen erkeklere lanet etmiştir.*”¹³⁶

d- Çalgı aletleri çaldırarak için müzisyen kiralamak caiz değildir. Çünkü bunlar haramdır.¹³⁷

e- Telli (evtar), ney ve her türlü üfleli aletler (mezamir) ile ud, tanbur (mi'zefe), rebab gibi aletleri kullanmak haramdır. Bunları sürekli dinleyenlerin şahitlikleri reddedilir. Çünkü Hz. Ali (r.a)'nin, Hz. Peygamber (s.a.v)'den rivayet ettiği “*On beş şey ümmetimde görüldüğü zaman onları belalar sarar...*”¹³⁸ hadisinde vurmalı çalgı aletleri ile eğlencelerin yaygınlaşması da zikredilmiştir.

Nafi rivayet ediyor: “İbn Ömer bir zurna (zemmare) sesi duymuştu. Hemen parmaklarıyla kulaklarını kapattı ve yoldan çekildi. Sonra bana ‘Bir şey duyuyor musun?’ diye sordu. Ben ‘Hayır.’ deyince parmaklarını kulaklarından kaldırdı ve ‘Ben Hz. Peygamber (s.a.v) ile beraberdim. O da böyle bir olayda bu şekilde davranmıştı.’ buyurdu.”¹³⁹

¹³⁵ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, s. 41.

¹³⁶ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, s. 42.

¹³⁷ İbn Kudame, *el-Muğni*, VI, s. 149.

¹³⁸ Tirmizi, “Fiten”, 38.

¹³⁹ İbn Kudame, *el-Muğni*, XII, s. 40-41.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSLAM TASAVVUFUNDA MÜZİK

Tarih boyunca insanların hayatına müziğin etkisi olmuştur. Hayatlarının çeşitli merhalelerinde müziği bir eğlence vasıtası olarak kullandıkları görülmektedir. Bunun yanında müzik zamanla ibadethanelerde de kendisine yer bulmuştur. İslam medeniyetinde de insanlar, önceki medeniyetlerde olduğu gibi özellikle mutasavvıflar müziği mescitlerde ve zikirlerde kullanmaya başlamışlardır. Bu nedenle burada, İslam tasavvufunda müziğin tarihçesi ve yerine temas edilmeye çalışılacaktır.

I- MÜZİĞİN TASAVVUFA GİRİŞİ

Temelde, kalp ve ruh eğitimi ve temizliğini gaye edinen¹ tasavvufun ana hedefi kötü huy ve alışkanlıkların terk edilerek, iyi huy ve alışkanlıkların kazanılmasıdır. Bu hedef şüphesiz Hz. Peygamber (s.a.v) zamanında var olup, onun uygulama ve açıklamalarıyla da çeşitli gelişmeler göstermiştir.

Rasulullah (s.a.v) bu ruhi ve ahlaki eğitimi Mekke döneminde Dar-ı Erkam'da başlatıp, Medine döneminde de Suffa'da devam ettirmiştir. Tarih kaynaklarının naklettiklerine göre Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu iki eğitim ve öğretim kurumunda Kur'an-ı Kerim, yazı ve diğer bazı ilimler öğretilirdi.²

Bu dönemde, din eğitiminde müzik, Kur'an-ı Kerim'in güzel sesle okunmasından ibaret idi.³ Hz. Peygamber (s.a.v) insanları güzel sesle Kur'an okumaya teşvik ediyor, Kur'an-ı güzel sesle okuyanları taltif ediyordu. Bu uygulamaların sahabe ve tabiin döneminde de devam ettiği anlaşılmaktadır. Tarihi rivayetler İslam tarihinde kaside, ilahi vb. şekillerdeki dini musiki ile def, ney vb. çalgı aletleri eşliğinde zikir halkalarının tebe-i tabiin döneminde başladığını⁴ göstermektedir ki bu dönem İslam siyasi tarihinde Abbasiler dönemine tekabül etmektedir.

¹ Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler*, İstanbul, 1990, 53.

² Köksal Asım, *İslam Tarihi*, VIII, İstanbul, y.y. , t.y. VIII, 231, 232; Ahmet Önkal, *Rasulullah'ın İslama Davet Metodu*, Konya, y.y. , 1987, 250, 251.

³ İbn Haldun, *Mukaddime*, II, 594.

⁴ Gazzali, *İhya*, VI, 138; İbnü'l-Cevzi, *Telbis*, 222.

Tasavvuf musikisine, düz şiirden ibaret olup makamsız okunduğu dönemde “kaside” ve “zühdiyyat”; makamlı ve çalgı aletleri eşliğinde okunduğu dönemde “tağyir”⁵; (Bazı kaynaklarda “tağbir” olarak geçmektedir)⁶ beraberinde raks edildiği dönemlerde de “sema” adı verildiği görülmektedir.⁷

II- TASAVVUFİ AÇIDAN MUSİKİNİN TARİFİ

Tasavvuf musikisi hakkında yapılan bazı tarifler şöyledir; Sehl b. Abdullah’a göre “Sema’ Allah’a mahsus bir sırdır, onu ondan başkası bilemez.”⁸ Cüneyd Bağdadi’ye göre müzik bezm-i elestin hatırasıdır. “Allah Teâlâ ilk misakta insan ruhlarına “ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye hitap ettiği zaman ruhlar “Evet” demişlerdi. O zaman bu sözü işitmekten (sem’a) hâsıl olan zevk ve lezzetler ruhlara sirayet etti; bu sesin tatlılığı ruhların içine doldu. Şimdi bu dünyada müzik dinleyen kimseler onu hatırlarlar da onun için harekete geçerler.”⁹

Zünnun¹⁰ güzel ses hakkında “Güzel ses, hoş ve latif olan her şey Allah Teâlâ tarafından tevdi’ olunmuş hitaplar ve işaretlerdir.”¹¹ derken sema’ hakkında şu yorumu yapmıştır: “Sema’, Haktan gelen bir mana (varid) dir. Kalpleri zorlamak ve Hakk’a sevk etmek için gelmiştir. Sema’ı Hak ile dinleyen hakikat derecesine çıkar, nefsanîyetle dinleyen ise zındıklaşır.”¹²

III- TASAVVUF MUSİKİSİNİN HEDEFİ

Tasavvuf ekollerinin, müziği bir tarikat prensibi olarak kabul etmeleri, başta “vecd” olmak üzere bazı pratik sonuçları elde edebilme gayesine yöneliktir. Ancak müziğin tasavvufî eğitimde verimli bir araç olup olmayacağı hususu tasavvufçular arasında tartışma konusu olmuştur.

⁵ Gazzali, *İhya*, VI, 136; *İbnü'l-Cevzi*, *Telbis*, 204.

⁶ Muhammed el-Menbeci, *Risaletü's-Sema ve'r-Raks*, (Thk: Muhammed Subhi Hasan Hallak), Beyrut, y.y. , 1993, 30; İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*, X, 9.

⁷ Uludağ, Süleyman, “Sema”, *DİA*, İstanbul, 2009, XXXVI, 455.

⁸ Kuşeyri, *Risale*, 170.

⁹ Kuşeyri, *Risale*, 168.

¹⁰ İsmi Zünnûn Ebü'l-Feyz Sevbân b. İbrâhîm el-Mısırî el-İhmîmî olup ilk dönem sufilerindedir.

¹¹ Kuşeyri, *Risale*, 168.

¹² Kuşeyri, *Risale*, 168.

Ebu Süleyman ed-Darani (ö. 215/830): “Güzel ses, kalbe bir şey kazandırmaz ancak, kalpte olanı harekete geçirir.”¹³ diyerek müziğin insan eğitime doğrudan bir katkısının olmayacağını ifade etmiştir. Bir başka değerlendirmesinde, müziğe ihtiyaç duymanın tabii bir olay olmadığını, bunun birtakım hastalıkların göstergesi olduğunu ifade ederek şunları söylemiştir: “Güzel sese ihtiyaç duyan ve onu isteyen her kalp zayıftır. Uyutulmak istenen çocuğun tedavi edildiği gibi bunların da tedavi edilmesi gerekir.”¹⁴

Sema’ ve raksıyla ün yapan Mevlana Celaleddin Rumi’nin ise sema’ı bir eğitim vasıtası olmaktan çok vecd ve sekr hallerinde duyduğu aşk, heyecan ve maşukundan uzak kalmanın verdiği ızdırabı ifade maksadıyla kullandığı ilgili beyitlerinde açıkça görülmektedir.¹⁵

Zünnun “Müzik kalpleri zorlamak ve Hakka sevk etmek için gelmiştir.”¹⁶ diyerek müziği insan eğitiminde bir basamak olarak kabul etmiştir.

Ebu Osman el-Hırî’nin (ö. 298/910) değerlendirmesi ise şöyledir: “Sema’ üç kısımda değerlendirilmelidir. Birincisi, tasavvufta yeni olanlar için. Bunlar güzel haller elde edebilmek için sema’ yaparlar ancak, fitne ve gösterişe düşme tehlikesiyle yüz yüzedirler. İkincisi, Sadıklar için. Bunlar güzel hallerini artırmayı isterler. Zamanlarına uygun şeyler dinlerler. Üçüncüsü, istikamet sahibi arifler için. Bunlar kalplerinin hareket ve sükûnunu Allah’a tercih etmezler.”¹⁷

Bazı tasavvufçular, “Sema’da her organın bir hissesi vardır. Göze düşen hisse ağlatır, dile düşen bağırtır, ele düşen elbiseleri parçalatır, kafa yarar, ayağa düşen hisse ise oynatır.”¹⁸ diyerek müziğin insan üzerindeki bazı etkilerine dikkat çekmişlerdir. Bazıları da müziğin insanların manevi hayatlarında yol açabileceği tehlikeler üzerinde durmuşlardır. Bir rivayette Cüneyd-i Bağdadi şöyle demektedir: “Sema’ arzu eden için fitne, rastgele dinleyen için rahatlamadır.”¹⁹

¹³ Kuşeyri, *Risale*, 172; Sühreverdi, *Avarifu'l-Maarif*, 246; Gazzali, *İhya*, VI, 149.

¹⁴ Kuşeyri, *Risale*, 172.

¹⁵ Pakalın, *Tarih Deyimleri*, II, 504, 505.

¹⁶ Kuşeyri, *Risale*, 168.

¹⁷ Kuşeyri, *Risale*, 169.

¹⁸ Kuşeyri, *Risale*, 172.

¹⁹ Kuşeyri, *Risale*, 168; Gazzali, *İhya*, VI, 139, 140.

Bazı tasavvufçular da müziği, manevi eğitimde bir araç olmaktan ziyade insan tabiatının bir ihtiyacı olarak değerlendirmektedirler. Bendar b. Hüseyin (ö. 353/964) şöyle demektedir: “Sema’ üç kısımdır: Tabiatı ile dinleyenler, halleri ile dinleyenler ve hak ile dinleyenler. Tabiatı ile dinleme hususunda avam ile havas aynıdır. Çünkü insan tabiatı, güzel seslerden hoşlanır. Hal ile dinleyenler, sema’daki sitem, hitap, kavuşma, terk etme, yakınlaşma, uzaklaşma, kaybolana üzülmeye, geleceğe susama, ahde vefa gibi şeyleri düşünür. Hak ile dinleyenler ise onlar sadece Allah’ı Allah için dinlerler. Beşeri hazlar ile karışık duygulara sahip olanlar bu haller ile nitelendirilemezler. Çünkü bunlarda hastalık kalıntıları vardır. Bilakis onlar, saf tevhid açısından haz ile değil hak ile dinlerler.”²⁰

Ebu Bekr eş-Şibli’ye sema’dan sorulunca şu cevabı verir: “Sema’ dışı fitne, içi ibret olan bir şeydir. İşaretten anlayana ibret olarak dinlemek helaldir. Anlamayan için ise fitneye davet ve belaya düşmektir.”²¹

IV- TASAVVUF MÜSİKİSİ VE VECD

Mutasavvıfların musiki ile ilgili sözleri incelendiğinde, musikiye taraftar olanların hemen hepsinin “vecd” kavramı üzerinde durdukları ve musikinin “vecd” konusundaki etkilerine dikkat çektikleri görülür. “Vecd” ise tasavvufun önemli konularından biridir.

Vecd lafzının tasavvufi bir terim olarak ifade ettiği mana, kasıt ve zorlama olmaksızın Allah’ın bir ihsanı olarak sâlike gelen ve onu kendinden geçiren mânevî çarpıntı” demektir.²²

“Kast ve tekellüfsüz olarak kalbe gelen hal”, “Zikrin halâveti anında ruhun, aşkın galebesine tahammülden aczi, na’t-ı cemal-i ilahi ile feyezân-ı rahik-i mûkaşefeden husul-i sekr ile ruh tarabnak olub kalbin hayret ve heyecan ile sineçak olması” şeklinde tarif edilen ²³ vecd merhalesinin kazanılmasında musikin

²⁰ Kuşeyri, *Risale*, 169, 170.

²¹ Kuşeyri, *Risale*, 168.

²² Kuşeyri, *Risale*, 190.

²³ Pakalın, *Tarih Deyimleri*, III, 585.

doldurulamaz bir yeri vardır. Dolasıyla tekkelerde musiki, ruhu yükseltmek için bir ön çalışmadır. Üst kattaki hakikatleri insanlara sunmak için kullanılan bir merdivendir.²⁴

“Vecd” ve “musiki” ilişkisi üzerinde duran İmam Gazzali, bu konudaki görüş ve düşünceleri naklettikten sonra özetle şu yorumu yapmıştır: “Musikin (sema) ilk derecesi, dinleneni anlama ve anladıktan sonra kalpte meydana gelen duygulara göre yorumlama ve bunu karşısındakine tesir edecek şekilde anlatabilmektedir. Anlama coşkuyu (vecd), coşku da organların hareketlenmesi sonucunu doğurur.”²⁵

Vecdin mahiyeti ile ilgili olarak mutasavvıf ve filozoflar çok şey söylemişlerdir. Özet olarak vecd: “Müzik dinleme (sema) sonucunda meydana gelen bir olaydır. Bu, dinleyenin musiki sonrası kendinde bulduğu yeni ve gerçek olan bir vergidir. Bu durum iki şeyden birine yol açar. Birincisi, bilgi ve uyarı kabilinden olan keşif ve görüntülerdir. İkincisi de birtakım değişimler ve hallerdir. Bunlar bilgi kabilinden şeyler olmayıp özlem, korku, üzüntü, sarsıntı, sevinç, tasa, pişmanlık, rahatlık ya da sıkılma gibi şeylerdir. Bu halleri ise musiki (sema) coşturur ve kuvvetlendirir. Bu özellikleri taşımayan coşkular “vecd” sayılmazlar.”²⁶

Vecd iki çeşittir: Birincisi, kişinin iradesinde olmadan ansızın meydana gelen; ikincisi de kişinin irade ve zorlamasıyla meydana gelen ki buna “vecd” değil, “tevacüd” denir. Tevacüd, zoraki yapılan bir şeydir. Bu çeşit coşku, iyi haller gösterişinde bulunmak için olursa riyadır ve kötüdür. İyi halleri kazanmak için bir zorlama ise o zaman bir sakıncası yoktur. Çünkü iyi haller kendiliğinden meydana gelmez, kazanılır.”²⁷

Vecdin elde edilmesi hususunda müziğin rolü İslam âlimleri arasında tartışma konusu olmuştur. Tartışma müziğin Kur’an tilavetine tercih edilip edilmemesi hususunda yoğunlaşmaktadır. Bir kısım âlimler şiir vb. bestelerin insan ruhunu coşturmada Kur’an-ı Kerim’den daha etkili olduğunu ileri sürerken, diğer bir kısım âlimler bunun aksini savunmuşlardır. İmam Gazzali’nin naklettiği ve yer yer tartıştığı bu husus özetle şöyledir:

²⁴ Kara, **Tekkeler ve Zaviyeler**, 249.

²⁵ Gazzali, **İhya**, VI, 169.

²⁶ Gazzali, **İhya**, VI, 178.

²⁷ Gazzali, **İhya**, VI, 183.

İddia: Vecde tutulanlar, neden Allah kelamı olan Kur'an'ı dinledikleri zaman vecde gelmiyorlar da şair sözü olan şarkıyı dinleyince coşuyorlar? Eğer vecd Allah'ın bir lütfu olup, şeytanın bir aldatması olmasaydı Kur'an şarkıdan daha fazla tercih edilirdi.

Cevap: Hakiki vecd, ileri derecede Allah sevgisi, kişinin samimi iradesi ve Allah'a kavuşma arzusundan doğar. Böyle bir vecd Kur'an dinlemekle de meydana gelir. Kur'an'ın dinlenmesiyle meydana gelmeyen vecd, mahlûkata duyulan aşk ve vecddir. Bu hususla ilgili Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet bulunmaktadır. Birisi şöyledir: *"Dikkat edin, kalpler ancak Allah'ı anmakla mutmain olur."*^{28/29}

Hulasa her kalp sahibi Kur'an dinlemekle coşar. Kur'an'dan hiçbir şekilde etkilenmeyen bir kişinin hali, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların hali gibidir. Onlar sağırduygular, dilsizdirler ve kördürler. Onun için akıl erdiremezler.³⁰

İddia: Eğer Kur'an vecd için faydalı ise neden tasavvufçular gazelcilerin etrafında toplanıp da Kur'an okurlarının etraflarında toplanmıyorlar? Onlara yakışan şarkı halakalarında değil Kur'an halakalarında bir araya gelmektir. Her toplantıya da gazelcilerin değil, Kur'an okurlarının çağırılması gerekir. Çünkü Allah kelamı bütün şarkılardan üstündür.

Bu iddiaya Gazzali şu şekilde cevap vermiştir: Şarkı, yedi sebepten dolayı Kuran'dan daha fazla coşturucudur:

1- Kur'an'ın bütün ayetleri her zaman dinleyenin içinde bulunduğu halet-i ruhiyyeye uygun düşmeyebilir. Örneğin aşırı sevinç, üzüntü ya da arzu halindeki bir insan miras, ceza, nikâh, talak vb. ayetlerden nasıl etkilensin? Kalp ancak kendi haline uygun şeylerden etkilenir. Şairler ise her zaman insanların hissiyatına tercüman olurlar, dolayısıyla onların şiirlerini anlamak ve onlardan etkilenmek için herhangi bir zorlamaya gerek kalmaz.

Denilirse ki: Bir kişi Kur'an-ı Kerim'in miras, talak vb. her ayetinden kendisini coşturacak bir mesaj çıkarabilir.

²⁸ Ra'd, 14/ 82.

²⁹ Gazzali, *İhya*, VI, 184.

³⁰ Gazzali, *İhya*, VI, 187.

Cevap olarak denir ki: Bu ancak Şu iki özelliğe sahip kişiler için mümkün olur: Birincisi: manevi atmosferin yok eden etkisinde kalarak, tamamen kendinden geçen biri olması. İkincisi: En yakın işlerden en uzak iŐlerle ilgili ders çıkarabilmek için tam bir uyanıklık ve keskin bir zekaya sahip olması. Bu ise çok az kişi de bulunur. Bundan dolayı insanlar vecdi elde etmek için çoğu zaman manevi hallere uygun düşen sözleri teganni etmeye baŐvurmak mecburiyetinde kalırlar. Ta ki heyecan ve coşku erken kabarsın.

2- Kur'an-ı Kerim birçok kişi tarafından ezberlenmiŐ bir kitaptır ve her zaman tekrarlandığından kalp ve kulaklar ona alıŐkındır. Bir Şey ilk defa iŐitilince kalp ondan çok fazla etkilenir, ikinci kez bu etki biraz azalır, nc dinleyiŐte ise hemen hemen yok olur. Bir insan bir Őiiri kısa aralıklarla birak defa dinlese artık ondan etkilenmez olur. Yeni bir Şiir dinlerse ancak etkilenir. Şairler her zaman yeni Şiirler üretebilirler ancak her an yeni bir Kur'an ayeti indirilemez. Dolayısıyla Kur'an'ın etkileme imknı Őiire göre daha zayıftır.

3- Şiir vezinli bir szdir. Vezinli ses ise vezinsiz sestен daha etkilidir. Vezin de sadece Şiirde bulunur, Kur'an'da bulunmaz. Güzel sesi etkili kılan vezin olduğuna göre Şiir Kur'an'a göre daha etkileyicidir.

4- Şiirlerin etkileri beste, makam ve icralarına göre değişir. İyi bir bestekr ya da iyi bir icracı bir Őiiri çok etkili bir halde sunabilir. Ancak bu Kur'an için geçerli değildir. Çünkü Kur'an'ın kendine mahsus bir okunuŐ tarzı vardır, beste ve makam için bu ölçüler bozulamaz. Böyle olunca da Şiir kadar etkili olamaz. Zira onda her türlü makam icra edilemez.

5- Şiirlerin etkileri, güzel seslerin yanında, çalgı aletleriyle desteklenir. Çalgı aletleri ise genelde eğlence olarak kabul edildiğinden Kur'an'da uygulanması mümkün değildir. Çünkü Kur'an ciddi bir kitaptır. Kur'an ile beraber çalgı aleti kullanılmayınca da, Şiir kadar etkili olamaz.

6- Bir yerde Şarkı okunurken, ortama ve Şartlara uygun düŐmediĐi için insanlar onu beğenmeyip başka bir Şarkı isteyebilirler. Bu Şarkı için uygun olabilir ancak Kur'an için uygun olmaz. Çünkü Kur'an'ın herhangi bir ayetine beğenmezlik yapmak tehlikeli bir durumdur.

7- Ebu Nasr Serrac et-Tusi'in (ö. 378/988) ileri sürdüğü bu gerekçe şöyledir: Kur'an Allah kelamı ve Allah'ın sıfatlarından bir sıfattır. Beşerin gücü ona tahammül edemez. Çünkü mahlûk özellikler mahlûk olmayan özellikleri kaldıramaz. İlahi kelamın mana ve heybetinden bir zerre insanlara açılrsa insanlar korku ve dehşete kapılır, çatır çatır çatırlar. İnsanların yaptıkları güzel makamlar ise insan tabiatına uygundur. Makamların insanlarla olan ilişkisi hazdır, hukuk değildir. Şiir de bir haz ve zevk unsuru olduğuna göre makamlarla tam bir uyum içinde olur. Bu ise insanlara daha zevkli ve daha hafif olur. Bundan dolayı da insanlar kendi tabiatlarıyla aynı özelliği taşıyan şiirden daha fazla zevk alır ve daha fazla uyum halinde olurlar.³¹

V- TASAVVUF MUSİKİSİNİN CEVAZI HAKKINDA GÖRÜŞLER

Müziğin tasavvufa girmesi ve bazı tasavvuf ekolleri tarafından bir ibadet ve manevi terakkide eğitim aracı olarak kullanılmaya başlanması, tasavvuf ve fıkıh âlimleri arasında, tasavvuf musikisinin caiz olup olmadığı yönünde yeni bir tartışmaya sebep olmuştur.

A- FUKAHANIN GÖRÜŞLERİ

İslam fıkıh kaynaklarındaki genel eğilim tasavvuf musikisinin caiz olmayacağı yönündedir. Bu konuda bir kısım Hanefi kaynaklarında yer alan bazı değerlendirmeler şöyledir:

- Tasavvufçuların “vecd” ve “muhabbet” ismini verdikleri şarkılar mekruhtur ve şeri olarak hiçbir delili yoktur. Bu tür şarkıların icra edildiği yerlere gitmek ve oralarda bulunmak kesinlikle caiz olmayıp haramdır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) Kur'an-ı Kerim okunuyorken, cenaze, savaş ve vaazlarda sesin yükseltilmesini hoş görmezdi. Günümüzde icra edilen ve ismine “vecd” ve “muhabbet” denilen şeylerin yapılması nasıl caiz olur?³²

- Şarkı, gazel ve zamanımız tasavvufçuların yaptığı rakslar haramdır. Bunlara yönelmek ve bunların buldukları yerlerde oturmak asla caiz değildir. Bu gibi raksların şarkı ve çalgı aletlerinden hiçbir farkı yoktur. Bazı tasavvufçular önceki

³¹ Gazzali, *İhya*, VI, s. 188-193.

³² İbn Abidin, *Haşiyetü Reddi'l-Muhtar*, V, 306.

şeyhlerin yaptıklarını örnek göstererek buna cevaz vermişlerdir. Ancak onların raksları ile bunları arasında büyük farklar vardır. Çünkü onların zamanında muhtemelen birisi onların durumlarına uygun bir şiir okumuştur. Hassas kalpli olanlar, içinde buldukları duruma uygun sözler işittikleri zaman kendinden geçmiş ve elinde olmayarak yerinden kalkmış, yine elinde olmayarak birtakım hareketler yapmış olabilir. Bu gibi hareketlerin caiz olup herhangi bir vebalinin olmamasını söylemek ise asla yadsınmaz. Zamanımızın, şeriatın hükümlerinden habersiz fasıklarına gelince bunların rakslarının, öncekilerin rakslarıyla aynı özellikte olduğu iddia edilemez.³³

- Bazı tasavvufçuların müziğe cevaz vermeleri, eğlenceden uzak durup takva ahlakına bürünen kişiler içindir. Müzik, bu kimseler için hastaların tedavisi gibidir. Ayrıca bu tarz müziklerin mübah olabilmesi için şu altı şartın bulunması gereklidir: Aralarında kadın olmaması, asıl gayenin konser verip para kazanmak değil yalnızca Allah rızası için olması, yemek içmek gibi bir gayeye matuf olmaması, oradan sadece müziğin tesirinde kalarak ayrılmaları, göstermelik çoşku yapmamaları. Sonuç olarak günümüzdeki tasavvuf musikisine (sema') cevaz vermek mümkün değildir. Şöyleki Cüneyd-i Bağdadi bile kendi döneminin tasavvuf musikisinden tevbe etmiştir.³⁴

Osmanlı döneminde güncel tartışma konusu arasında yer alan tasavvuf musikisi ile ilgili çeşitli fetvalar yayınlanmıştır ki bazıları şöyledir: “Zeyd bazı meclislerde tanbur çalıp raks eder olsa böyle etmekle zevcesi Hind boş olur mu? el-Cevab: Bunun helal olduğunu kabul etmiyorsa olmaz. Ancak, şiddetli ta'zir cezasına çarptırılarak engellenir.”³⁵

“Bir zaviyenin mescidinde çeşitli kişiler, parlak erkek çocuklar ile bir araya gelerek, çeşitli müziklerle zikir çekerken, yer yer ‘gönlüm (dil-i men)’, ‘canım (can-ı men)’ deyip, bazen ‘Sen bir ulu sultansın, canlar içinde cansın/ Çün iyan gördüm seni pinhan kapısı değil’; bazen de ‘Cennet cennet dedikleri / Bir ev ile birkaç huri / İsteyene ver sen anı / Bana seni gerek seni’ diyerek göğüslerini döğüp, garip garip hareketler ettiklerinde, mahalle sakinlerinden bazıları zaviyenin şeyhi olan Zeyd’e ‘Bunları nasıl yaptırır ve yapılmasına nasıl rıza gösterirsin?’ dediklerinde, Zeyd ‘Bunlarda ne var ki?’ diyerek karşılık verirse şer’an Zeyd’e ne lazım gelir? el-Cevab: ‘Bu gibi söz ve

³³ Alemgir, *Fetava'l-Hindiyye*, V, 352.

³⁴ Fetavay-ı hayriye'den naklen İbn Abidin, *Haşiyetü Reddi'l-Muhtar*, V., 306.

³⁵ el-Kefevi, *Ahmed, Fetava-yı Ali Efendi*, İstanbul, y.y. , 1311, I, 70.

davranışlar tam manasıyla bir ahlaksızlık olmasının yanında, cennet hakkında söyledikleri o çirkin sözler açıkça küfürdür, dinden çıkmadır. Dolayısıyla bunların öldürülmeleri mubahtır. Şeyhleri olan dinsiz de anlatılan bu söz ve davranışlara ‘Bunları yapmanın ne sakıncası var ki?’ demekle kâfir olmanın yanında, bu çirkinlikleri ibadet sayıp, ayet-i kerimeyi bunlara dayanak yapmakla ikinci defa dinden çıkmış olur. Bu inancından dönmezse öldürülmeleri vacip olur.”³⁶

“Tarikat zümrelerinin ileri gelenlerine ‘Zikrullah ederken deveran ve raks haram olup, helal kabul edenin küfre düşeceği fetva kitaplarında açıkça ifade edilmiş ve hem zamanın müftisi dahi öyle fetva vermiştir, niçin terk eylemesiz?’ denildiğinde, ‘İçki içmek gibi çeşitli günahlardan engeller, bazı fasıkların kalplerini etkileyerek, tevbe edüp zikrullah eylemesine sebep olur?’ deyu cevap verirler, gerçekten böyle ise, bu işlere ol niyet ile şer’an müsaade edilir mi? el-Cevab: Olmaz. Bu, şeytanın insanları aldattığı bir vesvesesidir. Günahların sevaplara sebep olması mümkün değildir. Fasıkların kalplerinin meylettiği şey zikrullah değildir, aksine müziğin eşliğinde icra ettikleri şeyler isyan ve günahın başka bir çeşididir. Cehennemlikler, cehennemin bir tabakasından diğerine geçmekle rahatlayamazlar. İkincisi biraz daha hafif olsa bile.”³⁷

“Zeyd ayakta zikrullah ederken baş, bel ve ayağını oynatsa, Amr Zeyd’e ‘Bu hareketleri ibadet diye mi yapıyorsun?’ yahud ‘Saçma bir şey yapıyorsun.’ dediğinde, Zeyd ‘İbadet olsun diye yapmıyoruz, fakat bu hareket bizde bir adettir, zikir için gereklidir, zikir esnasında coşar ve bu hareketleri yaparız.’ dese, Amr ‘Yaptığınız bu iş haramdır.’ dese, Amr’ın sözü makbul olur mu? el-Cevab: Olur. Zikir esnasında bel ve ayakları oynatmanın ne gereği var? Raks ve deveran eden beyinsizler dâhil ol mertebeye bu mertebeden varmışlardır. Zikir esnasında mümkün olduğu kadar ağırbaşlılık ve vakara riayet etmek gerekir.”³⁸

“Vali ve hâkimlerin raks ve deveran eden taifeyi engellemeleri üzerlerine vacib midir? el-Cevab: Vacibdir. Vazifeleri emr-i ma’ruf ve nehy-i münkerdir, bu görevlerini

³⁶ Düzdağ, Ertuğrul, *Şeyhulislam Ebusuud Efendinin Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, İstanbul, y.y., 1983, 87. Fetvalar sadeleştirilmiştir.

³⁷ Düzdağ, *Ebusuud Efendinin Fetvaları*, 86, 87.

³⁸ Düzdağ, *Ebusuud Efendinin Fetvaları*, 84.

ihmal ettikleri takdirde, imameti caiz ve şeriata bağlı bir kimsenin onların yerine tayin edilmesi gerekir.”³⁹

İmam Şafii de, “İraklı zındıklar ‘tağyir’ denilen bir müzik icat etmişler, onunla insanları Allah’tan alıkoyuyorlar.” diyerek bu çeşit müziklere cevaz vermemiştir.⁴⁰ Başka bir rivayette bu görüş dümbelek (kadib) ile ilgili olarak nakledilmiştir.⁴¹

Ahmed b. Hanbel zühde dair kasidelerin makamsız, sade şiir şeklinde okunmalarında bir sakınca görmezken, bunların makamlı olarak okunmaya başlamasıyla bu görüşü değiştirmiştir.⁴²

B- TASAVVUFÇULARIN GÖRÜŞLERİ

İlk mutasavvıflardan Ebu Haris el-Muhasibi (ö. 243/857) bir eserinde “Müslümanlara eziyet, şarkı ve çalgı aleti (lehv) dinlemek ölü eti ve kan gibi haramdır.”⁴³ görüşüne yer vermiştir. Kendisinden nakledilen başka bir rivayette de şöyle demiştir: “Üç şey vardır ki, buldukları zaman insana fayda verirler; bugün biz onları kaybetmiş durumdayız. Korunan güzel yüz, dindarlıkla beraber olan güzel ses, vefakâr güzel kardeşlik.”⁴⁴

Ebu Ali er-Ruzbari (ö. 322/933) sema’dan sorulunca “Keşke ondan bütünüyle bir kurtulabilsek.” cevabını verir.⁴⁵ Ebu Amr der ki: “Otuz sene gıybet etmen, sema’ meclisinde riyakârlık yapmandan senin için daha faydalıdır.”⁴⁶

Şihabuddin Sühreverdi (ö. 632/1234), Avarifü’l-Mearif adlı eserinde, sema’ konusunda lehte ve aleyhteki görüşleri, ayrı başlıklar altında, detaylarıyla nakletmiş ve yer yer tercihlerde bulunmuştur. Sühreverdi’nin bu tercihleri özetle şöyledir: Ebu’l-Hasan b. Salim’e sordular: Büyük sufilerden Cüneyd, Seriy es-Sakati ve Zünnun el-Mısri sema’ yaptıkları halde siz sema’a neden karşı çıkıyorsunuz? Şöyle cevap verdi: “Ben ona nasıl karşı çıkarım ki, benden daha iyi kimseler onu dinlemiş, caiz

³⁹ Düздаğ, *Ebusuud Efendinin Fetvaları*, 87.

⁴⁰ İbnü’l-Cevzi, *Telbis*, 222.

⁴¹ Gazzali, *İhya*, VI, 137, 138.

⁴² İbnü’l-Cevzi, *Telbis*, 203.

⁴³ Muhasibi, Ebu’l-Haris, *Risaletü’l-müstersidin*, (thk: Abdulfettah Ebu Gudde), Halep, y.y. , 1988, 121.

⁴⁴ Kuşeyri, *Risale*, 168; Gazzali, *İhya*, VI, 137, 138

⁴⁵ Kuşeyri, *Risale*, 169.

⁴⁶ Kuşeyri, *Risale*, 173.

görmüşlerdir. Nitekim Cafer et-Tayyar da sema' yapardı. Münker olan, sema' esnasındaki oyun ve eğlencedir.”⁴⁷

İmam Kuşeyri şarkıyla ilgili olarak “Heva niteliğinde, şeriatın hoş karşılamayacağı bir muhteva ve dinleyenlerce mahzurlu olmayan zevkli nağmeler ve güzel makamlarla şiir dinlemek genel olarak mübahtır” dedikten sonra ayet, hadis ve sahabe-i kiramdan birçok örnekler sunarak görüşünü temellendirmektedir.⁴⁸

Sema'ın hükmünü kişilere göre değerlendiren Ebu Ali ed-Dekkak (ö. 406/1015) konuya şöyle bir bakış açısı getirmektedir: “Sema' halk için haramdır, çünkü bunların nefisleri ölmemiştir, diridir. Zahidler için mübahtır, çünkü bunlar nefis mücadelesini gerçekleştirmişlerdir. Bizim dostlarımız için müstahaptır, çünkü onların kalpleri diridir.”⁴⁹ Başka bir görüşü de şöyledir: “Kalbini Allah'a yönlendirende bir beis yoktur.”⁵⁰

Şeyh Ebu Talib el-Mekki (ö. 437/1045) sema'ın caiz olduğunu ifade ederken sahabe, tabiin ve tebe-i tabiin olmak üzere seleften birçoğunun görüşlerini nakletmiştir. Ebu Talib el-Mekki'nin ilminin derinliği, manevi halinin kemali, selefın halleri hakkındaki bilgisi, takva ve veradaki durumu, en doğru ve en evla olanına ulaşabilmek için çaba sarfetmesi sebebi ile onun yorumuna itibar edilir. Onun bu mesele hakkındaki görüşü şöyledir: “Sema' haram, helal ve şüpheli olmak üzere üç çeşittir. Haram sema', yalnız nefis ve nefsanî duygularla yapılan sema'dır. Şüpheli olan sema', kişinin hanımının ve cariyesinin söylediği mübah fakat içine eğlence unsuru karışmış şeylerdir. Helal, yani mübah olan sema' ise, Hakk'a götüren manaları müşahede ve Hakk'ın celal tecellilerini seyr-u temaşa makamında bulunan bir kalple yapılan sema'dır.” Şeyh Ebu Talib el-Mekki'nin bu görüşü doğru ve isabetlidir.⁵¹

Caiz olmayan sema', tarikata yeni dâhil olmuş müritlerin, nefis ile mücadelelerinde tam bir sadakat kazanmaksızın icra ettikleri sema'dır. Çünkü böyle kimselere nefis sıfatının ve kalp ahvalinin zuhuruyla bir keşf vaki olsa, hareketlerini

⁴⁷ Sühreverdi, *Avarifu'l-Maarif*, 225.

⁴⁸ Kuşeyri, *Risale*, 166-168.

⁴⁹ Kuşeyri, *Risale*, 168.

⁵⁰ Kuşeyri, *Risale*, 173.

⁵¹ Sühreverdi, *Avarifu'l-Maarif*, 225, 226.

şeriat bilgisine muvafık kılabilirler ve bu ölçüyü koruyabilecek güce sahip değillerdir. Meydana gelen hallerden kendilerinin lehine ve aleyhine olanı bile ayırt edemezler.⁵²

İmam Rabbani (ö. 1034/1624) ise musikiyi raks ile beraber değerlendiren bir mektubunda şu görüşlere yer vermiştir: “Bil ki, raks ve sema’ aslında oyun ve eğlenceden (lehv ve lai’b) sayılır. Bu hususta Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: *‘İnsanlardan öyleleri vardır ki, bilgisiz yere fark ettirmeden insanları Allah yolundan saptırabilmek için eğlenceler (lehve’l-hadis) satın alırlar. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.*⁵³ *‘Onlar öyle mü’minlerdir ki, yalan şeylere (zur) şahitlik etmezler.*⁵⁴ Zıyaüddin eş-Şami’nin Multakat’ında da geçtiği üzere hiçbir dönemin fakihî raks ve ayaklarla yere vurmaya caiz görmemiştir... Sufilerin uygulamaları helal ve haram hususunda ölçü değildir, itibar edilmez. Bu hususlarda ölçü İmam Ebu Hanife, İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed’in görüşleridir. Şibli’nin, Ebu’l-Hasan en-Nuri’nin uygulamaları değildir. Bugün dini bilgisi kıt olan sufiler sema’ ve raksı, şeyhlerinin uygulamalarına dayanarak din edinmiş, onlarla Allah’a ibadet etmeye başlamışlardır. ‘Onlar oyun ve eğlenceyi din edinenlerdir.’^{55/56} İmam-ı Rabbani mektubun devamında ise “Teğanninin haram olduğuna dair ayetler, hadisler ve fıkıh rivayetleri sayılamayacak kadar çoktur. Buna rağmen bir kişi teğanninin helalliğine dair mensuh bir hadis veya şaz bir rivayet naklederse bunu dikkate almamak gerekir. Zira hiçbir vakit hiçbir müftü teğanninin helalliğine dair fetva vermemiştir. Raksı ve ayaklarla tepinmeyi caiz görmemişlerdir. Nitekim İmam Ziyaüddin Şami’nin Mulakat adlı eserinde de böyle geçiyor” demektedir.⁵⁷

⁵² Sühreverdi, *Avarifu’l-Maarif*, 230.

⁵³ Lokman 31/6

⁵⁴ Furkan 25/72

⁵⁵ En’am 6/70

⁵⁶ Ahmet Faruk Serhendi, *Mektubat*, C:II, İstanbul, Yasin yayınevi, t.y. I, 279.

⁵⁷ Ahmet Faruk Serhendi, *Mektubat*, I, 279

SONUÇ

Müzik İslam'ın ilk yıllarından itibaren üzerinde tartışmaların devam ettiği bir sahadır. Yasaklanması veya serbest bırakılması üzerine yapılan tartışmalar günümüzde hala devam etmektedir.

İslam'ın ilk dönemlerinde müzik, hida ve nasb gibi sesin basit nağmeler ile nağmelendirilmesinden ibaretti. Yolculuk esnasında Enceşe (r.a) kadınlar için şiir okurdu. Malik'in oğlu Berra da erkekleri heyecana getiren şiirler okuyordu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle dedi: “*Yavaş Ey Enceşe! Testileri düşünerek kervanı yavaş sür.*”¹

Özellikle Hz. Peygamber (s.a.v.) sonrası yeni fetihlerin gerçekleşmesi ile farklı kültürler ile bağlantıya geçilmiş olup bunun neticesinde bu kültürlerin çok daha karmaşık olan müziksel yapıları Müslümanlar arasında yaygınlaşmaya başlamıştır. Müziğin zamanla bazı tasavvufi çehreler tarafından zikir meclislerine sokulması ve müzik ile tasavvufi terakkinin amaçlanması neticesinde tartışmalar, tasavvuf musikisi üzerinde yoğunlaşmıştır. Buna mukabil tasavvuf musikisinin lehinde ve aleyhinde birçok eserler telif edilmiştir.

Müzik hakkındaki delillere bakıldığında, Kuran-ı Kerim de açık bir şekilde müzik lafzını ifade eden bir kelime bulunmamaktadır. Kuran-ı Kerimden müziğin cevaz bakımından alınan deliller, genel manalar ifade eden ayetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Müziğin yasaklanması noktasına gelindiğinde, ayeti kerimeler de sarih manalar olmaması sebebi ile öncelikle sahabenin açıklamaları öne çıkmaktadır. Ayetlerden kapalı kalan manaların bir kısmı sahabeden Abdullah b. Mesud, İbn Abbas tarafından açıklanmıştır.

Hadis-i Şeriflere bakıldığında müziğin cevazı ve yasaklanması bakımından, sarih lafızlar ile zikredilmiş birçok delil elimizde mevcuttur. Bu hadis-i Şerifler incelendiğinde karşımıza bazı hadislerin hem cevaz hem yasaklanma bağlamında kullanıldığı görülmektedir. Cevaz noktasına yönelen âlimler, hadis-i şeriflerden müziğin

¹ Buhari, “Edeb”, 90; Müslim, “Fedail”, 70, 73; Beyhaki, *Sünen*, X, 227.

cevazına yönelik manalar çıkarırken, yasaklanması yönünde görüş beyan eden âlimler, yasaklanmasına yönelik manalar elde etmişlerdir.

Birçok sahih hadiste müzik yasaklanırken, İmam-ı Nablusi gibi müzik aletlerinin kullanımına izin veren âlimler, bu hadislerdeki müziği ifade eden kelimelerin, içki, zina gibi kötü fiiller ile bir arada zikredildiğini söylemektedirler. Dolayısıyla yanlış işler ile beraber bulunmayan müziğin caiz olabileceğini söylemektedirler.

Hanefî mezhebinin önde gelen muhakkiklerinden İbnü'l-Hümmam'a göre haram olan müzik, sözlerinde hayatta olan belirli bir erkek veya kadın tasviri, içki, meyhane vb. yerlere yönlendirici sözler, belirli bir Müslüman veya zimmîyi kötileyen ifadeleri içerisinde bulunduran müziktir.

Bir diğer görüşte ise müzik dinlemenin bütün âlimlerin ittifakıyla haram olmasıdır. Bazı mutasavvıfların müziğe müsaade etmeleri, eğlenceden uzaklaşıp, takva ahlakına bürünen kimselere aittir ve bu gibi kimseler için müzik, hastaların tedavisi gibidir. Ayrıca bu tarz müziklerin mübah olabilmesi için şu altı şartın bulunması gereklidir: Aralarında kadın olmaması, asıl gayenin konser verip para kazanmak değil yalnızca Allah rızası için olması, yemek içmek gibi bir gayeye matuf olmaması, oradan sadece müziğin tesirinde kalarak ayrılmaları, göstermelik çoşku yapmamaları. Hülâsa günümüzdeki tasavvuf musikisine (sema') cevaz vermek mümkün gözükmemektedir

Sonuç olarak İmam-ı Rabbani, "Teğanninin haram olduğuna dair ayetler, hadisler ve fıkıh rivayetleri sayılamayacak kadar çoktur. Buna rağmen bir kişi teğanninin helalliğine dair mensuh bir hadis veya şaz bir rivayet nakleurse bunu dikkate almamak gerekir. Zira hiçbir vakit hiçbir müftü teğanninin helalliğine dair fetva vermemiştir. Raksı ve ayaklarla tepinmeyi caiz görmemişlerdir. Nitekim İmam Ziyaüddin Şami'nin Mulakat adlı eserinde de böyle geçiyor" demektedir.

KAYNAKÇA

- ABDURRAZZAK, *Musannef*, Beyrut, y.y. , 1972
- ACURRÎ, Ebu Bekir Muhammed b. Hüseyin, *Tahrimü'n-Nerd ve's-Şatranç ve'l-Melahi*, (thk: Ömer Garame el-Amravi), Cezayir, y.y. , 1407.
- AHMED B. HANBEL, *Müsned*, XXI, İstanbul, y.y. , 1981.
- AHMED NAİM, *Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi*, XIII, Ankara, y.y. , 1981.
- AKDOĞAN Bayram, “Câhiz ve Mûsikînin Tesiri Hakkında Makalesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XLII, 2001, ss. 247-256
- ALEMGİR, *Fetava'l-Hindiyye*, Mısır, y.y. , 1310.
- AYNÎ, Bedre'd-Din Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed, *Umdetü'l-Kari fi Şerhi Sahihi'l-Buhari*, XI, İstanbul, y.y. , 1308.
- BEĞAVÎ, Hüseyin b. Mes'ud, *Şerhu 's-Sünne*, XVI, Beyrut, y.y. , 1983,
- BEŞER Faruk, *Hanımlara Özel Fetvâlar*, İstanbul, y.y. , 1992
- BEYHAKÎ, Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, X, Beyrut, y.y. , 1992
- , *Şuabu'l-iman*, (thk: Abdulali Abdulhamid Hamid), Riyad, y.y. , 2003
- CÜDEY, Abdullah b Yusuf, *Ehâdis - ü Zemmî'l-Ginâ ve'l-Meazif fi'l-Mizan*, Tunus, y.y. , t.y.
- ÇETİN Abdurrahman, “Lahn”, *DİA*, XXXIV, Ankara, tdv yayınevi, 2003.
- DAMAD, Şeyhizade Abdurrahman, *Mecm'au'l-enhur*, II, İstanbul, y.y. , 1301.
- DARİMÎ, Abdullah b. Abdurrahman, *Sünen*, İstanbul, y.y. , 1981
- DAVUTOĞLU Ahmed, *Sahihi Müslim Tercüme Şerhi*, VI, İstanbul, y.y. , 1977.
- DÜZDAĞ, Ertuğrul, *Şeyhulislam Ebusuud Efendinin Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, İstanbul, y.y. , 1983.
- DÜZENLİ Pehlül, *İslam Kültür Tarihinde Musiki*, İstanbul, Kayıhan yayınları, 2014.
- EBU HANİFE, *Müsned*, (Aliyyu'l Kari şerhi ile beraber), Beyrut, y.y. , 1985.

- EBU HAYYAN, Esiru'd-Din Ebu Abdillah Muhammed b. Yusuf b. Ali, **el-Bahru'l-Muhit (et-Tefsiru'l Kebir)**, VIII, Beyrut, y.y. , 1992.
- EBU'L-BEKA, Eyüp, **Küllüyyât**, Beyrut, y.y. , 1993.
- ELBANÎ, Muhammed Nasuriddin, **Tahrîmu Alati't-Tarabi (İslam Fıkhdında Çalgı Aletleri)**, (çev. Beşir Eryarsoy), Bursa, Hadis Yayınları, 2006.
- EL-KEFEVÎ, Ahmed, **Fetava-yı Ali Efendi**, II, İstanbul, y.y. , 1311.
- ES-SİNDÎ, **Şerhu'n-Nesai**, İstanbul, y.y. , 1981.
- FARABÎ, **Kitabu'l-Mûsiki'l-Kebir**, (yay. haz. , Eckhard Neubauer), intitute for the History of Arabic-İslâmic Science, Frankfurt, y.y. , 1998.
- FARMER, "Mûsikî", **DİA**, XXXIV, İstanbul, tdv yayınevi, 1979.
- FİRUZABADÎ, **Kamusu'l-Muhit**, (thk: Mekteb tahkiku't-türas fi müesseti'r-Risale), Beyrut, y.y. , 1987.
- GAZZALÎ, Ebu Hamid Muhammed, **İhya-u Ulumiddin**, VI, İstanbul, y.y. , 1986.
- HÂKİM, Muhammed b. Abdullah, **el-Müstedrek ale's-Sahihayn**, IV, Kahire, y.y. , 1997.
- HASKEFÎ, **Dürrü'l-Muhtar Şerhu Tenviri'l-ebzar**, İstanbul, y.y. , 1260.
- HEYSEMÎ, Nurüddin Ali b. Ebi Bekr, **Mecma'u'z-zevâ'id**, X, Beyrut, y.y. , 1988.
- IRAKÎ, Zeynüddin Abdurrahim b. el- Hüseyini, **Tarhu'-Tesrib fi Şerhi't-Takrib**, Beyrut, y.y. , t.y.
- İBN ABİDİN, Muhammed Emin, **Haşiyetü Reddi'l-Muhtar**, XII, İstanbul, y.y. , 1249.
- İBN EBİDDÜNYA, **Zemmü'l-Melâhî**, Beyrut, y.y. , 1993.
- İBN HACER, el-Heytemi, **ez-Zevacir ani'k-tirafi'l-Kebair**, Mısır, y.y. , 1332.
- İBN HACER, Şihbu'd-Din Ahmed b. Ali b. el-Askalani, **Fethu'l-Bari bi Şerhi Sahihi'l-Buhari**, XVII, Mısır, y.y. , 1978.
- , Şihbu'd-Din Ahmed b. Ali b. el-Askalani, **el-Metalibu'l-aliyye**, (thk: Sa'd b Nasır eş-Şesri), Riyad, y.y. , 1998
- İBN HALDUN, **Mukaddime**, (çev: İbrahim Kendir), II, İstanbul, y.y. , 2004.

- İBN HAZM, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Said, *Muhallâ*, XI, Beyrut, y.y. , 1988.
- İBN KAYYIM EL- CEVZİYYE, *Hükmü'l-İslâm fi'l-Gınâ*, Kahire, y.y. , 1398.
- İBN KAYYIM, Ebu Abdi'llah Muhammed b. ebu Bekir, *İğasetü'l-Lehfan min Masayidi's-Şeytan*, II, Mısır, y.y. , 1961
- İBN KAYYIM, *el-Kelam'ala mes'eleti's-sema'*, Riyad, y.y. , 1989.
- İBN KUDAME, Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Kudâme, *el-Muğnî*, Beyrut, y.y. , 1984.
- İBN MACE, Ebu Abdi'llah Muhammed b. Yezid el-Kazvini, *Sünenü İbn Mace*, İstanbul, y.y. , 1981.
- İBN MANZUR, Ebu'l Fadl Cemale'd-Din Muhammed b. Mukarrem, *Lisânu'l-Arab*, XV, Beyrut, y.y. , 1984.
- İBN MANZUR, Ebu'l Fadl Cemale'd-Din Muhammed b. Mukarrem, *Lisânu'l-Arab*, XV, Beyrut, y.y. , 1968.
- İBN TEYMİYYE, Takiyyu'd-Din Ebu'l-Abbas Ahmed b. Abdu'r-Rahim, *Mecmuatü'l-Resaili'l-Kübra*, II, Mısır, y.y. , 1966.
- , *Fetava*, Riyad, y.y. , 1398.
- , *el-İstikame*, Riyad, y.y. , 1983.
- İBN'L-CEVZİ, Ebu'l-Ferec Cemale'd-Din Abdu'r-Rahman b. Ali b. Muhammed, *Telbisu İblis*, Mısır, y.y. , t.y.
- İBNÜ'L ARABÎ, *Ahkamu'l-Kuran*, Beyrut, y.y. , 1972.
- İBNÜ'L-ESİR, Mecdüddin ibnü'l-Esir, *en-Nihaye fi garibi'l-hadiş ve'l-eser*, V, Beyrut, y.y. , t.y.
- İBNÜ'S-SALAH, eş-Şehrûzi, Ebu Amr Takıyyüddin Osman b. Salahiddin Abdirrahman b. Musa eş-Şehrezuri, *Mukaddimetü İbni's-Salah*, Medine, y.y. , 1966.
- İMAM-I RABBANÎ, Ahmet Faruk Serhendi, *Mektubat*, II, İstanbul, Yasin yayınevi, t.y.
- KARA Mustafa, *Tekkeler ve Zaviyeler*, İstanbul, Dergah yayımları, 1990.
- KASANÎ, Alauddin Ebubekir, *Beda'iu's-Sanai fi teşribi's-Şerai*, X, Beyrut, y.y. , 1986.

- KETTANİ, *et-Teratibü'l-idariyye*, (çev: Ahmet Özel), İstanbul, y.y. , 1990.
- KOÇYİĞİT Talat, *Hadis Usulü*, Ankara, Ankara Üniversitesi basımevi, 1967
- KÖKSAL Asım, *İslam Tarihi*, VIII, İstanbul, y.y. , t.y.
- KURTUBİ, *el-Cami li Ahkami'l-Kuran*, 24, Beyrut, y.y. , 1988.
- KUŞEYRİ, Abdulkerim b. Hevazin, *er-Risale*, Mısır, y.y. , 1959.
- LEKNEVİ, *Sibâhetü'l-Fikr fi'l-Cehr-i bi'z-Zikr*, (yay. haz. Abdülfettâh Ebu Gudde), Beyrut, y.y. , 1989
- MALİK B. ENES, *el-Muvatta*, (Muhammed b. Hasan eş-Şeybani rivayeti), Mısır, y.y. , 1987
- MERĞİNANİ, Ali b. Ebu Bekir, *el-Hidaye*, Mısır, y.y. , t.y.
- MOLLA HÜSREV, Mehmet, *Dürerü'l-Hükkam fi Şerhi Gureri'l-Ahkam*, II, İstanbul, y.y. , 1310
- MUHAMMED EL-MENBECİ, *Risaletü's-Sema ve'r-Raks*, (thk: Muhammed Subhi Hasan Hallak), Beyrut, y.y. , 1993.
- MUHAMMED ŞEFİİ, *Ahkamu'l-Kur'an*, Pakistan, İdretü'l-Kur'an ve Ulumu İslamiyye, 1986.
- MUHASİBİ, Ebu'l-Haris, *Risaletü'l-müstersidin*, (thk: Abdulfettah Ebu Gudde), Halep, y.y. , 1988.
- NESAI, Ebu Abdu'r-Rahman b. Şuayb, *Sünenu Nesai*, II, İstanbul, y.y. , 1981.
- NEVEVİ, Muhiddin Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref, *Sahihu Müslim bi Şerhi'n-Nevevi*, VIII, Beyrut, y.y. , 1990.
- ÖNKAL Ahmet, *Rasulullah'ın İslama Davet Metodu*, Konya, y.y. , 1987.
- ÖZCAN Nuri, “Musiki”, *DİA*, XXXIV, Ankara, tdv yayımevi,2006.
- ÖZKAN İsmail Hakkı, *Türk Musiki Nazariyatı ve Kudüm Velveleleri*, İstanbul, Neşriyat yayınları, 2007.
- PAKALIN M. Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, İstanbul, y.y. , 1993.
- REMLİ, Şemseddin, *Nihayetü'l-Muhtac ila Şerhi'l-Minhac*, VIII, Mısır, y.y. , 1967.
- SEHARENFURİ, Halil b. Ahmed, *Bezlü'l-Mechud*, Beyrut, y.y. , t.y.

- SUBKÎ, Ebü'l-Hasen Takıyyüddın Ali b. Abdilkafî b. Ali b. Temmam es-Sübki, *Tekmiletü'l-Mecmu'*, Kahire, y.y. , t.y.
- SUYUTÎ, *Şerhu'n-Nesai*, İstanbul, y.y. , 1981.
- SÜHREVERDÎ, Şehabettin, *Avarifü'l-maarif*,(çev: H. Kamil Yılmaz), İstanbul, y.y. ,1990.
- ŞAFİİ, Muhammed b. idrîs eş-Şafii, *el-Ümm*, VII, Kahire, y.y. , 1968.
- ŞEMSEDDİN SAMÎ, *Kamus-i Türki*, İstanbul, y.y. , 1317.
- ŞEVKANÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Neylü'l-Evtar fî Şerhi Münteka'l-Ahbar*, VIII, Mısır, y.y. , 1961.
- TABERÎ, Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân an te'üli âyi'l-Kur'ân*, XVI, Beyrut, y.y. , 1992.
- TAHAVÎ, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdi el-Hacri el-Mısri et-Tahavi, *Şerhu Meani'l-Asar*, Mısır, y.y. , t.y.
- TANRIKORUR Cinuçen, “Osmanlı Musikisi / Terimler Sözlüğü”, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, (yay. haz. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul, y.y. , 1999.
- TÜRABÎ Ahmet Hakkı, “İlk Dönem İslam Dünyası'nda Musiki Çalışmalarına Bir Bakış”, *Marmara Ün. İlahiyat Fak. Dergisi*, sayı 13-14-15, İstanbul, 1997, ss. 225- 248.
- ULUDAĞ Süleyman, “Ağıt”, *DİA*, XXXIV, İstanbul, tdv yayınevi, 1988.
- , “Sema”, *DİA*, XXXIV, İstanbul, tdv yayınevi, 2009.
- ÜNKAN Emin, *Türk Sanat Musikisinde Temel Bilgiler*, İstanbul, y.y. , 1984.
- YAZIR Muhammed Hamdi, *Hak Dinin Kuran Dili*, İstanbul, y.y. , 1936.
- YILMAZ Hasan Kâmil, “Aziz Mahmud Hüdâyî'nin “Semâ' Risâlesi”, *MÜİF Dergisi*, sayı 4, 1986, ss. 273- 284.
- ZEYLAÎ, Fahreddin Osman b. Ali b. Mihcen, *Tebyinü'l-hakâik fî Şerhi Kenzi'd-Dekâik*, Mısır, y.y. , 1313.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Mehmet HOŞ
Tez Adı	İslam Hukukunda Müzik
Enstitü	Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	Temel İslami Bilimler
Tez Türü	Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Halil İbrahim ACAR
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindikiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin vermiyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih :20.07.2017

İmza :

